

DE RATIONE

DICENDI LIBRI DVO

ITERVM EDITI, ET AMEN
dis veteris impressio-
nis repurgati.

*AVTORE ALFONSO GAR-
sia Matamoros Hispalensi, & artis Re-
thoricae primario professore in
academia Cöplutensi.*

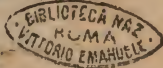

COMPLVTI.

Excudebat Andreas de Angulo,

Anno. 1561.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PARATIONE

DE

STANFORD

UNIVERSITY

LIBRARY

STANFORD UNIVERSITY

LIBRARY

STANFORD UNIVERSITY

LIBRARY

STANFORD UNIVERSITY

LIBRARY

STANFORD UNIVERSITY

LIBRARY

oblo
degr
ry
vri
no
crac
or o
rim
de
so
mad
le
T:ou
no m
ue.
no
de
nt e
cro
pas
do c
de
do r
p
s

EL PRINCIPE.

POR QUANTO vos el maestro Matamoros, catedratico de Rethorica en la vniuersidad dela villa de Alcalá de Henares, me hezistes relacion, que vos auia des compuesto vna Rethorica, que era vn libro muy vtil y prouechoso y necessario: el qual tenia des impresso. Y porq̄ algunas personas se auian entremetido (y entremeten) a querer imprimir el dicho libro sin licéncia vuestra y no era justo, que auiendo vos lleuado el trabajo en le componer, otras personas lleuassen el prouecho. Me suplicastes y pedistes por merced, os diese licencia y facultad, para que vos, o quien vuestro poder ouiere, y no otra persona alguna, pudiese des imprimir y vender el dicho libro, por tiempo y espacio de diez años, o como la mi merced fuesse. E yo acató do lo fuo dicho, y que el dicho libro fue visto y examinado por los del consejo del Emperador y Rey mi señor: por vos hazer bién y merced touelo por bién. Y por la presente doy licencia y facultad a vos el dicho maestro Matamoros, o a quien vuestro poder ouiere, para que por tiempo y espacio de diez años primeros siguientes: que corran y se quénen desde el dia dela fecha desta mi cedula en adelante, podays imprimir el dicho libro de Escolias, y lo podays vender en todos los nuestros reynos y señorios, có que des pues de impresso, antes que se venda, se trayga al dicho consejo, para que enel se tasse el precio a que se ha de vender. Y niando y desiendo, que durante el dicho tiempo de los dichos diez años, ninguna, ni algunas personas destos dichos nuestros reynos y señorios no sean osados de imprimir el dicho libro, ni lo

vender, ni traer a vender de fuera dellos: saluo vos el dicho maestro Matamoros, o las personas que el dicho poder para ello ouiere. So pena que qualquiera otra persona, o personas que vendieren, o imprimieren el dicho libro, o le traxeren de fuera, no seyendo delos que vos hizieredes imprimir, pierdan todos los que ouieren imprimido, y touieren en su poder, como dicho es. Y de mas incurran en pena de cinquenta mil marauedis: las quales dichas penas, sean la mitad para la camara de su Magestad: y la otra mitad para vos el dicho maestro Matamoros. Y mando a los del consejo de su Magestad, presidente y oydores de sus audiencias, alcaldes, alguaziles de su cata y corte y chancillerias: y a otras qualesquier justicias y juezes de todas las ciudades, villas y lugares destos reynos y señorios, assi a los que agora son y será de aqui adelante, que guarden y cumplan, y hagan guardar y cumplir esta mi cedula, y lo en ella contenido: y contra el tenor y forma della no vayan ni passen, ni consientan yr ni passar en tiempo alguno, ni por alguna manera, durante el dicho tiempo delos dichos diez años, so pena dela mi merced, y de diez mil marauedis para la camara y fisco de su Magestad, a cada vno que lo contrario hiziere. Fecha en la villa de Valladolid, a quatro dias del mes de Diziembre, de mil y quinientos y cinquenta y tres años.

Yo el Rey.

Por mandado de su Magestad.
Francisco de Ledesma.

PER MAGNI

*FICO DOMINO RECTORI, ET
 præstantissimis, doctissimisq; viris ex insigni
 Collegio diui Illefonfi Complutensis aca
 demie moderatoribus Alfonso Gar
 sias Matamoros Hispalensis
 & Rector primarius
 Complutensis.
 S. P. D.*

REQVENTER
 à me efflagitastis Re
 ctor per magnifice,
 College virtute, &
 nomine sapietiæ præ
 stantissimi, vt quæ de artificio di
 cendi in florentissimo Compluti
 collegio iam per annos septem pu
 blicè alios docuiffem, posteritati,
 & gloriae inferuiens, literis mada-

A 3 rem.

ré. Huic ego petitioni, siue impe-
 rio vestro fateor mediū fuisse vehe-
 méter reluctatū, quòd didicerim
 equidē à diuino Platonē, beatū cū
 esse hominē, cui etiā in senectute
 cōtigerit: vt sapiētiam, verasq; opi-
 niones assequi possit. Nec crede-
 bā cū esse me, q̄ hoc nomine Rhe-
 tor, ne dū beatus esse appellādus
 Sed id vos tādē quotidianis exhor-
 tationibus, & autoritate vestra a-
 pud me efficitis, quod nunquā ip-
 sa illa, quæ à bono poëta dicta est
 flexanima: impetrare potuisset.
 Nā fama, & gloria: quā pleriq; sus-
 ceptis laborib', & periculis quērūt
 & quasi mercedē desiderāt rerū ge-
 starū, parū ego cōmouebat, quod
 semper mihi persuaserim, nō chri-
 stiani:

stiani: sed Romani hominis esse,
cōtra vitæ breuitatē velle memo-
riā sui: quā lōgissimam efficere,
quæ nō solū inter homines nō po-
test esse æterna, sed ne quidem diu-
turna. Fuerit Ciceronis, & Salustij,
& eorū qui in hoc mūdo nobilita-
ri voluerūt, p̄pria ista laus (melius
dixerim ambitionis labor) dū no-
bis in cælo definitus sit locus à ser-
uatore n̄ro Christo Iesu, vbi sempi-
terno æuo eius cōspectu fruamur,
in quo vera, & solida gloria confi-
stit. Itaq; nō posteritatis, aut inna-
nis gloriæ cupiditas ad virtutis de-
c' me allexit, sed amplitudo nomi-
nis tui Rector equissime, & istius
magistrat' nō cōtēnēda dignitas,
quē p̄ doctis omnib', & studiosis ī

hac republ. literaria doctissimus
 ipse: iuxta atq; studiosus geris, me
 inuitum, & repugnantem pertra-
 xerunt. Quanquam æquiore qui-
 dem animo fui, posteaquam cœpi
 bene, fœliciterq; sperare de studijs
 humanitatis, sublati nuper (vt au-
 dio) honorũ designationibus: quas
 vulgo licencias appellant, quòd si
 harum interitum sophisticarum
 artium protinus sequeretur ab le-
 gatio, non dubitarem equidem,
 quin breui tempore ingens futura
 esset huius academix celebritas.
 Sed nescio profectò quid vos quo-
 tidie consultantes retardat, & an-
 cipites sententiæ versat. Cùm inu-
 tilis ista, & spinosa dialectica iam
 diu è Louanïo, Lutetiaq; Parrisio-
 rum,

rum, ex tota etiam Italia, & Germania fit pulsa, & in multis quoque Hispaniæ locis vehemēter profligata. Vos tamē cæteris mortalibus prudētiores adhuc mordicus retinetis. Quod sane non habeo, quò possim referre, nisi putatis fortassis hā egregiā scilicet, diuināq; artē cū honore sepeliri oportere, per inde atq; vetus illa, venerabilisq; synagoga. Pudeat viros graues, & magni nominis theologos ea prorsus negligere, quę tātō opere decere intelligitis, aut si à musæo vestro corruptā artē omnium eruditorū cōsensu, & iudicio dānatam relegari minimè placet, facite per deū immortalē, vt principi philosophorū Aristoteli Cū plutēsis academię fo

res posthac minimè occludantur.
Quo inter lautas, suavesq; epulas
huius incōparabilis viri barbaro-
rū amaritudo fraudata delicatis pa-
latis min⁹ in reliquā ætatē noceat.
Illud simul è re, dignitateq; vestra
erit, qñ sacrosanctæ theologiæ lau-
ra estis inaugurati. & huius doctri-
næ titulis illustres effecti, vt duæ
quidē philosophorū sectæ vno in
stadio ex æquo currāt, quemadmo-
dū lex olim Mosaica cum Christi
Euangelio pariter cucurrisse fert.
Hoc autē duriciæ cordis vestri tan-
tis per condonamus, donec quod
nō à vobis solū, sed à cælitibus etiā
omnibus, & Deo ipso optimo, ma-
ximo, summis votis deprecandū
est, post tot annorum sæcula impe-
tremus

tremus, vt in amœnæ illæ, feræ, inauspicatæq; voces minimè intonet in posterû auribus nostris, Cuiuslibet hominis oculus nō est oculus, & Equus nō requirit ad equitandum, & Fetidiores aliæ, quibus perdiscendis totam ætatē misere conficitis. Durius fortassis loquor, neq; ego plane inficior, Verum cogitate, graues morbos non sanari leuib' pharmacis, Ac qui usquē profectò esset illis indignari, quorum pudenda immoderataq; doctrina fecit, vt hæc propemodū in os vestrum dicere non puderet. Tum ipsius causæ honestas me audacē reddit, cui illud multū etiā diuq; consyderanti accessit quod huius garrulitatis (vt Plato vocat) magnam

magnā sanè amoris partē: si nō ab
 scholis, certè ex animis vestris di-
 uulsam esse viderē. Cuius sanè rei
 cū aliis multis, tū etiā præstantissi-
 mo viro Ludouico Catenæ: istius
 sacri collegij; Cæcellario sūma gra-
 tia habēda est, qui cum eloquen-
 tissimus sit, & in omniū disciplina-
 rū genere sūma cū laude, & admira-
 tione versatus, frequētissimis ex-
 hortationibus, & prudentissimis
 consilijs imbutā, inueteratāq; per-
 suasionē vestrā magna ex parte iā
 infregit, persuasur⁹ breuiter id, qđ
 exoptam⁹, si in ea re ex animo per-
 stiterit. Quare nullā iustā excusa-
 tionem studiosis dicēdi opponere
 potui, quin præcepta quædam, &
 quasi vias: quę ad eloquētiā ferrēt:

(te

(te Rector hortate maximè) trade
rè, quādo ea iā iniecta spes sit, quæ
de scholis, & mentibus vestris ex-
pulta barbarie, totius academię ve-
stræ possessionē reginæ tradat elo-
quētix. Atq; cū animaduertērem
nullam vnā extare artē, si multæ
emittantur quotidie, quæ in sum-
ma breuitate absolutā cōtineret ra-
tionē præceptorū, admoui ego ma-
nū, non electus vnus, qui maximo
ingenio, sed ex omnibus relictus,
qui minimo periculo possem scri-
bere. En igitur cōmētariolum de
ratione dicendi, tutelæ, fideiq; ve-
stræ cōmitto, haud secus quidē ty-
pis vulgaturus, nisi putarē autori-
tate vestra, & patrocínio tuto per-
uēturū in manus studiosorū. Cūm
inuidis

inuidis prætereà, & maleuolis nul-
 lam mihi duxi suscipiendam esse
 dimicationem, quamlibet mea su-
 gillant scripta, insectentur, exagi-
 tent, quod intellexerim equidem,
 insitam esse mortalibus naturam:
 recentem fœlicitatem ægris ocu-
 lis introspectendi, modumq; for-
 tunæ à nullo alio exigendi magis,
 quam quos in æquo, & bono con-
 stitutos esse viderunt. Bene vale
 Rector per magnificè iuxta atquè
 doctissimè, cum sacro isto col-
 legarum senatu. Ad no-
 nas Octobris,
 Compluti.

*

Bene-

BENEDICTI ARII
MONTANI HISPALENSIS
in commendationem auctoris

Epigramma.

Fœcundo nuper Matamorus fonte fluebat,
 Dum culto iuuenes imbuit eloquio,
 Atq; è saxoso dum salcifer Henarus amne
 Hunc audit; læta fronte superbus erat.
 Non tulit ipse pater Batis, qui miserat illum,
 Priuariq; suo munere se doluit.
 Nūc ubi tam cultum Matamori cura libellū
 Edit, & hunc patrio dedicat ille Deo.
 Iam gaudet noster meliori munere Batis,
 Et fruitur, culto iam magis, officio.
 Nā quæ vix multis perceperat Henarus annis,
 Exiguo Batis tempore percipiet.
 Nec gaudere volet solus, (nam Batis auarus.
 Non est) sed largas porriget ille manus.
 Gentibus hic latijs hæc lætus munera mittet.
 Gaudebit docto Gallica terra libro.
 Tã parvū audebit (dices mihi) mittere munus?
 At iuvat & magnis Batis, & exiguis.
 Veloces dum mittit equos: solet ille iuuare,
 Dumq; oleas mittit, non minus ille iuvat.

DIONYSII VASQVEZ

TOLETANI AD ALFON

sum Garfiam Matamorum

Epigramma.

Laudat Aristotelem, laudat Demosthenis artem
 Gracia: Rethoricæ est magnus uterq; parens.
 Ausoniam rursus Ciceronis scripta disertæ
 Illustrant, & opus Quintilianæ tuum.
 Hactenus Hesperia est nullo defensa patrono,
 Vincere nolentem vincere nempe leue est.
 Erubuit nuper, Summa est iniuria, dicens,
 Turpeq; non magnos me genuisse viros.
 Quales vel Latium, vel mirabantur Athenæ,
 Cum percussa dabant ampla Theatra sonum.
 Dixit: & optanti superi concedere visi:
 Annuit à summa conditor arce Poli.
 Nam subito misit Musis, & Appolline letis,
 Hunc Matamorum, quem bone lector habes.
 Siue illum eloqui moderantem frena, vel illum
 Naturæ videas pandere sacra deæ,
 Nosces Mercurij prædulci murmure voces
 Aut dices; istud os Ciceronis erat.
 Is tibi Rethorices mandat præcepta: cupitq;
 Ut qua mente dedit, tu quoq; fronte legas.

P R E F A -

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Vm ex alijs; stū ex me ipso sæpissime comperi candide lector, omnes homines natos esse ad agēdum, qui si optime nati, institutiq; sint, esse omnino nolint in vita, si gerēdis negotijs orbatī possint paratissimis vti voluptatibus. Nā aut priuatim (vt princeps ille eloquentiæ refert Marcus Tullius) aliquid gerere malunt, aut qui altiore animo sunt, capeffunt Remp. honoribus, imperiisq; adipiscendis, aut totos se ad studia doctrinæ conferunt, Qua in vita tantum abest, vt

B volupta-

voluptates confectentur, vt etiam
 curas, sollicitudines, vigilias perfe-
 rāt, optimaq; parte hominis, quæ
 in nobis diuina ducenda est, inge-
 nij & mentis acie fruuntur, nec vo-
 luptatem requirētes, nec fugiētes
 laborem. Mihi quidem ea vitæ ra-
 tio ab ipsa iam inde a Iolefcētia in
 hanc vsquē ætatem grauiorē sem-
 per constitit, vt si non in Reip. ne-
 gotiis versata, secretioribus tamen
 studiis, rerumq; contemplatione
 occupata, honesto ocio nunquam
 ante hoc tempus caruērit. Nā cū
 ego virtutis conscientia possem ef-
 fe contentus, quæ magnū est per-
 sese, & amplium theatrum, volui
 equidem mea hac qualicunq; stu-
 diorum industria etiam prodesse.

quā

quam plurimis, quādo inest in omni virtute cura quaedam, quasi foras spectans, aliosq; appetens, ac quē complectens. Dedi itaq; olim Valentinis, & Sætabitanis apud quos humaniores literas prælegebam, opus ocij mei, & solitudinis munus, Nūc vero cū maiorē expectationē apud Complutēses sustinēā, dignum quidem esse statui, si ad hanc scribendi operam omne studium, curamq; meam conuerterem. Hoc præsertim tempore cū extinctis Rethoribus, & magistris eloquentiæ, in paucis sit spes, in paucioribus facultas, & in multis audacia. Mouent me præterea cum multorum iuuenum preces, nullam proclamantium huius fa-

cultatis extare artem post flumi-
 na Marci Tullij, & acumina Quin-
 tiliani extam multis, penesq; in-
 numerabilibus, quas huius ætatis
 vbertas effudit, aut perfectam in-
 genio, aut absolutam industria,
 quæ breuem & quasi compendia-
 riam dicendi viam tradat. Nam il-
 la (inquiunt) musarum sacra, quæ
 apud Ciceronem & Fabium late-
 patent, quis sine his adiumētis in-
 grediatur? Tum etiam (quod sæ-
 pe, & multum mecū ipse ante hac
 animaduerti, nec semel à viris in-
 genio splendido, iuxta atq; prudē-
 ti, familiaribus accepi sermonib⁹).
 nationis nostræ homines ad elo-
 quētiam plerosq; esse natos, si bea-
 tam illam, quam adepti sunt natu-
 ram,

ram, doctrinæ studijs iuuarent, & exercitationis laboribus perpolirent. Sed alios in ipso statim iuuetutis flore, cū in studijs aliquid eos oportuisset proficere, rei militaris gloria abducit à literis, alios habēdi immoderata cupiditas in nouum illum orbem recens inuētum per immēsos errores, & æstus maris deportat alios verò deterret paupertas, qui si Mecænates haberēt, ad studia glorię honore ipso accenderentur, nec iacerent tā multi (vt nunc dolens video) in obscuro, non inopia quidē ingenii, sed patronorum benignitate. Pudor est profecto tot procerum, tot magnatum, & multo quidem magis tot ecclesię principium, quot mul

tis opibus florentes Hispania ha-
 bet, studiosos fame oppressos non
 posse in lucē Reip. emergere, qđ
 nemo vnus sit ex istis beatis, qui
 esurienti panem porrigat. Atqui
 ego non inuenio, quid mihi tot
 Hispaniæ Episcopi iure possint
 opponere, qui cum amplissimis
 affluant diuitiis, vtinam literis,
 & virtutibus æque præcellerent,
 patienti ferunt animo, triginta,
 & hoc numero plures Theologiæ
 doctores languere ocio Complu-
 ti, expectantes, si quādo prodeat
 vnus, qui in vineam domini ve-
 lit eos conducere. Nam de Græ-
 cis, & Latinis, & aliarum artium
 sectatoribus quid loquar? cum ex
 me ipso possim de reliquis con-
 iectu-

iectionem facere. Nobilitatis enim
mancipia sumus, & tum præclare
ad honores euehimur, cum inge-
nuos instituendi adolefcentes, no-
bis cura demandatur. Pædagogis
autem talis honor in nobiliu m do-
mibus habetur, quæle repudiarêt
pæpudore pærafiti, si faperêt, nam
anteambulones, & apparitores in
iuriã putarent. Hæc, & alia multo
indigniora videm⁹ multis euenire
quotidie, quæ vt fugiam⁹ honesti⁹;
in his studiorū gurgustis latitare
placet magis, quàm in amplissi-
mis diuitū ædib⁹ gloriose viuere,
vbi oratorib⁹ pæferunt equifones
& nūdinalis cocus habetur in deli-
tiis. Quare cū nullã videãt propofi-
taliterarū pæmia: nullū his stu diis

deferri honorem, repudiatis inge-
 nuis, præclarisq; disciplinis multi
 se ad alia minora studia cōuertūt,
 vnde fructum aliquem ex indu-
 stria percipiunt, alij eas ipsas facul-
 tates nobiles, & liberales, primori-
 bus tantum degustatas labris mer-
 cenarias faciunt, ad studiaq; redi-
 tus perinde accōmodant: atq; si ef-
 fent ex eorum numero artiū, quæ
 manu exercentur, nihil quidē cu-
 rātes, quid secum tacitus ob mur-
 muret doctus, modo suo lucro cō-
 sulant, & ille interim qui ridet, rin-
 gatur etiam fame inter Marci Tul-
 lij eloquentiā, & Aristotelis philo-
 sophiā, Hinc tota literarum ne-
 glectio nostra dimanat. Hinc vna
 illa ducitur macula, quæ Hispanis
 homi-

hominibus semper iniusta fuit, ut barbari immerito appellarentur, cum ingenio sint minimè barbaro, Quòd si fautores magnates haberent, non dubito quin ad sapièntiam statim, & amplificationem eloquètiæ exercitarentur, habere musq; hodie alios Senecas, Lucanos, Silios, Martiales, Pomponios Prudentios, Fulgentios, Leãdros, Isidoros, & qui contra Ciceronẽ nominarentur, Quintilianos. Sed ò mores nostri tẽporis, cum voluptas viuere cœpit, & vita ipsa desijt, quam in studiorum meditatione Plinius maior statuebat. Fuit em̃ quoddam tẽpus quando reges in numeri honore artium colebãtur, & in ostentatione has prẽferebãt.

opum, immortalitatem sibi per il-
 las prorogari arbitrantur, quare
 abundabant & præmia, & opera
 vitæ. Sed ubi tuadentibus volupta-
 tibus, literarum obrepfit contem-
 ptus, putaruntq; Principes literis
 ingenia obtorpescere, administra-
 tioniq; Rip. plurimū officere, pes-
 sum iere vitæ prætia, omnesq; à ma-
 ximo bono liberales dictæ artes, in
 cōtrarium cecidere, ac seruitute so-
 la profici cœptum est. Admone-
 bat me res vt hoc quoquè loco de
 laudibus eloquentiæ dicere siqui-
 dem necessarium hoc tempore exi-
 stimarem, verum eius interitū de-
 plorasse satis fuerit, vt homines nō
 omnino stupidi intelligant quan-
 tus huius scientiæ splendor fuerit,
 28
 quantus

quantus quoq; honor, & dignitas,
quando tanta indignatione cōtra
potentes à me suscepta viros, eius
intermissio, & neglectio lugeatur.
Quare cum hæc, & plura animo re-
petērem, acesisset illa quoq; cau-
sa, vt ij à me viri formam aliquam
dicendi breuem contēderent, qui
apud me & amicitia, & beneficiis,
& dignitate plurimum possunt,
quorum ego nequē beneuolentiā
erga me ignorare, neq; autorita-
tem aspernari, nequē voluntatem
negligere debeam, non potui nō
in re honesta amicorum petitioni
parere, quod eo quidem studio-
sius feci, quod intelligerem id à
me iure exigī, propterea quòd
Marcus Tullius ducem certio-
rem
putat

putat esse artem, quàm naturā, &
 si ingeniis magnis præditi quidā,
 dicendi copiam sine ratione con-
 sequuntur. Itaq; precor studiosos
 omnes, vt hoc quaecunq; munus
 à me accipiant, perinde certè futu-
 rū, vt acceperint. Quod si fructū
 aliquem inesse senserint, industria
 nostri ingenij sceleriter fruantur,
 sin in quibusdam autem negligē-
 tiam meam deprehenderit, ami-
 cam admonitionem amico
 etiam accipiam
 animo.

INDEX OMNIVM CA-
PITVM QVAE IN HOC
opere continentur.

✿ Ex primo libro. ✿

Quid sit Rethorica, & eius cū dia-
lectica conveniētia. caput. j.

De oratoris officio, & ei⁹ fine. ca. ij

Quod oratio artificiosa similis sit
animanti, & de oratoris officio
circa singulas eius partes. ca. iij.

Quid sit genus demonstrativum,
& quis eius finis. cap. iiij.

Quam late pateat genus demon-
strativum, & quam varia sit lau-
dandi ratio. cap. v.

Quod stat⁹ sit in omniōr ratione
necessarius: & quomodo deduci
possit, quando quaestio est vnus
tātum partis. cap. vi.

De

- De exordio, & vnde ducat. ca. viij.
- Quādo vtendū exordio in demō-
stratiuis orationibus. cap. viij.
- De modo componēdi exordium.
caput. ix.
- De interpositis in oratione exor-
diolis, & quæ præstare in exor-
dio debeat orator. cap. x.
- De narratione. cap. xi.
- De locis narrationis. cap. xii.
- De genere demonstratiuo facto-
rum. cap. xiii.
- De gñre demōstratiuo rerū c. xiiij
- De epilogo. cap. xv.
- Quæ forma dicēdi magis cōueniat
generi demōstratiuo. cap. xvi.
- De figuris generi demōstratiuo fa-
miliaribus, magisq; conuenien-
tibus. cap. xvii.

De usu schematum. cap. xviii.

De compositione. cap. xix.

De iunctura. cap. xx.

Ex secundo libro.

De genere deliberatiuo, & eius fine. cap. j.

Quot sint orationis suasoriae partes. cap. ii.

Quae sint consideranda dicturo ante ingressum causae. cap. iii.

Quae sint in ipso exordio consideranda. cap. iiii.

De locis exordii suasorii, cap. v.

De insinuatione. cap. vi.

Quomodo proponenda sit propositio. cap. vii.

De locis confirmationis. cap. viii.

De locis communibus. cap. ix.

De epilogo. cap. x.

Quae

Quæ forma dicendi generi sua so-
rio conueniat. caput. xi.

De dispositione locorū totius ora-
tionis. caput. xii.

Index locorū cōmuniū. cap. xiii.

An popularis eloquentia omniū
maximè probari debeat, & quo
differat auditor doctus ab indo-
cto ex Cicerone. cap. xiiii.

De genere iudiciali. cap. xv.

Oratio demonstratiua in laudem
Philippi Principis.

Suasio concilii generalis.

Dissuasio eiusdem concilii.

Declamatio ecclesiæ cōtra Luthe-
rum.

Quid

QVID SIT RHETORICA,
& de eius cum Dialectica
conuenientia.

CAPVT. I.

RETHORICA EST
scientia bene dicendi, quæ
naturæ ipsi, à qua primum
eloquentia nata esse dici-
tur, ratione præceptorum
moderatur, dum fusas illas

& vagas sententias, quas uis, ingenij vbertas-
quæ naturæ fundunt, recta intelligentia, & de-
finita moderatione animi gubernat, limat, &
corrigit. Vt enim initium natura dedit, ita in-
crementum exercitatio attulit, & summam
deniq; ars ipsa imposuit. Res enim omnium est
difficillima, non ars quidem solum, quæ paucis
est astricta præceptis, sed illa potius, quæ ex
arte ab omnibus petitur eloquentia. Quibus
enim ex quinque rebus constare dicitur, earum
vna quæq; est ipsa magna per sese. Quare

C quinque;

quinq; artium concursus maximarum quãtã
 vim, quantãquẽ difficultatem habeat, exi-
 stimari potest. Illud porro artẽ esse declarat,
 & utile etiã, & virtutẽ, quod hoc ipso a diale-
 ctica tantũ differre Zeno pronũtiauerit, quod
 est inter manum mox clausã, mox apertã.
 Quo circa Marcus Tullius cum in alijs rebus,
 tum studiosissimẽ cum Diodoro Philosopho
 (vt ipse refert) in dialectica exercebatur; quæ
 quasi contracta eloquentia putanda est, sine
 qua Brutus iudicabat, se illam iustam eloquen-
 tiam (quam Dialecticam vocamus dilatã)
 consequi non posse. Videant nunc igitur, qui
 volunt fieri eloquentes, quantum momenti si-
 tum sit in vera, germanaq; Dialectica ad cõ-
 parandã eloquentiam, quam quidẽ si à gar-
 rula ista, & spinosa, cuius tota etiã apud Com-
 plutenses iam gratia ammissa est, non men-
 te, reque prorsus diuidunt, tãtum abest, vt ora-
 tores hoc ad iumento futuri sint, vt in duros
 profecto, atque horridos aratores, aut rabulas
 aliquos de foro clamorosos, se euasuros ex me-
 sciant.

DE ORATORIS OFFI- cio & eius fine.

CAPVT. II.

Ratori omnis ex officio
proposita est questio, de
qua ornate, & copiose di-
serat, qui si omnes eloquen-
tia numeros impleuit, aut
talis nunc à nobis fingitur,

qualis à Cicerone animo concipitur, dum nihil
mortale & caducū putat, sed illud ipsum, cu-
ius qui sit cōpos. sit eloquens, quod nihil est a-
liud, quàm eloquētia ipsa, quam nullis nisi mē-
tis oculis videre possumus, is inquā, talis, & tā
diuinus orator, qualis post genus hominū natū,
nullus extitit, omnem rem subiectā habet ad
dicendum, ex qua humilia subtiliter, & ma-
gna grauiter, & mediocria temperare potest
dicere. cum sit omnium rerum magnarū, atq;
artium scientiam consecutus. Verū ciuilis ora-
toris munus, quales multi studio eloquentiæ

floruerunt Athenis, & plures excelluere Ro-
 ma, quos etas Ciceronis prestantissimos effu-
 dit, in tam ampla non versatur arena. Huic
 sane mores, & leges ciuitatis dabimus, & si
 Christianum etiam oratorem à nobis finiri ve-
 lus: post eam Philosophiæ partem, quæ ad mo-
 res pertinet, Theologiam illius officio addendâ
 quoq; putamus. Mihi verò vt hæc placeât. ma-
 ximè, tamen Marci Crassi sententia apud Ci-
 ceronem primo libro de Oratore ad Q. Fra-
 trem summa semper laude excepta fuit, qui
 ita oratoris officium coercuit, vt cum multa
 ignorari ab eo permittat, illud tamen iure exi-
 git, quibus nimirum de rebus ei dicendum sit,
 cum cognouerit ab his, qui tenent, quæ sint in
 quaq; re, multo melius, quam ipsos illos, quorū
 eæ sunt artes, hunc esse dicturum. Ita si de re
 militari dicendum huic erit oratori, quæret vel
 ab Antonio Leiusa, vel à magno illo Hispani-
 niæ duce Gonçalo Fredenando, & cum acce-
 perit, ita pronūciabit, vt ipse melius, quàm ipsi
 sibi, scire videatur. Itaq; propriū est oratoris,
 oratio grauis, & ornata & hominum sensi-
 bus, ac mentibus accōmodata, qua vna in re
 excel-

excellat eos, qui res dicturo etiam suggerunt. Officium cum materia pene confundimus, quod si vnum ab altero secerni placet, officium dicimus eius facultatis esse, dicere apposite ad persuasionem: materiam vero artis nominamus, quibus in rebus versatur ars, & facultas oratoria. Hanc quidem tam immensam, fusam, vagam, & sine modo patentem, tribus generibus Aristoteles, & duo eloquentiae Romanae lumina, Cicero & Quintilianus complexi sunt, in quibus oratoris officium exerceretur. Officium sequitur protinus finis oratoris, quod duplicem esse video, vnum, quem orator petat, qui est dictione persuadere, alterum, quem prestare debeat, qui est bene dicere ad persuadendum. Vt si persuadere minimè contingat, modo bene & apposite dixerit, non propterea non obiit oratoris munus. Vt enim medicus sanitatem polliceri non potest, neque peritus gubernator nauis prosperam in portum vsque navigationem, quod haec res partim aliorum in voluntate posita sint, partim casu, & euentu gubernentur. Ita sane cum nihil magis sit variū, minusque constans, quam sensus, voluntasque ho-

Liber primus.

minum, nihil haeco, quod accussem ego illum oratorem, qui cum optime se comparauerit ad dicendum, non tamen persuasit. At qui fecit quoad eius fieri potuit, vt repugnantes ad se orate dicendo pertraheret, quod si nõ successit, nulla quidem in culpa est.

QVOD ORATIO ARTIFICIOSA SIMILIS SIT ANIMANTI & de oratoris officio, circa singulas eius partes.

CAPVT. III.

Mnis oratio quæ arte componitur similis mihi videtur esse animanti bene à natura constituto, quod non ossa modo, & nervos, carnem etiam, & cutem, sed animã quoque, ac motum habeat. Nã inuentio, quæ res suppediat, hoc est in oratione, quod ossa in corpore animantis, quæ nisi solida sit, cætera omnia collabuntur. Dispositio siue Ordo, hoc est
in

in oratione, quod nervi in corpore animantis partes orationis apte inter se connectens. Siquidem ordo non solum reddit orationem concinnam, sed adiuvat etiam docilitatem auditorum, ac discantis memoriam. Præterea Elocutio, quæ verba & figuras ad rem appositas suggerit, hoc est in oratione, quod caro, & cutis in corpore decenter cōuestiens ossa, & nervos. Memoriæ autē respondet spiritus, id est vita, quæ nisi adsit, dilabuntur omnia. Pronuntiatio deniq; velut actus est, ac motus animantis, quæ nisi accedat, minimum aberit ab statua animal. Actus itaque, & motus quasi vita vita est. Nam oratio quæ sine voce, & gestu pronuntiatur, semi mortua est. Porro autē competit hoc simile non toti orationi modo, sed singulis etiam eius partibus. Siquidē Exordium, Narratio, Partitio, Confirmatio, Cōfutatō, & Epilogus, quæ propriæ germanæque orationis partes sunt, perfectæ membra debent esse, vt absolutam, itidem orationem constituent. Quo fit, vt quævis harum partium totum oratoris officium desideret, circa quas late se fundit oratoris munus, quod

Liber primus.

his quinq; decantatissimis partibus. inuentione, dispositione, elocutione, memoria, Pronuntiatione constat.

QVID SIT GENVS DEMONSTRATIUM, & quis eius finis.

CAPVT. IIII.

DEMONSTRATIUM genus continet laudem, & vituperationem, & est verum genus causae, siue causam finias in qua sit controuersia, vt Cicero finit in partitionibus, siue negotium omnibus suis partibus & circumstantijs ad quaestionem ciuilem pertinens. Nam quod in foro facit aduersarius, id in cōcione praestat tacita vulgi dissentientis cogitatio. Nihil est enim tā vndiq; laudabile, quod iure vel iniuria vituperari non queat, Ea demum est conditio rerum huma-

humanarum, vt quo celsiore fastigio collocatæ fuerint, eo pateant magis maleuolorum inuidiæ, & calumniæ. Quare non sunt audiendi Trapezontius, & Gerardus, qui leuibus sane rationibus persuasi à generibus causarum demonstratiuum genus submouerunt. Praterèa huius generis finis est honestū, & inhonestū. Verum oratoris est honesta laudare, & vituperare quæ sunt inhonesta, atquè in his iudicem delectare.

QVAM LATE PATEAT

genus demonstratiuum, & quàm varia sit laudandi ratio.

CAPVT. V.

Emonstratiuum genus tã late patet, vt non poëta modo paruis laudationibus lasciuiant, sed oratori etiam sit concessum minima quæquè laudare. Nam (vt refert Fabius) singulos cibos medici nonnulli laudarunt, & somni

Liber primus

editæ sunt laudes. Quin quæ per se etiam turpia, & inhonesta sunt, aut exercendæ eloquentiæ, aut ostentandi ingenij gratia, nõ ita pauci oratores magnis laudibus prouexerunt. Sic muscam Lucianus, Phauorinus quartanã febrim. Erasmus nuper moriã. & Petrus messias vir varia, reconditæq; doctrinæ, certissimum nostri seculi ornamentũ, & decus copiose, & ornate a sinum cõmendauit. Sed sint oportet certa, atq; explorata, quæ in laudem vocantur. cætera autem parum refert, præterita sint, aut instãtia, aut corporalia, aut spiritalia, aut prædita ratione, aut sensus iudicijq; expertia, modo illa sermone explicari possint. Laudationi enim, & contra subiecta sunt omnia. Nihilquè est humanarum, diuinarumq; rerũ, quod vel ex officio laudatiuum genus nõ exerceat, vel amplitudine sua non complectatur. Est autem varia laudationis ratio. Nã aut personas laudamus, aut facta, aut res, quæ quidem partitio sane quàm necessaria est oratori. Hinc ortum est, vt triplex sit genus demonstratiuum, vnum quidem personarum, alterũ verò factorum, tertium postremo rerum, singula habent locos

locos maximè inter se differentes, de quibus
postea dicemus. Nunc verò reliquum est vt
pauca de statu breuiter contingamus.

QVOD STATVTVS SIT

in omni orationè necessarius, & quomo-
do deduci possit quando qua-
estio vnius est tantum
partis.

CAPVT. VI.

Cognito, exploratoq; gene-
re, in quo dicturum versari
oporteat, quæ prima orato-
ris cura esse debet, proxi-
mum est, vt accurate sta-
tum inueniat, qui sit totius
argumenti caput, vt oratio sibi constet, ne ve
extra rem quid dicatur, quod inconsidera-
tis sæpe cum auditorum risu accidisse legi-
mus. Est igitur præfigendus scopus, in quem
iaculetur

Libert primus.

iaculetur, secus enim puerile est (vt inquit Per
sius) coruos sequi, testa q; luto q;. Sed ne quem
fallat varia huius nominis appellatio, est cum
primis considerandum, hoc ipsum quod sta-
tus à nonnullis appellatur, nunc ab alijs consti-
tutionem, nunc Hypothesin, nunc controuer-
siam, nunc questionem, nunc conclusionem,
nunc Thema nomine quidem vario, sed sensu
dici eodem. Quod si quicquam inter se distat,
quantulum hoc quidem est? Vnum igitur horu
finiamus oportet. Sed ita, vt omnia comprehe-
di, & quoduis finiri intelligamus. Status itaq;
qui & questio finita, & hypothesis, & The-
ma appellatur, est oratio notata locis, tempori-
bus, personis, in eaque controuersia vertitur,
& cum interrogatione effertur. Huius gene-
ris sunt hæc. An laudandus sit Carolus Cæsar
Imperator inuictissimus, propter res ab eo do-
mi, militiae quæ præclare gestas, quod Turcam
scilicet ab Vngariæ finibus sortiter propulsaue-
rit, Tunetum vi ceperit: Immanes illos hostes,
acerrimos quæ christiana religionis oppugna-
tores fregerit, Romani quæ Põti. imperio mul-
tum, diuq; repugnantes parere fecerit. An Im-
perator

perator Carolus inuictissimus comparare debeat exercitum in tyrannum illum Barbarosam, dū Hispani ciuilibus seditionibus tumultuantur, & galli Mediolanum capere moliuntur. Licet etiam per comparationem statū sic constituere. Vtrum melius sit, erudiri pueros domi, an in scholis? Vtrum potior vita sit, militaris an Philosophica? Ad hunc fere modum status proponuntur, qui in hanc, vel illam partem detorqueri queunt. Quod quidem propositionibus vel affirmatiuis, vel secus, sic fieri oportet. Laudandus est Cæsar propter res ab eo domi, militiæque præclare gestas. Et quæ nos prætereà adiecimus expositionis causa. Hæc propositio sic constituta, mox suis locis confirmatur. Rursum non est indicendum bellum tyranno, & Archipirate Barbarossæ, dū Hispania ciuilibus armis tota dissidet, fataliq; malo tumultuatur. Hæc item propositio summā totius rei exponit, ex ipsoq; deductam statu rationibus protinus, & argumentis firmari necesse est. Hic locus paulo plenius, & cumulatius, quo res ipsa qua de agitur pateat latius, à nobis est differendus. Paucis itaq; dicamus,

qua ratione in omni siue oratione, siue episto-
 la, quæ nullam controuersiam habere videtur,
 status deduci possit. Quanquàm nos in omni
 actione controuersiam, & studia partium vi-
 ros in omni disciplinarum genere præcellètes
 secuti, paulò ante statuerimus, Igitur in omni
 negotio, aut causa, in qua non ita aperta, &
 conspicua est cõtrouersia, trium harũ rerũ cõsi-
 deratione, personarum, rei, & conatus, expedi-
 tissimè inueniri potest status. Primũ conside-
 ramus personas, inter quas agitur, sint inter se
 villo, aut cognationis, aut affinitatis, aut fami-
 liaritatis, aut amoris, & beneuolentiæ vincu-
 lo coniunctæ, & reliquas præterea expendi-
 mus circumstantias quæ solent alienare, aut cõ-
 ciliare nobis quascũquè personas. Deinde res
 consideranda est, quæ euenit, aut futura est,
 cuius gratia dicere statuimus, vt est in cõsola-
 tione amici alicuius boni iactura, & in gra-
 tiarum actione beneficium collatum, in gratu-
 latione prosperus rerum successus. Postremò
 conatus, quo ob hanc vel illam rem, volumus
 aliquid conficere. Vt in consolatione videmus
 quempiam desideratæ rei iactura dolore. Hæc
 quidem

quidem res est, Personæ deinde sunt. Hic nobis, nos huic amici, quo fit ut offendamur eorū dolore, Conatus ergo sequitur, quo damus operam, ne hic doleat, atque id dicendo consequi laboramus. Vnum, aut alterum subijciam exemplum ex antiquis decerptū autoribus. In oratione illa ampla, & magnifica pro M. Marcello, qua Cicero gratus agit Casari pro restituto suis, & Reip. Marcello, qua in oratione vna nec controuersiam videmus, nec vlla vel studia partium, vel repugnantium contentionem, status est quidem inqualitate, An Casar laudandus sit de restituto. M. Marcello. Mihi quidē hac vna via in Papinij Statij siluis status ducebantur, quū illas hoc anno prælegerē, Nam quamuis subito calore, & festināter effusa fuerint à diuino Poëta, ut rara etiam reconditaque eruditione plenæ sunt omnes, ita perfecta, consumataque arte non carēt. Vnā nobis de statua equi maximi Domitiani Casaris proponatur, quæ etiā in Bachante, & diuino afflatu furiēte homine status, de quo discriamus, fidem faciat. Populus Ro. summo omnium cōsensu, incredibiliq; gratulatione equestrem
 Statuam

Statuam in medio foro Romano Domitiano indulgentissimo Imperatori erexit, post partam Victoriā de Dacis, & Catis, Hęc Papi-
 nius Statius alta, sublimiq; mente, ædita silua, celebravit. Huius quantum ego ex arte duco, status fuit. An laudanda esset equestris statu-
 tua Domitiani Cæsaris quæ singulari civium Romanorum studio publice statuta est, ut publicam de Victoria Cæsaris, duobusq; triūphis actis gratulationē testaretur. In reliquis hoc pacto themata ducemus, quæ ut à nobis præceptum est, in omni primum oratione quærenda sunt. Secus enim monstrum illud Horatianum sæpissime conficiemus, quod quum virgineum, mirequē formosum haberet caput, turpiter tamen in deformem piscem desuit, Quare dicturi iuvenes, etiam, atquē etiā à nobis monendi sunt, ut principem aliquam propositionem, quò referantur omnia, vel confingant in primis, vel certam inueniant, ne soluta, & incerta vage-
 tur oratio.

DE EXORDIO ET VN- de ducatur.

CAPVT. VII.

Exordiū velut est ip-
sius orationis satelles
& anteambulo, qui
viam ad ipsam cau-
sam sternit, & ad eā
munia obeunda præ-
mittitur quæ tum ma-
ximè præstat, quum

ipso, apud quos dicimus, nobis beneuolos, dociles, attentosq; reddit. Sed vt hæc cōmode perfici queant, explicandi sunt exordiorū loci. Sit itaq; hoc & semel, & in vniuersum præceptum, exordia in hoc genere liberiora esse, quæ vna sanè res facit, vt certi præscribi non possint. Verum quos frequentiores, & oratoribus vsurpatos magis legendo consequi potuimus, (crassiore quod ciuit Minerua) atquè explanatius hic exarabimus. Primum ab historia: modo insignis illa sit, nec inamæna, exor-

D diendi;

Libri primus.

diendi rationem sumere licebit. Sic enim. *M.*
Tullius secundum librum de inuentione Rhetorica exorsus est, cognitu iocundam, ac festiuam historiam prænarrans de pictore Zeuxide, quam mox eleganter applicat ad suum negotium. Crotoniatæ quondam (inquit) cum florent omnibus copijs, & in Italia cum primis beati numerarentur, templum Iunonis, quod religiosissimè colebant, egregijs picturis locupletare voluerunt, Itaque Eracleotem Zeuxim qui tum longe ceteris excellere pictoribus existimabatur, magno pretio conductum adhibuerunt. Reliqua ommittimus breuitati consulentes. Deinde à fabula rite aliquando exordiemur, quam principij rationem, vt multos alios eloquentia principes, ita ex eorum numero vnum Angelum Politianum in sua Lamiæ secutum video, hanc false, docteq; interpretans, ad rem accommodauit, Eabulari (inquit) paulisper libet, sed ex re (vt Flaccus ait) nam fabulæ etiam quæ aniles putantur, nõ rudimentum modo, sed & instrumentum quandoq; Philosophiæ sunt. Audistis ne vnquam Lamiæ nomen? Ab Apologo etiam exordium

compara-

comparabimus, quod idem Politianus in præle-
ctionem Persij fecit, nam ab AEsopi Apolo-
go de duabus manticis sic principium dedit.

AEsopi illius Phrygis notissimi fabulatoris, at-
que in numero sapientium virorum merito ha-
biti lepidissimus inter primos Apologus cele-
bratur, in quo tradit hominem duas manticas
habere, vnam ante pectus, alteram à scapulis,
tergoque propendentem, sed in priorem in-
quit aliena vitia immitimus, ideo & vide-
mus facile, in posteriorem nostra, quæ absco-
dimus, & videre negligimus. A simili etiam
initium sumemus, cuius sanè rei exemplum,
vel Erasmi copiae principium esse poterit, vbi
exuberanti, lateq; diffluentis flusio similem es-
se dixit orationem, rerum, verborumque co-
pia diuitem. Rursum à proverbio exordium du-
citur, vt apud Budeum libro de studio rectè cõ-
stituendo legimus. Honos alit artes, tritum
vsu vetustatis, & consuetudinis proverbiam.
Et nos hanc exordiendi viam nuper ingres-
si sumus, dum publicis scholis eloquentiam
exerceremus, quod quantum recordari pos-
sumus, hoc modo comparauimus, vetus

Liber primus.

proverbiū est, à maioribus vsurpatum, & vsu consuetudinis peruulgatum omnibus, Romanus sedendo vincit. A sententia quoq; vnde Sallustius videtur exorsus historiam suam. Omnes, inquit, homines qui se student præstare cæteris animantibus, summa ope niti decet, ne vitam silentio transeant, veluti pecora, quæ natura prona, & ventri obedientia finxit. A re præsentis, & cum summa oratoris laude, & auditorum admiratione initur oratio, cuiusmodi est Aiæcis apud Ovidium, cū enim causa ageretur eo loco vnde in prospectu erat clas sis Græcorum, quam Ajax sua virtute seruauit ab incendio. hinc arripuit proæmium, Agimus pro Iupiter ante rates causam, & mecū confertur Vlisses? Sunt apud Liuium nonnulla principia huius generis: vt in quarta Decade libro nono: & tertia libro octauo. Huiusmodi enim exordia, quæ res ipsa præsens, vel casu aliquo, vel ratione, & cōsilio ob lata supeditat, cum omnium sint meo iudicio pulcherrima. ita etiam oratori ipsi admirationem excitant ingentem. Iam verò à pompa publica, interdum ab affectu aliquo, à querela. vel gra-

tulatione exordia capiuntur, vt in Epithalamijs & epicedijs apparet. In Papinij siluis extant aliquot exempla, quæ non ipsis Poetis modo, sed oratoribus sunt etiam ad imitationem proposita. Sed vt adolescentum studia, quantum possumus, industria iuueamus, vnum, aut alterum subiiciemus exemplum, In primis epithalamium Stella & Violantilla ab apparatus, & publica gratulatione inchoatum est, dū diuinus Poeta Apollinis de pingit ornatū, & musarum profectiōem in vrbem Romam: relicto Helicone cum suis ne moribus, & fontibus, iugales ferentium tadas, Tum septem vrbis montes, sacris personare carminibus, quæ fides pulsante Appolline saltantes deæ diuina mente fundebāt, vt sui alumni Stella, qui vates erat, cum Violantilla nobili, egregiaquæ femina nuptias celebrantis, hymnis, & choreis de more veteri, institutoquæ maiorum, quem admodum Plato scriptum reliquit prosequeretur. Expendite nunc exordium Poeta:

quod libuit etiam hic transcribere.

Liber primus

Vnde sacro Latii sonuerunt carmine mōtes?
Cui p̄gan noua plectra moues? h̄nmeroq; co-
Facūdū suspēdis ebur? p̄cul ecce canoro (māti
Demigrāt Heliconæ Deę quatiūtq; nouena,
Lāpade solēne thalamis cocuntibus ignem,
Et de Pieriis vocalem fontibus vndam.

*A gratulatione rursus soteriam pro Rutilio
Gallico est auspicatus, quod graui, deploratoq;
iam morbo liberatus esset, huius est Sylue ini-
tium.*

Estis io superi, nec in exorabile cloto
Voluit opus, vidit alma pios astræa: Iouiq;
Conciliata cadit, dubitataq; sydera cernit
Gallicus, Es cælo, diis es Germanice cordi
Quis neget? erubuit tanto spoliare ministro
Imperio fortuna tuum.

*SVNT præterea vnde auspicato orationem
aggrediamur, Nam & à meritis nostris cau-
sam iniri licet. Vnde Cicero suam est ad Qui-
rites orationem exorsus, antequam iret in exi-
lium. Si quando (inquit) inimicorum impetū
propulsare ac propellere cupistis, defendite nūc
vniuersi*

Vniuersi vnum, qui ne omnes concideritis, ardoreq; flammæ conflagraretis, mei capitis periculo non dubitavi providere. Ab officio, vnde pro Archia Poeta. Ut siquid est in me ingenij Iudices, quod sentio quàm sit exiguum, aut si qua exercitatio dicendi, in qua non inficior mediocriter esse versatum, aut si huiusce rei ratio aliqua ab optimarum artium studijs, & disciplina profecta, à qua ego nullum cōfiteor etatis meæ tempus abhorruisse, earum rerum omnium vel in primis hic A. Licinius fructum repetere à me prope suo iure debet. A tēpore, vnde pro M. Celio, nec grauabor subiectis exemplis maiorem lucem afferre, sic enim habet. Si quis iudices forte nunc adsit ignarus legum. iudiciorum, consuetudinis nostræ, mirctur profecto: quæ sit tanta atrocitas huiusce causæ, quod diebus festis, ludisque publicis, omnibus negotijs forensibus intermissis, vnum hoc iudicium exerceatur. Nec dubito quin tanti facinoris reus arguatur, vt eo neglecto, ciuitas stare non possit. A loco, vnde pars exordij pro Deiotaro. Nam post Rempu. (inquit)

Liber primus

moueor etiam loci ipsius insolentia, quòd tantam causam, quanta nulla vnquam in disceptatione versata est, dico intra domesticos parietes, dico extra conuenentum, & eã frequentiam, in qua oratorum studia niti solent. Ad extremum itaque quot sunt negotiorum, personarumque circumstantia, totidem etiã possunt exordia fieri. Circumstantia autem quauis, in re noua subinde sub oriuntur, vt praeceptis comprehendi nequeant, Satis fuerit indicasse capita, & fontes vnde ducatur, Verum ne minem in eo ab errare patiar, vt haec praecepta in demonstratiui: & non aliorũ etiam genus competere putet, cum omnibus sint communia generibus. Reliquos exordiorum locos in deliberatiuo genere pertractabimus.

Q V A N D O V T E N D V M

exordio in demonstratiuis orationibus.

C A P V T. V I I I.

Ristoteles quatuor exordiẽdi causas in demonstratiuo genere statuit vel cum dicentis persona requirit, vel aduersariorum calum-

nia

de rationi dicendi. Fo. 29.

nia cogunt, vel cum non tanta res ipsa creditur ab eo, qui audit, quantam videri cupit orator, vel deniq; ornatus causa, ne aditus ipse orationis parum honestus esse videatur. Sed de his latius, & fusius in deliberatio dicemus.

DE MODO COMPO- nendi exordium.

CAPVT. IX.

Mne autem exordiū duobus quantum intelligo modis cōponi potest, Prior ex quatuor, maxime propositionibus cōfici videtur, Expositione, Ratione, Redditione, Cōprobatione. Expositio est oratio, quæ ex aliquo exordiorū loco desumpta: docilem, aut beneuolum, aut attētum auditorem facit. Ratio est oratio accōmodata expositioni, per quàm id quod expositum est: confirmatur. Redditio est breuis complexio, quæ expositione & ratione conficitur, & totius rei aperta

D 5 propoſi

Liber primus

propositio. Comprobatio est redditionis causa,
 quæ quidē toat rē manifestius tangit. Hæ pro-
 positiones quatuor ita debent disponi, vt alia
 aliam expectare videatur, quæ vbi in oratio-
 ne coierint, nihil sit amplius, quod desiderari
 queat. Exemplo vno. M. Tully totā hanc for-
 mā, & exordiēdi rationē explicabimus, quod
 in oratione pro M. Marcello diuinitus est pro-
 positum, huius exordium est. Diurni silentij
 P. C. quo eram his temporibus vsus, nō timore
 aliquo, sed partim dolore, partim verecundia
 finem hodiernus dies attulit. idemque initiū,
 quæ vellem, quæq; sentirem meo pristino mo-
 re dicendi. Hæc est expositio, & si sensu
 multiplex. Infert deinde rationes, Tantam
 enim mansuetudinem, tam inusitatā, inaudi-
 tamq; clementiā, tantū in summa potestate re-
 rum omniū modū, tam deniq; incredibilem sa-
 pientiam, ac pene diuinam tacitus nullo modo
 præterire possum M. enim Marcello vobis
 P. C. Reiq; publicæ reddito, non solum illius,
 sed etiam vocem meam, & auctoritatem vo-
 bis, & Reip. seruatam, ac restitutā putō. Sub-
 dit sub hæc rationes, quibus verecundiam, &
 dolorem

dolorem silentij causam fuisse ostendit. Dolebã enim P. C. vehementerq; angebar, cum viderem virum talem, qui in eadẽ fuisset causa, qua ego, non in eadem esse fortuna. Nec mihi persuadere poterã, nec fas esse ducebã: versari me in vestro veteri curriculo, illo amulo, atq; immitatore studiorum meorum, atq; laborum, quasi quodam socio à me, atq; comite distracto. Post hæc sequitur redditio, expositioni, & primæ rationi accommodatior, & totius causæ, qua de laudibus agatur Casaris, apertissima expositio. Ergo & mihi, & meæ pristina vitæ consuetudinẽ C. Casar interclusam aperuisti. & his omnibus ad bene de Rep. sperandum, quasi signum aliquod sustulisti. Cõprobatio. Intellectum est mihi quidem in multis, & maximè in meipso, & paulò ante in omnibus, cum M. Marcellum Senatui, Reiquè publi, concessisti, commemoratis præsertim offensionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemq; Reip. tuis vel doloribus vel suspitionibus anteferre. Exordium profecto hoc est & perfectum ingenio, & absolutum arte, dignum viro eloquentiæ principe.

Sed

Liber primus

Sed alter est modus, & posterior, cum initio ponitur aliqua sententia, tãquã exordij propositio, cui postea subicitur ratio, quæ enthymema faciunt, Enthymema autem cõstat propositione & ratione, in quo illud inspiciendũ esse duco, probationi anteponi propositionem. Quod priore statuitur loco, hoc ipsum probat, quod consequitur, ut peperit, ergo cum viro cõcubuit, vbi cum viro concubuisse, probatur, quòd peperisse visa sit. Deinde sequitur alia probatio, aut amplificatio, aut aduersatiua, vt quatuor quidem sententijs exordium contineri videatur. Pleraque Ciceronis exordia hac ratione constare video, in quorum numero, illud pro Achia poëta iure reponi solet. Nam initio ponit propositionẽ. Si quid in dicẽdo possum, præcipue Archiã eloquẽtia mea tueri debeo. Deinde sequitur ratio propositionis, Quia Archias iuuat hæc mea studia, Mox conclusio Enthymematis. Si mea eloquentia alijs profui, quanto magis isti prodesse debeo, à quo excitata est. Hic inseritur aduersatiua. Sed miretur aliquis, quomodo orator à Poeta adiuuari possit. Hanc quoq; soluit. Vno enthymemate,

quia

quia artes inter se cognatae sunt. Deinde petitione finit, ut se de causa dicentem audiāt. Illud postremo non est ignorandum propositioni interdum opponi statim aduersatiuam, interdum breues quasdam amplificationes inseri.

DE INTERPOSITIS IN

oratione exordiolis, & quae praestare
in exordio debeat orator.

CAPVT. X.

IN tota rursus oratione quoties causa praebet oportunitatem, exordiola quaedam admiscebimus, quibus fauorem, attentionem, docilitatem renouemus:

Hoc autem commodius fiet transitionibus, quod genus fuerit. Audistis largitione, corruptela, sanguine paratum honorem, nunc ostendam illud: quod turpiter est adeptus, turpius administrasse, Item magna sunt haec, sed leuia

Liber primus.

præ his quæ nunc dicemus. Et nunc ad ipsum rei caput accedo, Proinde quæso, ut hæc animis quam maxime attentis audiat. Et altius paulo repetamus, sed ita verba sum facturus, ut nequæ sine fructu, nequæ sine voluptate sitis audituri. Adhunc modum possunt innumera fingi. Sed meminerimus præterea tria esse exordij munera, ut delectet, moueat, doceat, quæ non tantum in exordio præstari oportet, sed per totam etiam causam diligenter seruari. Quin plenius in reliquis partibus quam in exordio curanda, prouidendaq; sunt. Nam & narratione latius, & confirmatione docemus, & vehementius, mouemus epilogo. Quo circa non tan hæc præstare, quam polliceri potius exordio videmur.

DE NARRATIONE

CAPVT. XI.

Narratio proxima est exordio. Hæc in demonstratiua oratione continens est, & perpetua, cuius vel ea virtus præcipua est, ut sit probabilis, Id autem tribus maximè rebus consequemur

sequemur, Si sit argumentosa, si consentanea rebus. Si per se consequens. Argumentosa est, quæ causas habet rerum, Causas autem ut habeat, non satis est summas rerum exponere, sed singulis etiam partibus expositionis causas addere, Cuius modi est Synonis Vergiliani narratio: quæ nescio, an Vlla sit apud Ciceronem, vel præstantior arte, vel in re vera credibilior, quam hæc fuerit in mediatio. Nunquam quidem homo græculus Troianis fidem fecisset, nisi singulis etiam expositionis partibus causas mire consentaneas, & ordine cõsequentes subiecisset, cuius modi est.

Sæpe fugam Danaï Troia cupiere relicta moliri. et causam addit.

Et longo fessi, discedere bello. Et illud.

Eripui fateor læto me, & vincula rupi.

Hoc credibile facit subiecta causa, quod omnes in eius perniciem Græci conspirassent.

Cum subdit Assensere omnes & quæ sibi quisquæ timebat,

Vnius in miseri exitium conuersa tulere.

Habuit quoq; illud magnam veritatis speciẽ, ut narranti Synoni haberetur fides, quod
craculo

Liber primus.

oraaculo moniti Graci, humana victima reuer-
suri essent in patria, cuius modiliatione Tro-
iam venissent. In hanc verò sacrificij religio-
nem Synon omnium consensu vocaretur.
Sic enim subiecit;

Sanguine placastis ventos et uirgine cœsa.
Cū primū Iliacas Danaï venistis ad oras:
Sanguine querendi reditus, animaq; litādū
Argolica. Erit præterea consentanea re-
bus, si personis, locis, temporibus: rebus cōsen-
tiant, Personis quidem, si quales sint, talia earū
facta, dictaq; fingantur. Nec enim eadem cō-
ueniunt Achilli, Nestori, & Ulyssi verba, nec
eadem facta erunt in his probabilia, Sic & a-
lia fœminam, alia virum, alia doctum, alia ru-
sticum, & imperitum, alia militem, alia Philo-
sophū decebūt. Deniq; natura, ac moribus cu-
iusquē narratio respondeat. Sic Catonem se-
nem fingemus liberum, submorosum, ac iurga-
bundum, qualis à Livio cum aliquot in locis,
tum libro tertij belli Macedonici introduci-
tur, fœminarum cultum & ornatum lautiorē
dissuadens. Quintum F. cunctatorem, tacitū,
& qui facile celare, dissimulare, insidiari, præ-
ripere

ripere hostiū consilia visus sit. Annibalem callidum, varium, perfidum, indefatigabilem, omnis cunctationis impatientem, idem descripsit Linius. De Græcis autem Socratē sanctū, constantem, dulcem, & facetum, festiuiq; sermonis, atque in omni oratione simulatore diuinus Plato in suis semper Dialogis introduxit, & huius postea exemplo depinxit Tullius. Sit itaque digna persona expositio, quæ fidem impetrare cupit. Neq; enim rectius probabilis, dignaque fide iudicabitur, quam si decorū seruet in personis: in sermocinationibus, in Dialogis, Hic quidē profuerit omniū animantiū, rerumque naturas perspectus habere, quæ ex Philosophorum aditis peti debent. Hominum verò ingenia probe explorabimus, cognosceamusque ex historicis, sed multo tamē exactius à veteribus Comicis. Consequens autem erit narratio, si ordine texatur, si prioribus sequentia non discrepent, si sic exponantur priora, ut ex his expectentur, quæ posterius dicuntur. Illa quoq; addi video à magistris eloquentiæ, ut breuis & dilucida sit. His ego adiungo: nihil oportere narrari, quod causa noceat, cuius

Liber primus

summi criminis Cepasium oratorem M. Tullius arguit in oratione pro. A. Cluentio, quæ de Proæmio alte petito etiam accusauit, Incipit, Inquit, longo, & alte petito proæmio respōdere maior Cepasius. Et deinde, Postea quam de re capit dicere, ad ea quæ erant in causa, addebat etiam ipse noua quedam vulnere, Vulnere dixit Cicero pro damno, & detrimento.

DE LOCIS NARRATIONIS.

CAPVT. XII.

Narrationis loci in demonstratione varij sūt. Alijs enim in laudatione personarū vtimur, alijs in laudē factorū, ac rerū. Dicēdū igitur primū est de his locis, quos in personarū laudationibus oratores vsurpare solent, deinde ordine de alijs disere-

mus,

mus. Personæ autem trifariam laudantur. Primum ordine narramus historiam, & rerum seriem in dicendo sequimur. Deinde præcipuas aliquot earum virtutes, nempe Iustitiæ, Prudentiæ, Fortitudinis, Temperantiæ, & quibus maxime commendabiles sunt. Postremo per comparationem: cū videlicet quempiã cõponimus cū viris aliquot omnium consensu summis, vt si quis Carolũ Cæsarem Imperatorẽ Romanorũ laudaturus, cõpararet cū Alexandro magno, cum Iulio Cæsare, cum Troiano: ac de cerpens quod in singulis fuit eximium, ostendat Carolum Cæsarem in omnibus fuisse parem, aut etiam superiorem. Sunt igitur loci personarum, qui ad primum laudandi modum spectant, Genus, Natio, Patria, Educatio, Institutio, Mores, Studia, Sodalitia, Conditio vitæ, Accidentia circa mortem, Genus enarrat statum, & conditionem Auorum, Proauorum, Parentum, Cognatorum, Consanguineorum, Natio, mores, & ritus populi, Patria locũ, seu situm vnde oriundi sumus. Magna enim vim habent hi loci tres in omnes homines. Nã & liberi parentes referũt moribus

Et ingenio, vitæque institutis etiam sequuntur. Et à cælo Formatum est genus hominum,

Unde suam illam quæque natio tan admirabilem oris, vultus, linguæque varietatem habet, ita multiformes figuras, & colores accipit, & quidquid est ingeniorum, morum, consuetudinum, partim patria, partim natio, partim institutio, & educatio dedit. Sed audiamus virum illum eloquentissimum contra Asiaticos testes in oratione pro L. Flaco. Vbi Asiaticorum hominum fidem, & Testimonium à patria & natione, eleuat Asia vestra constat ex Phrygia, Missya, Caria: Lydia: Vtrum igitur nostrum est, an vestrum hoc prouerbum? Phrygæ plagus solere esse meliorem? Quid de tota Caria? Nonne hoc vestra voce vulgatum est, siquid cum periculo experiri velis, in care id potissimum esse faciendum? Quid porro in græco sermone tam tritum, atque celebratum est, quam siquis despiciatui ducitur, ut Myssorum vltimus esse dicatur? Nam quid ego dicam de Lydia? quis vnquam Græcus Comœdiam scripsit in qua seruus primarum partium non Lydus esset? Sed ecce rursus in eadem oratione sum-

mis euehit laudibus Athenienses, Lacedemo-
 nios, & Massilienses, à natione & patria sem-
 per petita laude. Ad sunt Athenienses, vnde
 humanitas, doctrina religio, fruges, Iura, le-
 ges orta, atque in omnes terras distributa pu-
 rantur, De quorum vrbis possessione propter
 pulchritudinē inter deos certamen fuisse, pro-
 ditum est. Quæ vetustate tanta est, vt ipsa ex
 se suos ciues genuisse dicatur. Et deorum ea-
 dem terrâ parens, alrix: patria dicatur, auto-
 titate tanta est, vt iam fructum ac debilitatū
 Græciæ nomen, huius vrbis laude nitatur, To-
 ta hæc Athenarum laus in Athenienses sin-
 gulari artificio refunditur. Cætera omittimus.
 exēpla, ne multis, quod sæpe in rebus etiā præ-
 claris accidit, lectorem obrruamus. Porro au-
 tem in Institutione, Educatione, Moribus, ac
 soladitijs, considerantur nutrices, æquales, præ-
 ceptores. Item quomodo quisquē vixerit, &
 apud quos. Hinc Iustinus Historicus totum il-
 lum clarissimarum virtutum cumulum sibi
 Philippum regem. cōparasse putat, quod apue-
 ritia in domo Epaminundæ educatus fuisset.
 Et diuus etiā Hieronymus de suis præcepto-

Liber primus

ribus iure gloriatur. Quid quod illustri M. Tullij exemplo expressū hoc est eloquenter, & consignatū acute in oratione pro L. Murena. eū M. Catoni stoicum & superciliosum præceptorē. disciplināq; plus equo seuerā obijcit. Iā verò studia, & conditio vitæ indicāt artes liberales, & quæ eis cognatæ sunt; quas sellularias appellamus, veluti sunt gladiatoria, & testudinaria. Res gestæ explicant facinora siue foris: siue domi facta, In morte disputatur de constātia animi erga mortis dolores infracti, de pompis funebribus, de fama, quæ est secunda mortem, atq; adeò de omnibus rebus, quæ circa mortem accidere solēt. Hinc latissimus declamatoribus se offert cāpus laudādi Socratem, & Atiliū Regulū. In his locis ceu diuite quodā thesauro reconditæ sunt laudationis personarum opes, quas utroquē versus usurpari licet, vel in laudē, vel in vituperationē. Nā genus, patria, educatio, & quæ ex his reliqua personis attribuuntur, vt alijs laudē, ita quoq; alijs vituperationem afferunt. Præterea secūdo modo personas laudamus, cū relicta totius vitæ historia, virtutes, quæ fuerūt i his præcipue, predica-

predicamus, puta pudicitiam, tolerantiam, modestiam, liberalitatem. Nam in alijs alia clarius eluxerunt. Veluti in Socrate insignis fuit patientia, in Phocione sanctitas, in Fabricio, & Curtio frugalitas, in Attilio regulo tolerantia. Atque eundem modum de ceteris. Extant huius generis exempla non pauca apud Ciceronem, sed in illo ipso quod a nobis pro Marcello propositum est: comprobari, ostendique satis fuerit, Nam cum Cicero per locum communem egressus esset ad laudandum Caesarem, hanc rationem secutus, principem illum de humanitate, clementia, sapientia, & rerum gestarum gloria, ornate, & copiose commendavit, quem cum multis viris magnis comparasset, superiorem demum omnibus fuisse predicavit. Sed nulla in re magis excelsas animi virtutes ostendisse (inquit) quam in restituto Senatui, Reique publ. M. Marcello. Porro tertius est laudandi modus per collationem, qui tam fuse, lateque patet, ut non personas modo, sed facta etiam, & res complectatur. Nam cuius vis rei laus comparatione quidem crescit, si cum eiusdem generis re componatur. Hanc laudandi formam video frequenter usurpari Poetis,

Liber primus

aut quia hoc genere laudationis peculiariter
sunt delectati, aut quod existimarint ad deli-
tias carminis conuenientius facere. Papinij
Statij Silue ad hanc propemodum rationem fe-
re omnes sunt compositæ. Vna de equo maxi-
mo Domitiani Silua ad id quod agimus fue-
rit satis. Vbi equus maximus Domitiani Cæsa-
ris primum confertur cum equo Troiano, dein-
de cum Arione, & Cyllaro, mox cū equo Cur-
tij, postremo cum Cæsaris dictatoris equo, qui
similes hominis priores fertur habuisse pedes.
Martialis etiam in laudando Cæsaris Amphi-
theatro hanc methodum secutus fuit. Nam
cum Coloso Menphitico, & hortis pensilibus,
& tēplo Ephesino, & Hænonis ara elegāter cō-
parauit, quibus multis deinde partibus Cæsaris
amphiteatrū anteposuit. Adhūc etiā modum
Horatius villā Tiburtinā laudibus est profecu-
tus. Laudabūt alij clarā Rhodō, ait, aut Myti-
lenem. Quarum amœnitatem vbi miris extu-
lisset modus: ostendit protinus, quanto his sit à
mænior, & letior villa Tiburtina. Hoc præ-
tereā ipsum oratoribus facere opere pretium
est, sed ita vt tota oratio comparationibus nō
constet

Papinij Statij
Silue.

constet, Nam præterquam quod inuidiam dicenti facit, & crebra frequensque comparatio odium conflat, nisi quedam etiam immisiscuerimus, vel de bonis animi, vel de commodis corporis, fœda quidem & quæ vix sustineri possit, constituetur oratio. Inter commoda porro quæ homini attribuuntur, animi potissima sunt, atque inter hæc primas tenent, quæ consilio & cogitatione nostra constant, Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Modestia. Siquidem Docilitas, Celeritas ingenij, Solertia naturalis, atque id genus cetera, quæ dono quodam naturæ hominibus dantur, non tantam possidenti afferunt laudem. Quæ verò corporis sunt, medium locum habent, ut forma, bona valetudo, sagacitas sensuum, dignitas oris, facundia, & si qua sunt alia huius generis, Comendant hæc quidem virtutem per se. Speciosiora sunt si hæc parauit, aut auxit animi probitas. Nam animus placidus, ac modestus nativam corporis formam commendat, quam de honestat inuidia, iracundia, luxus, ac temulentia, quæ res officiant nonnunquam & valetudini. Postremas partes ferunt bona externa, quæ casu, aut

Libet primus.

fortuna secunda, aut aduersa accidere possunt.
Vt Genus. Educatio, Diuitiae, Potestas, Gloria
Amicitiae. Bona quidem fluxa sunt haec, &
prorsus caduca, quod nesciant perpetuo dura
re, & in eodem persistere loco, Sed in horas
mutantur, & velut aqua in interitum dilabi
tur. Vnde quidquid habent laudis hoc totum ex
honesto vsu comparatur. Quare sit hoc a no-
bis in vniuersum praeceptum, ipsa cum exter-
na: tum naturae, siue corporibus bona eatenus
nobis laudi oportere tribui, quatenus ad ani-
mi virtutem collata fuerint. Idque in primis pro-
uidendum est, vt ex corporis commodis ostenda-
mus virtutes animi. Veluti per formosam for-
nam, mentis pulchritudinem significemus, per
diuitias, animi liberalitatem in pios, honestos-
que vsus. Adhunc modum facile erit, quamli-
bet rem ad laudem, aut vituperium conferre. In
hoc autem genere perpetua est narratio, tamen
si incidant interdum loci, qui habent aliquam
disputationem, vbi confirmatione, & refuta-
tione vtimur, vt si quis laudauerit Iulium Cae-
rem, excusabit illum: quod bellum aduersus pa-
triam mouerit, quia inimici quum illi benefi-
cium

cium populi eriperent, priores bellum indixerunt: ac moderunt, Nec dubium est quin con-
spiratione inimicorum oppressus esset, ni ab
exercitu auxilium implorasset.

DE GENERE DEMON-

stratiuo factorum.

CAPVT. XLII.

Enus demonstratiuum fa-
ctorum, est in quo laudan-
tur, aut vituperantur facta.

In hoc genere omnes oratio-
nis partes existere possunt,
Exordium, Narratio, Con-

firmatio, Confutatio, Conclusio. Locos mutua-
mur ex genere deliberatiuo, Honestum, Vti-
le, Facile, Possibile, Vt si quis laudet factum
Furij Camilli, qui impurum illum, & nefar-
rium Faliscorum Ludi magistrum, nudū: &
manibus a tergo reuinctis, pueris cœdendū vir-
gis tradidit. Aut Martij Curtij memorabile fa-
ctū: qui se vnum pro salute totius Reip. morti
destinauit, intraq; vastum specum, cum equo
armatum

Liber primus.

armatum in misit. Aut Deciorum illud cum primis laudabile, qui pro salute exercitus se dijs manibus deuouerunt. Primum uero ut de Camilli facto loquar, honestatis loco utemur, quod deceat imperatorem efficere, ut disciplina militaris sancta sit, & inuiolabilis.

Argumentum sumemus: non solum ab imperatoris persona, sed etiam ab ipsius rei turpitudine, quæ proditiõnis: perfidiæquæ scelere odiosa est. Ab utile erit, quod eo facto ciuitas Faliscorum in deditiõnem statim Romanorum uenerit, quæ non nisi sero, & multa cum mortalium strage alias caperetur, aut quod certius erat proditiõnis rabie commoti Falisci, ad inuadendum Romanos animosiores (ut sæpe fit) redditi. Romanorum exercitum disturbarent. Habet hic laus difficultatis non nihil, quod Furius Camillus nolisset sine periculo: & duro militia labore Faliscorum urbe potiri, repudiata capiunda urbis occasione, quæ sine suorum sanguine, & detrimento offerretur, ubi tanta postea pifficultas & periculum capiunda urbis immineret.

Hic tamen mire spaciosus se aperit campus,

de clementia, humanitate, magnanimitate, animique celsitudine ipsius Camilli quod omnes hæ virtutes, & alia non parum multa in hoc memorabili iuxta atque præclaro facto, velut in speculo reluxerunt. Potest hic conferri Camillus cum sæstum aliarum gentium imperatoribus, vt superius à nobis præceptum est, Porro circumstantiæ sunt quædam ludentes circa factorum tractationem, locus, tempus, occasio, modus, vnde educi possunt argumenta ad confirmandum, vel contra diluendum propositum factum. Siquidem momenti habet quam plurimum nouisse, quod quisque loco, tempore, occasione, modo, rem fecerit, quæ si in Camilli facto consideramus, laudationis amplissimum fructum percipiemus.

DE GENERE DEMON-

stratio rerum.

CAPVT. XIII.

Genus

Cenus demonstratiuum re-
rum est, quo res laudantur,
aut secus. Ut artes: Philoso-
phia, Medicina, eloquentia,
Res autem eodem modo
laudantur, quo facta, ab ho-
nesto, vtili facili, possibili. Incidunt etiam in hoc
genere res natura diuersa, quibus varios lau-
dationis locos prociusque conditione tribui-
mus. nam & laudamus regiones, vrbes, do-
mos, hortos, arbores, flumios, fontes, & res spe-
cie varias, quae singulos & maximè differen-
tes locos postulant. Primum quidem regiones
comendat prosperitas aeris, deinde fertilitas,
frequentia virorum, vrbiū situs, amplitudo
antiquitas, primi inhabitatores. Vrbes commē-
dantur ab antiquitate, prima origine, situ, fun-
datore, religionis studio, Re. Senatu, frequen-
tia, studio pacis, ciuium vrbānitate, domorum
magnificentia, variarum rerum copia, prospe-
ritate aeris, amœnitate. Res infinita esset de
singulis rebus velle locos tradere. Memoria
tamen teneant eloquentiae candidati, vt quā
laudandam susceperint rem, semel: ac iterum
praesen-

præfenti animo inspiciant. Sic enim inuenient
 vnde laudationis locos ducant, qui in rei circū
 stantijs reconditi sunt, sed nihil ego prætereū-
 dum censeo sine exemplis, quæ rem ipsam an-
 te oculos ponant. M. Tullius. quarta Verrina
 his propemodū locis Siciliam cōmendauit. &
 Plinius in laudanda Italia hos eloquentiæ fon-
 tes resignauit, ingentemque nobis reliquit exē-
 plorū copiam. Eadem nobis in celebrandis pu-
 blica olim contione burgis, ciuitate disciplina,
 & grauitate nobili imitati sumus. Nec pudore
 rustico commouebor, quin pauca quædā in-
 firmioribus ingenijs hic proponam, quibus ceu
 præpilatis dicendi rationem exerceant, aut ru-
 dimentū aliquod eloquentiæ ponant. Intus ha-
 bet quocūquē oculos inferas: nobilissima vrbs
 Burgi patria tua, amplissimam laudis materiā,
 & vberriam immortalis gloriæ segetem, si-
 ue Rempu. spectes, siue religionis studium pen-
 das, siue populi frequentiam, ciuium fidem, &
 probitatem, variarumquē rerum copiam ani-
 mo præfenti contempleris. Resp. primū ea est,
 qua nec ipse auderet diuinus Plato præstantio-
 rem exoptare, pacis amantiſsimam, legibus &

Liber primus

maiorum sanctissimis institutis præclare fundatam, in qua omnes ciues concordissimè viuunt, fidem seruant, publica aut priuata, odia (quæ ciuitatum omnium venenum est) natura virtute corroborati, disciplina deinde nobilitati nesciunt. Testatissimum est hoc nationibus, non dico nomine sapientiæ claris, & morû ciuilitate ornatissimis, sed immanitate etiam Barbaris, & nullo Reip. studio, vitæq; cultu horridis, ad quas Burgenses mercatura industrij homines, diligentesq; vel infero, superoquè mari frequentes comitant, vel Oceano vasto lateq; supino procurrentes, nusquam non exoptati, populares gratiosi conuolant. Sed illud mirari nequeo satis, hominibus negotiatoribus tam perpetuo potuisse constare fidem, vt nulla vnquam mendatij nota inusti, nulla fraude notati, nulla immoderate cupiditatis labe cõtaminati, & re integra, & labefactis, deformatisq; opibus: post urbem illã gloriose conditã fuisse dicantur. O Remp. vere Platoniam imo verò christianã: ò viros ad iustitiã, æquitatemq; natos, vbi ius summa religione colitur, vbi summa omnes cõcordia viuunt.

uunt. Quod nos in vno Reip. ostendimus loco,
 & in reliquis tantundem, qui ad eloquentiæ
 lumen contēdunt, ex præceptis, & illustrium
 autorum imitatione efficere conentur.

DE EPILOGO.

CAPVT. XV.

Postrema orationis demon-
 stratiuæ pars est epilogus,
 qui artificiosus totius ora-
 tionis terminus est. Hic
 quidem cum in alijs generi-
 bus late pateat, in demon-
 stratiuò autē tum maximè laudatur, cum per
 enumerationem constituitur. Hic sedæ repe-
 titiōnis tedium erit in primis vitandum, quod
 duobus fiet modis: Primum si diuerso modo ar-
 gumenta repetātur, quàm in cōfirmatione fue-
 rit factum, adhibita tamē amplificatione, dein-
 de si argumēta ipsa magis ponderentur, quàm
 vel repetita ingerātur, vel ingesta leuiter me-
 morentur. Nec repetendi omnia nimia simus

cura districti, Modo quæ iudicauerimus præstantissima, quæq; plus habuerint roboris, & momenti præfenti consilio, atque prudētia, ut apud Ciceronem voluit Antonius perpendantur.

DE PHILOGO
 QVAE FORMA DICEN-
 di magis conueniat generi de-
 monstratiuo.

CAPVT. XVI.

Vnc quidem videndum est, quæ dicendi forma demonstratiuis orationibus magis conueniat. Siquidem non est oratori hæc cura repudianda, cum sint multiformes dicēdi characteres: quos si omni cause quis accommodauerit, ille mihi perinde facere videbitur, ac si vna pedis forma omnes homines calciare conabitur. Huius igitur generis, quod & laudatiuum, & εὐροῦς τῶν ἰσθμῶν græce vocamus, iocunditas, amēnitas, perspicuitas, orna-

tus, splendor & amplitudo peculiaris sunt. Iccirco summa ope niti decet, ut multum habeat iucunditatis, & amœnitatis quam plurimum, circumfuso per totam orationem sententiarum splendore, verborumque apparatu, & magnificentia vndique circumstante. Qualis fuit illa oratio sæpe à me, multumque repetita pro Marcello, quam toties oportere meminisse me puto, quòd pauca in eo genere extant apud Ciceronem. Hanc autem dicendi formam obtinebimus, si iocundas sententias cū amœnis, etiā, splēdidissimisque verbis cōiunxerimus. Iocundæ sententiæ sunt fabulose omnes. Deinde historiæ, quæ fabulis propriores sunt. Cuius sanè rei proposita nobis sunt exēpla à Marco Tullio omni eloquentia consumata, dū eleganti, perinde atq; iocunda, à mœnaque narratione Verrina tertia refert partum Latonæ apud Delum, & Verrina sexta raptum Proserpinæ, Quæ nihil vna, magisque in tēpore potuit à viro perfectæ eloquētiæ iocundius, gratiusq; adhiberi, ut oblectatione fabulose historiæ recreati auditores ferret equo animo, quod reliquū erat actionis, Cō-

Liber primus.

ciliant præterea hanc gratiam orationi, quæ sensui iocunda sunt, ut risui, odoratui, gustui, quæ quidem si particulatim explicantur, suavitate etiam fabulas excedunt. Verum quoniam eorum quæ sensu percipiuntur, nonnulla honesta, multa turpia sunt, providendum est, ne aperte nudequæ dicantur. Nam turpia, si aperte dicantur, offendunt magis, nisi quis apud scurriles homines, quibus huiusmodi res non dicere modo aperte, sed facere quidem non est pudori, orationem haberet. Quare quæ turpia sunt, si turpitudinem tegunt, non solum non amittunt iocunditatem, modo intelligantur, sed aliquid etiam deliciarum, quoniam honestius dicuntur, sibi adijcitur, Porro autem res turpis quatuor modis honestius efferi potest, Aut permutatione, quæ est oratio aliud verbis, aliud sententia demonstrans, ut Verg. summo vlularunt vertice nimphæ, Idem in Georgicis: Sed rapiat sitiens venerem, intusquæ recõdat. Aut si pro eius rei, quam exponere volumus, nomine proprio, aliud quod vel similitudine, vel affinitate trãsferri possit, accipimus. Hinc ebrium, liberi patris plenum dicimus.

Venerem

Venerem pro *Luxuria*. Aut ambiguo, vt illud est *Cice*. Quæ nauis in publico flumine tã vulgata, quàm istius ætas fuit? Quartus modus est, cum nec allegorice, nec trãstlatione verbi, nec ambiguo res exprimitur, sed ab antecessentibus, aut consequentibus, aut ab his quæ agere, aut pati natura soleant, vel quæ aliquo pacto ad gestionem negotij pertineant.

Qualia sunt dare operam liberis, celebrare nuptias, *Spelancam Dido dux & Troianus* eandem deueniunt. Et *Cicero Clodium mulierem* sepius inter viros fuisse dicit, Et an ex suorum cubiculo egressus, pudorem, pudicitiamquè defendat. Igitur quæ sensibus iocunda sunt, ea relatu quoq; suauia putantur, Sed rerum turpitudò, (vt monuimus) oratione semper tegenda est. Quæ autem obscenitate carent, apertissimis, & quam maximè proprijs vocabulis explicentur: vt fere omnes sunt, quæ visu, auditu, odoratuquè percipimus. Vt siquis rosarij pulchritudinem, hortorum proceras arbores, ordinibus per quincuncem dispositas, sese in orbem formosius fundentes, viuo gurgite semper manantes fontes, sonorum harmoniam,

Liber primus.

Et concentum, auium garritum & suam illā cantilenam describit. His etiam illa addimus quibus amores continentur, quæ si (vt Poeta faciunt) confingimus iocunditas gemina comparabitur. Commemoratio rursus teneræ ætatis nobis iocunda est, laborum quoquē recordatio, si magno pertulimus animo, plurimum affert iocunditatis. Ad hæc amœna sunt omnia quæ aut ex Comicis, aut Poetis decerpta vsurpamus. Vt cedo, dic sôces. Labet, & quæ sunt huiusmodi, quare nō ineptum erit & versus ex aliquo Poeta interponere, si iocunde loqui volumus. Quanquā in nulla oratione, quantum ego recordari possum, videam à Cicerone factum, in libris Philosophicis sæpe. In super epitheta plurima, & pulchre accommodata non minimas voluptates accumulānt, huius signum, quia Poetæ, qui delectare maximè cupiunt, his abūdāt schematis. Postremo & si gurgis, quæ lumina sunt orationis, præsertim quæ per se pulchra sunt, & Iucūda, Cū multo gratiorē, tū digniorē quoq; orationē reddunt. Qua circa mihi pauca dicenda sunt hoc loco de figuris, generi laudatiuo conuenientibus.

DE FIGVRIS GENERI

demonstratiuo familiaribus, magisq;
conuenientibus.

CAPVT. XVII.

Iigura quæ in hoc genus frequen-
tius cadunt, hæ propemodum a-
liorum exemplo, & multa: fre-
quentique observatione mea sunt
annotatæ, Traductiones, Agnominations,
Similiter cadentia, Similiter desinentia, Ra-
tiocinationes, Contraria, Gradationes, Cõmu-
tationes, Circuli, Articuli. In his summa est
Voluptas reposita, & Iocundus, amplusquè or-
natus. Traductio est, quæ facit, vt cum idem
verbum, sæpius ponatur, non modo non offen-
dat animũ, sed orationẽ etiã festiuore reddat.
Hoc modo, qui nihil habet in vita iocũdus vi-
ta, hic cum virtute vitam non potest colere.
Ea fit varijs modis. Primus est, cum eadẽ vox
cum gratia repetita, non variat sensum. Vt
minus amat deũ, qui aliquid amat præter deũ,
quod propter deũ nõ amat. Secundus modus

Liber primus

est, cum eadem vox, sed alio significato iteratur. Vt cum hominem tu vita, qui spem omnem collocavit in hac vita. Contemneres huius mundi, quibus nihil est mundi, Eas cura, quæ te liberent omni cura, Tertius argutior est, cum eadem vox per se quidem ambigua non est, sed indiuersum detorquetur, Vt Procul eius querebatur de filio, quod expectaret mortem patris, cumque filius respondisset, non expecto, imo inquit (pater) rogo, Vt expectes, Expectat mortem hominis, qui optat, & expectat qui nihil molitur ante mortem, sed æquo animo fert illum esse viuacem. Quartus modus plusculum habet dignitatis, cum eadem vox occinitur, quæ velut echo sonum refert. Quale est illud Pauli, cui vectigal, vectigal, cui tributum, tributum, cui honorem, honorem. Agnominationis est, cum vox repetitur, non prorsus eadem, sed aliqua ex parte immutata, vel adiectione, aut detractione literæ, aut syllabæ, vel productione, aut correptione, vel immutato casu. Primum exemplum est, Deligendus est, quem diligas, Item videte P. conscripti, ne videami ni circumscripti. Habent hæc plurimum gratiæ

*tiæ, cum commode incidunt non affectata. Ut
 si quis dicat eos, qui insanis diuitibus emolu-
 menti gratia blandiuntur, sic esse arrisores, ut
 idem sint irrisores, atque etiam arrosores. Itē
 dicimus. Hic non tantum curiam diligit, quā
 Curiam. Curia prima correpta meretricis est
 vocabulum. Tertij sit illud exemplum, est tibi
 pater indulgentissimus, patris huius charitas
 te debuit ad obsequium inuitare, patri tanquā
 præcipienti non erat graue morigerum esse, si
 amantem patrem par erat redamare, à tam be-
 neuolo patre, non oportuit dissentire. Simili-
 ter cadens exornatio dicitur, cum in eadē cō-
 structione verborum, duo aut plura sunt ver-
 ba, quæ similibus casibus efferuntur. Hoc mo-
 do nunquam fructur sapientia, cui inuisa est
 industria. Similiter desinens est, cum tametsi
 casus non insunt in verbis, tamen verba simi-
 les exitus habent. Hoc pacto difficile est sape-
 re, simul & amare. Parcius de his ago, quòd
 puerilia semper ego putarim hæc duo schema-
 ta, quæ tunc irrepsērunt in studia, cum iam de
 generasset illud naturale dicendi genus à ma-
 ioribus traditum. Declarant hoc Apulei flori*

Liber primus

da, & qui huius aetate floruerunt auctores. Nam gravitate orationis repudiata, agnominatio-
nibus, & similiter cadentibus, & desinenti-
bus suos libros refercerunt. Caterum similiter
desinens fit floridius, si contrarijs, agnominati-
onibus, alijsq; similibus comendetur. Ratio-
cinatio est, quam graeci διαλογισμὸν. appel-
lant, Ea fit cum ipsi nos interrogamus, &
idem ad interrogata respondemus, perinde
ac si duo sint colloquentes. Ut cole literas
mi Martine, quae te multum generosiorē red-
dent, Quid ita? Quia literarum studia solent
non illustrare modo maiorum fumosas ima-
gines, sed hominibus quoque novis recen-
tes erigere? Vnde (inquis) istud scis? Atqui
à Satabitanis hoc didici, apud quos plusculū
temporis demoratus sum, qui soliti erant
non semel mihi iactare duos pontifices ma-
ximos: & patres purpureos quinque, quos
Cardinales vocamus, literarum studijs ex vr-
be Satabi ad summam dignitatem euectos,
Quae nam istis nunc gloria est? Certe in ter-
ris aere perennior. Nam quod literarum mo-
numentis semel expressum, & consignatū est,
nullo

nullo casu, aut fortuna ammitti potest. Cōtrarium est: quod ex rebus diuersis duabus, alteram breuiter, & facile confirmat. Hoc patet, In ocio tumultuarius, in tumultu solus es ociosus. Itē, in refrigidissima cales, in feruētissima friges. Nihil fere hoc Schema differt à contentione. Gradatio est cū à verbis in verba subinde grauiora ascendit oratio. Vt Africano industria virtutem, virtus gloriam, gloria emulos comparauit. Verg. Torua Leena Lupum sequitur, Lupus ipse capellas. Sumitur fere ab adiunctis, & euentu, quod his sanè de claratur exemplis. Vt quæ reliqua spes libertatis manet, si illis, & quodlibet, licet, & quod licet, possunt, & quod possunt, audēt, & quod audent, faciunt, & quod faciunt, vobis molestum nō est. Cōmutatio plurimum habet venustatis inuerso sententiæ ordine. Non est viuendū, vt edas, sed edendum, vt viuas. Non possidet pecuniam, qui seruit pecunie, sed cui seruit pecunia. Circulus est: cum eadē vel simili adiectione claudimus orationem. Vt seruirem tibi, si essem similis tibi. Notatio quoniam mores, & ingenium cuiusq; suis depingit

Liber primus

depingit coloribus, multum habet voluptatis,
Veluti si describas imaginem Luxuriosi, Pro
digi, Parci, Avari, Amantis, Meretricis, A-
dulatoris, Heredipeta, Temulenti, Gloriosi,
Ambitiosi, Zelotipi, Iracundi, Invidi, Super-
stitiosi, Ostentatoris, qui velit haberi dives, cū
sit pauper, Doctus, cum sit imperitus, Vnum
Marci Tul. afferamus exemplum ē multis, quæ
in orationibus exposita sunt. Id autem contra
Pisonem erit, Nam illud Antonij ex diuina
Philippica, qualis ex amicæ edibus egredere-
tur, omnibus vulgatum est. Sic enim habet, Iam
ne vides bellua? Iam ne sentis, quæ sit hominū
querela frontis tuæ? Nemo queritur, Syrum
nescio quem de grege nouitiorum factam esse
consulem. Non enim nos color iste seruilis,
non pilosæ genæ, non dentes putridi decepe-
runt, oculi, super cilia, frons vultus denique
totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, In
Comicis etiam, & Poetis per multa
reperiuntur huius figuræ
exempla.

DE VSV SCHEMA- rum.

CAPVT. XVIII.

Nusu Schematum modus
erit adhibendus. Nam vt
nihil est, vel formosius, vel
iocundius, si parce, & suis
quæquè locis ordinatæ po-
nantur: ita etiam tota gra-
tia, & orationis grauitas pereunt, cum sine mo-
do ingeruntur. Schemata quidē volumus in o-
ratione, Sed modum quoque postulamus, Et
ornatum talem querimus, qualis honestā de-
ceat matronam, non meretricem impudicam.
Ita demum paranda sunt in oratione Schemata,
vt procul absint scurrilitas, effeminatio,
mollitia. Nam obrruit orationis pulchritudi-
nem Schematum, Troporumquè immodica co-
pia. Vt enim gemmæ distinctæ locis, plus ele-
gantia, ornatus, & decoris vestimentis ad-
dunt, quam si dense, confertæquè pendeant,
ita profectò quæ rariora sunt schemata, plus
aciscunt

Liber primus

maiorum sanctissimis institutis præclare fun-
datam, in qua omnes ciues concordissimè vi-
uunt, fidem seruant, publica aut priuata odia
(quæ ciuitatum omnium venenum est) natu-
ræ virtute corroborati, disciplina deinde no-
bilitati nesciunt. Testatissimum est hoc natio-
nibus, non dico nomine sapientiæ claris, &
morû ciuilitate ornatissimis, sed immanitate
etiam Barbaris, & nullo Reip. studio; vitæq;
caltu horridis, ad quas Burgeneses mercatura
industrii homines, diligentesq; vel infero, supe-
roquè mari frequentes commeant, vel Ocea-
no vasto lateq; supino procurrentes, nusquam
non exoptati, populares gratiosi conuolant.
Sed illud mirari nequeo satis, hominibus ne-
gotiatoribus tam perpetuo potuisse constare fi-
dem, vt nulla vnquam mendatij nota inusti,
nulla fraude notati, nulla immoderata cupidi-
tatis labe cõtaminati, & re integra, & labefa-
ctis, deformatisq; opibus: post vrbem illã glo-
riose conditã fuisse dicantur. O Remp. vere
Platonicam imo verò christianã: o viros ad
iustitiã, equitatemq; natos, vbi ius summa re-
ligione colitur, vbi summa omnes cõcordia vi-
uunt.

uunt. Quod nos in vno Reip. ostendimus loco,
 & in reliquis tantundem, qui ad eloquentiæ
 lumen contēdunt, ex præceptis, & illustrium
 autorum imitatione efficere conentur.

DE EPILOGO.

CAPVT. XV.

Postrema orationis demon-
 stratiuæ pars est epilogus,
 qui artificiosus totius ora-
 tionis terminus est. Hic
 quidem cum in alijs generi-
 bus late pateat, in demon-

stratiuò autē tum maxime laudatur, cum per
 enumerationem constituitur. Hic sedæ repe-
 titiois tedium erit in primis vitandum, quod
 duobus fiet modis: Primum si diuerso modo ar-
 gumenta repetātur, quàm in cōfirmatione fue-
 rit factum, adhibita tamē amplificatione, dein-
 de si argumēta ipsa magis ponderentur, quàm
 vel repetita ingerātur, vel ingesta leuiter me-
 morentur. Nec repetendi omnia nimia simus

cura districti, Modo quæ iudicauerimus præstantissima, quæq; plus habuerint roboris, & momenti præsentis consilio, altaquæ prudentia, ut apud Ciceronem voluit Antonius perpendantur.

DE EPILOGO
 QVAE FORMA DICENDI magis conueniat generi demonstratiuo.

CAPIT. XVI.

Vne quidem videndum est, quæ dicendi forma demonstratiuis orationibus magis conueniat. Siquidem non est oratori hæc cura repudianda, cum sint multiformes dicendi characteres: quos si omni cause quis accommodauerit, ille mihi perinde facere videbitur, ac si vna pedis forma omnes homines calciare conabitur. Huius igitur generis, quod & laudatiuum, & εὐροπιδεῖον græce vocamus, iocunditas, amenitas, perspicuitas, orna-

tus, splendor & amplitudo peculiaris sunt. Iccirco summa ope niti decet, ut multum habeat iucunditatis, & amœnitatis quam plurimum, circumfuso per totam orationem sententiarum splendore, verborumque apparatu, & magnificentia undique circumstante. Qualis fuit illa oratio. Sæpe à me, multumque repetita pro Marcello, quam toties oportere meminisse me puto, quod pauca in eo genere extent apud Ciceronem. Hanc autem dicendi formam obtinebimus, si iocundas sententias cum amœnis, etiam splèdidissimisque verbis coniunxerimus. Iocundæ sententiæ sunt fabulose omnes. Deinde historiæ, quæ fabulis prioribus sunt. Cuius sanè rei proposita nobis sunt exemplà à Marco Tullio omni eloquentia consumata, dum eleganti, perinde atque iocunda, à mænâque narratione Verrina tertia refert partum Latonæ apud Delum, & Verrina sexta raptum Proserpinæ, Quæ nihil una, magisque in tempore potuit à viro perfectæ eloquentiæ iocundius, gratiusque adhiberi, ut oblectatione fabulose historiæ recreati auditores ferret equo animo, quod reliquum erat actionis, Cō

Liber primus.

ciliant præterea hanc gratiam orationi, quæ sensui iocunda sunt, ut risui, odoratui, gustui, quæ quidem si particulatim explicantur, suavitate etiam fabulas excedunt. Verum quoniã eorum quæ sensu percipiuntur, nonnulla honesta, multa turpia sunt, providendum est, ne aperte nudequæ dicantur. Nam turpia, si aperte dicantur, offendunt magis, nisi quis apud scurriles homines, quibus huiusmodi res nõ dicere modo aperte, sed facere quidem non est pudori, orationem haberet. Quare quæ turpia sunt, si turpitudinem tegunt, non solum non amittunt iocunditatem, modo intelligantur, sed aliquid etiam deliciarum, quoniam honestius dicuntur, sibi adijcitur, Porro autem res turpis quatuor modis honestius efferi potest, Aut permutatione, quæ est oratio aliud verbis, aliud sententia demonstrans, ut Verg. summo vlularunt vertice nimphæ, Idem in Georgicis: Sed rapiat sitiens venerem, intusq; recõdat. Aut si pro eius rei, quam exponere volumus, nomine proprio, aliud quod vel similitudine, vel affinitate trãsferrì possit, accipimus. Hinc ebrium, liberi patris plenum dicimus.

Venerem

Venerem pro *Luxuria*. Aut ambiguo, vt illud est *Cice*. Quæ nauis in publico flumine tã vulgata, quàm istius ætas fuit? Quartus modus est, cum nec allegorice, nec trãstlatione verbi, nec ambiguo res exprimitur, sed ab anteccedentibus, aut consequentibus, aut ab his quæ agere, aut pati natura soleant, vel quæ aliquo pacto ad gestionem negotij pertineant. Qualia sunt dare operam liberis, celebrare nuptias, *Spelancam Dido dux & Troianus* eandem deueniunt. Et *Cicero Clodium mulierem* sepius inter viros fuisse dicit, Et an ex suorũ cubiculo egressus, pudorem, pudicitiamquè defendat. Igitur quæ sensibus iocunda sunt, ea relatu quoq; suauia putantur, Sed rerum turpitudine, (vt monuimus) oratione semper tegenda est. Quæ autem obscenitate carent, apertissimis, & quam maximè proprijs vocabulis explicentur: vt fere omnes sunt, quæ visu, auditu, odoratuquè percipimus. Vt si quis rosarij pulchritudinem, hortorum proceras arbores, ordinibus per quincuncem dispositas, sese in orbem formosius fundentes, viuo gurgite semper manantes fontes, sonorum harmoniam,

Liber primus.

& concentum, auium garritum & suam illā
 cantilenam describit. His etiam illa addimus
 quibus amores continentur, quæ si (vt Poeta
 faciunt) confingimus iocunditas gemina com-
 parabitur. Commemoratio rursus teneræ eta-
 tis nobis iocunda est, laborum quoquē recor-
 datio, si magno pertulimus animo, plurimum
 affert iocunditatis. Ad hæc amœna sunt om-
 nia quæ aut ex Comicis, aut Poetis decerpta
 vsurpamus. Vt cedo, dic soces. Labet, & quæ
 sunt huiusmodi, quare nō ineptum erit & ver-
 sus ex aliquo Poeta interponere, si iocunde lo-
 qui volumus. Quanquā in nulla oratione,
 quantum ego recordari possum, videam à Ci-
 cerone factum, in libris Philosophicis sæpe. In
 super epitheta plurima, & pulchre accommo-
 data non minimas voluptates accumulāt, hu-
 ius signum, quia Poetæ, qui delectare maximè
 cupiunt, his abūdāt schematis. Postremo & si-
 guris, quæ lumina sunt orationis, præsertim
 quæ per se pulchra sunt, & Iucūda, Cū multo
 gratiorē, tū digniorē quoq; orationē reddunt.
 Qua circa mihi pauca dicenda sunt hoc loco
 de figuris, generi laudatiuo conuenientibus.

DE FIGVRIS GENERI

demonstratiuo familiaribus, magisq;
conuenientibus.

CAPVT. XVII.

Igurae quae in hoc genus frequen-
tius cadunt, haec propemodum a-
liorum exemplo, & multa: fre-
quentique obseruatione mea sunt
annotatae, Traductiones, Agnominations,
Similiter cadentia, Similiter desinentia, Ra-
tiocinationes, Contraria, Gradationes, Cõmu-
tationes, Circuli, Articuli. In his summa est
voluptas reposita, & Iocundus, amplusque or-
natus. Traductio est, quae facit, vt cum idem
verbum, saepius ponatur, non modo non offen-
dat animũ, sed orationẽ etiã festiuorẽ reddat.
Hoc modo, qui nihil habet in vita, iocũdus vi-
ta, hic cum virtute vitam non potest colere.
Ea fit varijs modis. Primus est, cum eadẽ vox
cum gratia repetita, non variat sensum. Vt
minus amat deũ, qui aliquid amat præter deũ,
quod propter deũ nõ amat. Secundus modus

Liber primus

est, cum eadem vox, sed alio significato iteratur. Vt eum hominem tu vita, qui spem omnem collocavit in hac vita. Contemneres huius mundi, quibus nihil est mundi, Eas cura, quae te liberent omni cura, Tertius argutior est, cum eadem vox per se quidem ambigua non est, sed indiuersum detorquetur, Vt. Procul eius querebatur de filio, quod expectaret mortem patris, cumque filius respondisset, non expecto, imo inquit (pater) rogo, ut expectes, Expectat mortem hominis, qui optat, & expectat qui nihil molitur ante mortem, sed a quo animo fert illum esse viuacem. Quartus modus plusculum habet dignitatis, cum eadem vox occinitur, quae velut echo sonum refert. Quale est illud Pauli, cui vectigal, vectigal, cui tributum, tributum, cui honorem, honorem. Agnominationis est, cum vox repetitur, non prorsus eadem, sed aliqua ex parte immutata, vel adiectione, aut detractione literae, aut syllabae, vel productione, aut correptione, vel immutato casu. Primum exemplum est, Deligendus est, quem diligas, Item videte P. conscripti, ne videamini circumscripti. Habent haec plurimum gratiae

*tiæ, cum commode incidunt non affectata. Ut
 si quis dicat eos, qui insanis diuitibus emolu-
 menti gratia blandiuntur, sic esse arrisores, ut
 idem sint irrisores, atque etiam arrosores. Itē
 dicimus. Hic non tantum curiam diligit, quā
 Curiam. Curia prima correpta meretricis est
 vocabulum. Terrij sit illud exemplum, est tibi
 pater indulgentissimus, patris huius charitas
 te debuit ad obsequium inuitare, patri tanquā
 præcipienti non erat graue morigerum esse, si
 amantem patrem par erat redamare, à tam be-
 neuolo patre, non oportuit dissentire. Simili-
 ter cadens exornatio dicitur, cum in eadē cō-
 structione verborum, duo aut plura sunt ver-
 ba, quæ similibus casibus efferuntur. Hoc mo-
 do nunquam fruetur sapientia, cui inuisa est
 industria. Similiter desinens est, cum tametsi
 casus non insunt in verbis, tamen verba simi-
 les exitus habent. Hoc pacto difficile est sape-
 re, simul & amare. Parcius de his ago, quod
 puerilia semper ego putarim hæc duo schema-
 ta, quæ tunc irrepserunt in studia, cum iam de-
 generasset illud naturale dicendi genus à ma-
 ioribus traditum. Declarant hoc Apulei flori*

Liber primus

da, & qui huius ætate floruerunt autores. Nā gravitate orationis repudiata, agnominatio-
nibus, & similiter cadentibus, & desinenti-
bus suos libros refercerunt. Cæterum similiter
desinens fit floridius, si contrarijs, agnominati-
onibus, alijsq; similibus comendetur. Ratio-
cinatio est, quam græci διαλογισμὸν. appel-
lant, Ea fit cum ipsi nos interrogamus, &
idem ad interrogata respondemus, perinde
ac si duo sint colloquentes. Ut cole literas
mi Martine, quæ te multum generosiorē red-
dent, Quid ita? Quia literarum studia solent
non illustrare modo maiorum fumosas ima-
gines, sed hominibus quoque novis recen-
tes erigere? Vnde (inquis) istud scis? Atqui
à Sætābitanis hoc didici, apud quos plusculū
temporis demoratus sum, qui soliti erant
non semel mihi iactare duos pontifices ma-
ximos: & patres purpureos quinque, quos
Cardinales vocamus, literarum studijs ex vr-
be Sætābi ad summam dignitatem euectos,
Quæ nam istis nunc gloria est? Certe in ter-
ris ære perennior. Nam quod literarum mo-
numentis semel expressum, & consignatū est,
nullo

nullo casu, aut fortuna ammitti potest. Contra-
 rium est: quod ex rebus diuersis duabus, alte-
 ram breuiter, & facile confirmat. Hoc pa-
 eto, In ocio tumultuarius, in tumultu solus es
 ociosus. Itē, in refrigidissima cales, inferuetis-
 sima frigēs. Nihil fere hoc Schema differt à
 contentione. Gradatio est cū à verbis in ver-
 ba subinde grauiora ascendit oratio. Vt Afri-
 cano industria virtutem, virtus gloriam, glo-
 ria æmulos comparauit. Verg. Torua Leena
 Lupum sequitur, Lupus ipse capellās. Sumitur
 fere ab adiunctis, & euentu, quod his sanè de-
 claratur exemplis. Vt quæ reliqua spes li-
 bertatis manet, si illis, & quodlibet, licet,
 & quod licet, possunt, & quod possunt, audet,
 & quod audet, faciunt, & quod faciunt, vo-
 bis molestum nō est. Cōmutatio plurimum ha-
 bet venustatis inuerso sententiæ ordine. Non
 est viuendū, vt edas, sed edendum, vt viuas.
 Non possidet pecuniam, qui seruit pecunie,
 sed cui seruit pecunia. Circulus est: cum eadē
 vel simili adiectione claudimus orationem.
 Vt seruirem tibi, si essem similis tibi. Nota-
 tio quoniam mores, & ingenium cuiusq; suis
 depingit

Liber primus

depingit coloribus, multum habet voluptatis,
Veluti si describas imaginem Luxuriosi, Pro
digi, Parci, Avari, Amantis, Meretricis, A-
dulatoris, Hereditæ, Temulenti, Gloriosi,
Ambitiosi, Zelotipi, Iracundi, Inuidi, Super-
stitiosi, Ostentatoris, qui velit haberi dives, cū
sit pauper, Doctus, cum sit imperitus, Vnum
Marci Tul. afferamus exemplum è multis, quæ
in orationibus exposita sunt. Id autem contra
Pisonem erit, Nam illud Antonij ex diuina
Philippica, qualis ex amicæ edibus egredere-
tur, omnibus vulgatum est. Sic enim habet, Iã
ne vides bellua? Iam ne sentis, quæ sit hominū
quærela frontis tuæ? Nemo quæritur, Syrum
nescio quem de grege nouitiorum factam esse
consulem. Non enim nos color iste seruilis,
non pilosæ genæ, non dentes putridi decepe-
runt, oculi, super cilia, frons vultus deniquè
totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, In
Comicis etiam, & Poetis per multa
reperiuntur huius figuræ
exempla.

DE VSV SCHEMA- tum.

CAPVT. XVIII.

IN vsu Schematum modus
 erit adhibendus. Nam vt
 nihil est, vel formosius, vel
 iocundius, si parce, & suis
 quæque locis ordinatæ po-
 nantur: ita etiam tota gra-
 tia, & orationis grauitas pereunt, cum sine mo-
 do ingeruntur. Schemata quidē volumus in o-
 ratione, sed modum quoque postulamus, Et
 ornatum talem querimus, qualis honestā de-
 ceat matronam, non meretricem impudicam.
 Ita demum paranda sunt in oratione Schemata,
 vt procul absint scurrilitas, effeminatio,
 mollitia. Nam obruit orationis pulchritudi-
 nem Schematum, Troporumque immodica co-
 pia. Vt enim gemmæ distinctæ locis, plus ele-
 gantia, ornatus, & decoris vestimentis ad-
 dunt, quam si densæ, confertæque pendeant,
 ita profectò quæ rariora sunt schemata, plus
 aciscunt

Liber primus.

aciscūt splēdoris & honestatis. Hoc vitio cū iuuenes essemus, orationem corrupimus, quā de laudibus Regis Davidis Valētiæ scripsimus, nam frequentissimis tropis, & schemate perpetuo totam orationem effeminauimus, Ceterum hæc luxuries dictionis commendatur in iuuenibus: quam speramus tamen stylo cum ætate depascendam esse.

DE COMPOSITIONE.

CAPVT. XIX.

Voniam quidem oratio decenter ornari non potest, nisi absoluta, perfectaque compositionis cognitio adsit, quæ artem, modumque doceat, magnum pretium operæ me facturum existimo, si breuem quandam commentatiunculam de hoc etiam argumento præscripsero. Hanc vero quibusdā pronuntiatis excipiam, Primum pronuntiatum cælo. In omni compositione tria sunt necessaria,

saria, Ordo, Iunctura, Numerus. De singulis discernendum est, quo magis in aperto, & ad intelligendum illustra sunt omnia. Secundum pronunciatum, Ordinis observatio in verbis est, singulis, & contextis. Singula sunt *Asyndeta*, ut *Veni, Vidi, Vici*, In his cauendum est, ne decrescat oratio, & fortiori subiungatur aliquid infirmius, ut *sacrilego fur, aut latroni petulans*, nam augeri debent sententiae, & insurgere. Tertiū pro. Est alius naturalis ordo, ut *viros, ac feminas, die ac noctem, ortum & occasum* dicās potius, quā retrosum. Quartum. Quaedam permutato ordine sunt super vacua, ut *fratres gemini*, nam si praecesserint *gemini, fratres*, addere non est necesse, *Vines*, tamen *Valentinus* aliud est ausus statuere contra *Fabium Quintilianum*. Quintum. Nimia observatio est, ut *vocabula verbis, verba rursus aduerbijs, nomina appositis, & pronomibus* sint priora nā fit contra frequenter non indecore. Quo circa non ea erimus sic imbuti semper superstitione ut dicamus, *Cicero diuina illi eloquentia sua ciuitatis statū pene labefactatum*

& constituit sapienter, & retinuit fortiter,
 quin contra liceat efferi, Diuina illa sua elo-
 quentia ciuitatis statum conuulsum, & iam
 pene labefactatū sapienter constituit Cicero,
 & fortiter retinuit. Sextum. Nec non illud
 est nimia superstitionis, vt quæ sint tempore,
 ea facere ordine priora, non quia frequenter
 sit hoc melius, sed quia interdum plus valent
 ante gesta, ideoquæ leuioribus super ponenda
 sunt. Septimum. Verbo sensum claudere mul-
 to si compositio patiatur, optimum est. Hoc
 pronunciatum, ita etiam vulgo grammatico-
 rum receptum est, vt tunc se putent Ciceronia
 ne loqui, cum in fine Periodi verbum collo-
 carint. Non intelligentes oportere sapissime
 contra fieri, maioremquæ gratiam, & autori-
 tatem orationi conciliari, si initio statim, vel
 medio etiam insertum fuerit. Octauum. Lon-
 ge transgressiones vitiosæ sunt, quales illæ Mæ-
 cenatis.

Sole, & auroa rubent plurima,

Inter sacra mouit aqua fraxinos,

Ne exequias quidem vnus viderem meas.

Nonum.

Nonum. Voces quæ Emphasim habent rectius initio, aut in fine collocantur, quàm in medio, ut tu ista audes in me? sus doces Mineruam? vehementius dicuntur, quàm sus Mineruam doce. *Decimum.* Maiore nõnquàm efferuntur v enustate, & vehementia quedam vocabula in clausula posita, quàm in medio sententia. Vi pridie, postridie, nemo, nullus, aliquot, & nonnulla quoquè aduerbia: qualia sunt, egregie, affatim, item, identidem, Cice. contra Antonium, Ut tibi necesse esset vomere in conspectu Populi Ro. postridie. Non tam vehementer postridie initio, aut medio statuisset, quàm fecit in fine, de reliquis multa exempla inuenies apud Cicero. Undecimum pronuntiatum. Amphibologia cum primis erit vitanda, non est enim vllum vitium fœdius in oratione, id autem accidit vitiosa locatione verborum.

DE IUNCTURA.

CAPVT. XX.

*V*inctura consistit in ver-
 bis, incis, membris, Pe-
 riodis, Hæc quidem om-
 nia: & virtutes, & vitia
 in complexu habent. de
 quibus sigillatim dicendū
 est. Vocalium concursus, qui cum accidit hiat,
 & interstitit, & quasi laborat oratio, est ante
 omnia vitandus, Vt ego omni officio, ac po-
 tius pietate erga te cæteris satisfatio omnibus.
 Ingens hic vocalium est concursus, quæ ora-
 tionem non retardat modo, sed duram, & as-
 peram faceret, nisi trocheis nonnulla celeritas
 compararetur, quæ partem adimunt duritiæ,
 & grauitatis. Tertium pro. Concursus, qui ex
 vocalibus longis fit, multo deformior est eo,
 qui ex breuibus constat: nam cauo, & maxi-
 mē patulo ore pronuntiatur. Sed hæc voca-
 lium coitio non ab orationum probemij repu-
 diatur: quod amplam, & grauem efficiat ora-
 tionem. Quartum pro; Dictiones in quibus as-
 periores & nimis duræ sunt consonantes, ra-
 ro vsurpat orator, Cuiusmodi sunt, rex, error,
 Roscius, Xerxes, ars. Quintum pro. Videndū

est præterea ne syllabæ verbi prioris vltimæ.
sint primæ sequentis, Id nequis præcipi mire-
tur, Ciceroni in epistolis excidit.

Res mihi inuisæ, visæ sunt Brute.
Et in carmine.

O fortunatam natam me Consule Romã.
Septimum pro. Breuium verborum, ac nomi-
num vitanda est continuatio, & ediuerso
quoquè longorum. Afferunt enim quandã di-
cendi tarditatem. Octauum pro. Vitio datur
si cadentia similiter, & desinentia eodem mo-
do declinata multa iungantur. Hoc modo tur-
piter audes facere nequiter studes dicere, viuis
inuidiose, delinquis studiose, loqueris odiose.

DE NUMERIS.

CAPVT. XXI.

DE numeris hoc primum sit pronun-
ciatum, Nequis nimium laboret
in querendis dictionibus nume-
rosis, Superstitiosorum vtiquè
hominum hunc semper laborem iudicavi,

Liber primus.

qui volunt huic immori Vanitati, in eaque cō
 senescere. Etenim si acciderit, laudabo, quos,
 vel moderato vsu, vel dono potius naturæ quis
 obtinuerit, sin minus non propterea in albo o-
 ratorum non reponam. Secundum pro, Nume-
 rus qui & Rythmus dicitur, & si in principio
 Peryodi, ipsoquē medio cōsideratur, magis ta-
 men in fine dominatur, Id circo potissima cu-
 ra erit, vt sententiæ numero se cadant. Tertiū
 pro. Dictiones vbi quina syllabæ nectuntur,
 vitandæ sunt, non tantum in ipso orationis
 initio, sed multo amplius in fine, Vt Archypi-
 rata, Balneatori, & fortissima Tyndaridarū,
 Causa est quia hæc sunt dictiones molles, &
 effæminatæ, etiam illæ vbi quaternæ syllabæ
 sunt, vt Appenino reprehenditur in Persio, et
 Oriona apud Vergilium, & Armamentis a-
 pud Lucanum. Itaq; plurium syllabarum di-
 ctiones cauendæ sunt in fine Peryodi. Quar-
 tum pro. Verba quæ in ipso orationis ambitu
 interponuntur, nec breuia omnia sunt, nec
 rursus longa. Nam breuia multa coacta red-
 dunt tinnulum sonum, & pene crepitaculo-
 rum, Longa vero tarditatem, morasquē affe-
 runt,

runt, & sonum prætereà nimis amplum, & cū fastu quodam, & arrogantia resonantem.

Quintum pro. Versum in oratione fieri seditimum est, totum quidem, sicut in parte deforme, utiquè si pars posterior in clausula deprehēdatur. Fingamus vnum, exempli gratia, Timui ego semper iudices huius causæ meæ defensionis, non quod probitati, aut æquitati vestra diffiderim vnquam, sed quod mihi cum viro potenti, & gratioso eo præsertim tempore lis est, cum tot sustineam, & tanta negotia solus. Sextum pro. Ab exámetro, siue Pentámetro exordiri orationem, aut contra finire: non probat Quintilianus, Cuiusmodi fuit principium Liuij historici. Facturus ne opere pretium sim. Septimum pro. Inter omnes pedes qui tribus syllabis constant, maximè ad numerum orationis faciunt, Nec alios commodiores inueniri licet, si paulo attentius Cicero-nem expendas, qui frequentissimè vsurpat in fine Peryodi senarium illum. Esse videatur. Quo primam orationis clausulam pro Q. Ligario terminauit, Octauum pro. Syllabæ longe plurimum ponderis, & autoritatis habent,

Liber primus.

celeritatis breues, quæ si miscentur quibusdã longis, currunt, si continuantur, exultant, Vnde optime inchoamus à longis, rectè interdũ à breuibus. Nonum pro. Membrum est sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens, Itaque incisa, & membra mixta sunt, & conclusionem vtrique desiderant, Vt ego omni officio ac potius pietate erga te ceteris satisfatio omnibus. Decimum pro. Incisum est sensus non expleto numero conclusus, aut pars membri. Quale est apud Ciceronem. Domus tibi de erat, at habebas: Pecunia superabat, at egebas: fiunt autem singulis verbis incisa, Vndecimum pro. Peryodum varie Cicero nominat. Ambitum, Circuitum, Comprehensionem, Circumscriptionem, Genus huius duplex est, Alterum simplex, quum sensus vnus longiori ambitu circumducitur, Alterum constat membris, & incisis, quæ plures sensus habent. Quamquam inter circuitum, & ambitum non nihil differentie esse videmus, Nam circuitus est totius orationis rotunda, & coacta, densa; cum frequentatione verborum compositio, vt

Nisi

Nisi eum dii immortales in eam mentem impulissent, ut homo effœminatus fortissimum virum conaretur occidere, hodie Remp. nullam haberemus, Sed ambitus est membrorũ inter se ad absoluendum sensum sine vi comprehensio, ut pro Murena. Quæ deprecatus sum à dijs immortalibus iudices, more, institutoq; maiorum, illo die, quo auspicato, Comitijis Centuriatis L. Murenam consulem renuntiaui, ut ea res mihi: fidci, magistratuiq; meo, populo, plebiq; Romanæ, bene, atq; feliciter eueniret. Eadem præcor à dijs immortalibus, & ob eiusdem hominis consulatum vna cum salute Reip. obtinendum, ut nostræ mentes, atq; sententiæ cum populi Ro. voluntatibus, suffragijsq; consentiant. Eaq; res nobis, populo Ro. pacem, tranquillitatem, otium, concordiam afferat. Hac propemodum forma omnia Cicero nis exordia, quibus in orationibus vsus est, circumducuntur. Nec modus alius conuenientiior est principijs orationum. Quia ambitus nulla vi cogit orationem, Circuitus verò contentioni accommodatior est, paucioraque cõtinet mēbra, quàm ambitus, & ea breuiora,

Liber primus

maioriequè celeritate prædita. Duodecimum pro. Circum dncimus autem Peryodum dictio nibus sibi inuicem respondentibus, frequenter clausulæ insertis, cuiusmodi sunt, Vt, Ita. Quamquàm, & Tamen, Cum, & Tum, Par tim, & Partim, Nō solum, cum aduersatiuis. Sed, Verum, Id, & quod, & alijs non paucis, quæ clausulas lōgius dilatant, Sed vt hæc, quæ præcipimus, ad exemplum conferantur, breuē illam clausulam perfectis membris solatum in oratione pro L. Manilia proponamus in me dio: quam longiori ambitu amplio rem redda mus, Dicendum est de Cn. Pompei. singulari, eximiaquè virtute, Huius autem orationis dif ficilius est exitum, quam principium inuenire, Ita mihi non tam copia, quam modus quæren dus est, Ambitus fiet hoc modo amplior: Nā cui dicendū est de Cn. Pompe. singulari, exi miaquè virtute, cuius orationis difficilius est exitum, quàm principium inuenire, ei nō tam copia, quàm modus in dicendo quærendus est. Decimum tertium pro. Habet Peryodus mē bra minimum duo, medius numerus quatuor recipit, & plura frequenter, vt sensum conclu dat,

dat, Mēbra autē quæ longissima fuerint, eadē
tardissima esse putantur. Quæ secus breuia ce-
leritatem asserunt, Obid membratim, cæsim-
quē dicemus, vbi cunq; acriter, instanterquē,
ac pugnaciter erit orandum, Decimum quar-
tum pro. Demonstratiuum genus omnes fusio-
res postulat numeros, quales fere semper exor-
dijs, ac narrationibus tribuimus. Hoc breui-
ter habuimus, quod de compositione, totaque
ratione construendi orationes laudatiuas, di-
ceremus, Nunc quidem de genere deliberati-
uo pauca pari studio, & industria in ar-
tem, atquē methodum conse-
renda sunt.

Liber secundus
DE GENERE DELIBER-
ratio & eius fine.

CAPVT. I.

Quenus deliberatiuum, quod
& suasorium Fabius vo-
cat, & alij concionale, sua-
sione, & dissuasione cōstat.
Quæ quidē partes duæ ma-
ximam rerum vim in se cō-
tinent, Nam cohortationes. Consolationes,
Petitiones, Reconciliationes, Obiurgationes,
Commendationes, Monitiones, his duabus
partibus subijcimus. Quisquis enim exhorta-
tur, suadet, vt audeat. Quisquis consolatur,
suadet, vt moderatius doleat. Quisquis obiur-
gat, suadet, vt agnoscat culpam suam. Quis-
quis deniq; petit, suadet, vt aliquid sibi conce-
datur. Aduertēdū verò, quod suademus, vt
quis velit, exhortamur autē, vt quis audeat.
Quo fit, vt dubij, & sententiæ nostræ contra-
rij suasio pertrahendi sint, vt velint. Re-
missi verò, & frigidi exhortatione sunt inci-
tandi,

tandi, ut audeant. Nam quoties suademus, quæ
 citra controuersiam pia sunt, exhortamur po-
 tius, quam suademus. Enimuero suasionis,
 ac disuasionis abunde exemplorum est apud
 Liuium. Nam est libro tertio primæ Decados
 Oratio Quintij, qua plebē suadet, ut deposito
 odio aduersus patres, arma capiant in hostes,
 delectumque fieri sinant, & ad nomen quoque
 respondeant. Rursum est proximo libro Can-
 nulei insignis quidem, & summa arte, & ele-
 gantia composita oratio, qua impense laborat
 suadere patritijs, ut misceant connubia cū ple-
 be, Sequenti etiam libro extat Apij Claudij
 haud ignobilis oratio, qua ornatissimus ille,
 amplissimusque vir contendit, quò minus ple-
 bs agreferat dari stipendia militibus, hiemare
 què sub pellibus, donec Veientes qui intra vr-
 bis muros obsessi essent, caperentur. Et paulò
 post extat illustris illa magnanimi Camilli
 oratio, qua impetrauit à Romanis, ne re-
 lieta Roma, migrarent Veios. In tertia:
 libro primo de secundo bello Punico est A-
 lorci oratio ad Saguntinos, ut se dedat Anni-
 bali. Præterea libro tertio habetur cōsultatio

Liber secundus

an è re, magestateq; Populi Ro. sit, vt Scipio
 exercitum traÿciat in Aphricam. Q. Fabius
 dissuadet, Scipio contra suadet. Postremo: li-
 br o tertio belli Macedonici est Marci Portij
 Catonis grauis, seueraq; oratio pro lege Oppia,
 de restringendis foeminarum cultibus, hanc cõ
 tinuo sequitur Lucij Valerij oratio dissuasõ-
 ria. Itaq; vnus Liuius multa nobis exempla
 suppeditare poterit, quem quidem autorem
 post vnum Ciceronem euoluendum, eloquen-
 tia candidatos hortor, & moneo. tum propter
 lacteam illam dicendi vbertatem, qua diuite
 vena, & pleniore canali exundat, tum verò
 propter exemplorum copiam, vnde Themata
 facile mutuari queant, quibus ornate, copiose
 què tractandis, cum ipso autore contendant.
 Quod non parum habet momenti ad augendã
 eloquentiam, Sed vt eo reuertamur, vnde di-
 gressi sumus, Genus deliberatiuum cum his
 duabus suasionis, dissuasõnisq; partibus ab-
 soluatur, vnum tantum præstitũ habet
 finem. Qui honesta contine-
 tur vtilitate.

QVOT SINT ORATIO

nis suasoriae partes.

CAPVT. II.

*E*liberatiuam causam qua tuor constare partibus statuo. Exordio propositione, Confirmatione, Epilogo, Narrationem enim quam plurimi reijciunt autores,

quod in deliberationem minimè cadat, aut certe perquam raro. Nam res ipsa, qua de agitur, nota est illi, qui petit consilium. Quamquam in oratione pro. L. Manilia: quæ hoc genere cause continetur, Ciceronem narrasse video, Quod & dilucide, & quàm breuissimè fecit, Sed eorum fortassis causa fecerat, qui tum primum illi negotio adfuisent, qui per multi esse potuerunt, Quod si quis hoc ex exemplo persuasus, addendam narrationem obnixè contèderit, cum hoc ego non magnopere pugnabo, Modo illud vnum meo iure cauero, ne semper de deliberationibus inserendam præcipiat: Tum
etiã

Liber secundus

etiam refutationem non seiungo à confirmatione, Quod eiusdem artis sit, & sua confirmare, & aliena diluendo propulsare. Nequè enim ille mihi sua fortiter corroborauit, qui aduersarij obiecta non eadem opera strenue subuertit. Iam Verò propositionem in numerum partium deliberatiua orationis referendam censeo, Nam exordio perpetuo subiicitur. Postremus est Epilogus, qui in hac maxime parte artificiosus est.

QVAE SVNT CONSIDERANDA dicturo ante ingressum
causæ.

CAPVT. III.

Ratori autem illud ante omnia precipiendum est, vt etiam, atquè etiã secum perpendat, quid, & quale sit, quod persuadere parat, Qui deinde sint illi, quibus est consilium daturus, Et quis ipse postremo, qui consulta-

sultationi orator abhibetur, Aut quæ opinio, existimatio ve illius vulgo habeatur. siquidē plurimam hoc habet momēti, quod diserimus. Quum vir bonus, non nisi quæ honesta sunt, suadet, & hæc ipsa varie pro hominum ingenio & moribus vn disertus orator pertractat, Nam aliter suadet honesta pijs, aliter improbis, ac sceleratis, aliter praua opinione corruptis, aliter dubijs. Honestis vero facile persuadētur honesta. Improbi tamen tractādi sunt, vt equi feroçes, acri & imperiosa, tremēdaq; oratione, quæ pulset animos, feriat corda, rumpat viscera, timorem incutiat, horrorem afferat. Interdum blandis cohortationibus, ceu mollibus, delicatisque popismis, ne cū nos sustinere non possint, obturatis auribus magis obturent animos. Corruptis eximendus est error, Dubijs præcipiendum est, quid sit optimum. Est & in natione nō modicum discrimen, Nam non eodem modo apud Hispanos eadem persuaseris, quo apud Gallos, & Germanos Nouerunt hoc strenui duces, qui ex multis, varijsque gentibus, & nationibus comparatum exercitum duxerunt. Ho-

Liber secundus

nore, & gloria persuaseris Hispanos, alios his
premis nihil commoueris, quibus si utilitatem
propofueris, mirum est, quam concites & im-
pellas. Itaque excutiendæ erunt omnes earum
rerum circumstantia, quæ totam causam com-
plectuntur.

QVAE SINT IN IPSO
exordio consideranda.

CAPVT. IIII.

Nimvero vt hæc quæ dixi-
mus, altius considerauerit
orator: nec semel memoria
secum repetiuerit, Proxi-
mum est, vt non ex his, quæ
causam confirmant, aut re
de qua queritur, docent, exordium ducat. Sic
enim confirmatio fiet, non exordium. Sed ex
illis potius, quæ circa res, personas de posita, fa-
uorem audientis paratura videntur. Nec ab
eo autem quod in presenti est quaestione, sta-
tim incipiendum est, sed repetendus est plerum-
quæ

què alius ordo rerum, si sit in eis aliquid quod proficit. Nam sæpe accidit ut primo aspectu tantquam profutura nobis quædam blandiantur, quæ si utilitatis specie allecti sequimur, causam perdidimus. Penitius igitur erunt omnia inspicienda, & siquid subest, quod possit offendere, diligenter est advertendum. Est illud & artis, in causis deliberatiuis, exordio longe præmeditato, multum atque diu elaborato uti. Quod quidem in causis Iudicialibus valde noceret.

DE LOCIS EXORDII

Suasorij.

CAPVT. V.

Causa principij nulla alia est autore Fabio (exceptis quas in demonstratiuo perstrinximus) quam ut auditorem, quo sit nobis cæteris accommodatior, præparemus, Hoc quidem tribus præcipue rebus obtinebimus, Nimirum si beneuolum, attentum, docilem fecerimus. Non quod hæc per totam orationem non sint cõpa-

H randa

Liber secundus.

randa, sed quod in itijis maximè necessaria pu-
tantur. Vt per ea in auditorum animos admis-
si, ultra procedere possimus. Benevolentia au-
tem à personis, aut à causis ducimus, Persona
sunt, vel qui dicit, vel qui audiunt, vel ipsi ad-
uersarij. A nostra persona captabimus bene-
uolentiam, si officium nostrum sine arrogan-
tia laudauerimus. Hoc loco priusquam loquar
ferar, à multorum importunis sermonibus mi-
hi defendendus est Cicero, quem hominè glo-
riosum & iactabundum inueterata iam hu-
ius vanitatis inuidia, pleriquè vulgo compel-
lant. Quod nulla scilicet eius fuerit oratio,
quæ non sonaret aliquid, vel de oppressa suo
consilio, & prudentia coniuratione Catilinæ,
vel de suo cōsulatu, vel de optimè à se admini-
strata prouincia, vel de his demum rebus, si-
ne quibus nequè status Reip. praclare contine-
ri, nequè salus, & amplitudo Populi Ro. stare
diutius posset. Hac ergo verba cum vulgo iac-
tari audio, improbariq; sentio, moleste equi-
dem fero. Quod videã profecto summum vi-
rum vanitatis immerito argui, qui de singula
ri, diuinoq; eloquentiæ artificio ea vna in re
laudandus

laudandus potius esset. Nāq; non illi Catilinæ incendium à se restinctum meminerat, aut cōsulatum suum, administratamq; præclare pro uintiam memorabat, ut pulcherrimarū rerum innani prædicatione inuidiose, ridiculequè passeretur, Sed ut repetito quidem commemoratoq; boni viri officio, quo ille semper usus fuisset, beneuolentiā ab illis ciuibus aucuparetur, pro quibus tot, tamq; memorabiles res in omnium conspectu gessisset, Amor itaq; & beneuolentia illa factorū tam frequenti, cumulataque laude tentantur, non gloriosa sempiterni nonimis prædicatione. Quæ si à me in Cicerone deprehenderetur, non vererem sanè à glorioso Thrasone minimè secernere. Quare tam humilis, & abiecta cogitatio de oratore perfecto, quorum animis in sedit, continuo me deprecatore eijciatur. Hinc igitur illud habemus, multum conducere ad parandam auditorum beneuolentiam, si dixerimus quales erga Remp. aut in parentes, aut amicos, aut in eos ipsos, qui audiunt, fuerimus, modo hæc ad causam pertineant, ut Cicero. pro Flacco cepit, Quum in maximis periculis

Liber secundus.

huius Urbis, atq; imperij grauissimo, atque acerbissimo Reip. casu: socio, atq; adiutore consiliorum, periculorumq; meorum Lucio Flacco, eadem à vobis: coniugibus, liberis vestris, vastitatem à templis, delubris, Vrbe, Italia depellebam, sperabam iudices honoris potius Lucij Flacci me adiutorem futurum, quàm miseriarum deprecatores. Deinde si nostra incommoda proferemus, solitudinem, inopiam, calamitatem, & id genus multa, quibus per commiserationem beneuolentia comparatur, Unde Cicero pro Sylla sic exorsus est, Maximè velim Iudices. P. Sylla vt antea dignitatis suæ splendorem obtinere, & post calamitatē acceptam, modestiæ fructum, aliquem potuisset percipere. Sed quoniam ita tulit casus infestus, vt amplissimo in honore, tum communi ambitionis inuidia, tum singulari Antronij odio euerteretur, & in his pristina fortuna reliquis, miseris & afflictis, tamē haberet quosdam: quorum animos ne supplicio quidem suo faciare posset. Ab aduersariorum persona, tribus modis beneuolos auditores reddemus, Nā si potentes sunt, in inuidiam rapiemus, Hic

nos simplices, infirmos, impares fortunis, corpore, astutijs, eloquentia esse dicemus. Quod preclare à Marco Tullio pro Quintio præstitū est, Quæ res inquit in ciuitate duæ plurimum possunt, hæc contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, summa gratia & eloquentia, Quarū alteram C. Aquili Vereor, alteram metuo, eloquentia Q. Hortensij ne me dicendo impediatur non nihil commoueor. Gratia Q. neuū ne P. Quintio noceat, id verò non mediocriter pertimesco. Neque hoc tantopere querendum videretur: hæc summa in illis esse, si in nobis essent saltem mediocria. Verum ita se res habet, vt ego: qui nec vsu ætatis, & ingenio parum possum, cum patrono disertissimo cōparer. P. Quintius cui tenues opes: nullæ facultates: exiguæ amicorum copie sunt, cum aduersario gratiosissimo contendat. Verum si humiles, & abiecti fuerint, in contemptionem pertrahemus. Si turpes, & nocentes, in odiū. Tā est hoc frequenter vsurpatum à Tullio, vt exemplis comprobari non sit necesse. A persona auditorum beneuolentiam conciliabimus, si res eorum sine assentationis suspitione laudaueri

Liber secundus

*mus. Hic profuerit mores, & ingenia eorum, apud quos dicimus nouisse. Quid ego sancti s-
 simi Pauli nõ afferam exẽplum perfectũ arte, & consumatũ eloquentia, ex sua illa apud re-
 gẽ Agrippã defensione, quã aternis literarum monumẽtis diuus Lucas consecrauit? Tũc Pau-
 lus (inquit) extenta manu capit rationẽ redde-
 re. De omnibus quibus accusor à Iudæis Rex Agrippa, existimo me beatum: apud te cũ sim defensurus me hodie. Maxime te sciente omnia, quæ apud Iudæos sunt, consuetudines, & quæstiones. Propter quod obsecro, patienter me audias, Haud disparẽ principij rationẽ eius aduersarius Tertullus coram Falice præside iniuit, quamquã nõ simili orationis grauitate, & prudentia, Ab ipsa beneuolentiã eliciemus, si aut honestatem nostræ causæ extollemus, aut aduersariorum turpitudinẽ causa deprimemus. Caterum illud optimum exordium est, quod è media causa sumptum est, & argumento proprius accedit. Præterea attentos auditores fieri licet: si dixerimus, aut magna esse, aut inusitata, inaudita, & noua, de quibus sumus verba facturi, aut si ad reli-
 gionem,*

tionem, Remp. & qui audiunt, pertinere ostēderimus, & si postremo rogabimus, vt attente audiant. Est apud Cicero. cū multis in locis, tum quidem in oratione pro. C. Rabirio pars exordij hoc pacto elaborata. Sic enim existimare debetis. Quirites. Post hominū memoriā rem nullam maiore magis periculos magis ib omnibus vobis providendā, nequē à Tribu ro plebis susceptam, nequē à consule defensam, neq; ad populum Ro. esse delatā. Agitur enim nihil aliud in hac causa Quirites, quā vt nullū sit post hac in Rep. publicū cōsiliū, nulla bonorū consensio contra improborum furorē, & audaciā, nullum extremis Reip. tēporibus perfugiū, & praesidiū salutis Reip. Dociles efficiemus eisdē vtiq; modis, quibus atētos, & si summā causā breuiter exposuerimus, Nec video huius rei pulchrius exemplum posse inueniri quā pro Aulo Cluentio vbi in ipso statim primo causā ingressu summa totius negotij explicatur. Vt: Animaduerti Iudices omnem accusatoris orationem in duas diuisam esse partes, quarum altera mihi niti, & magnopere confidere videbatur inuidia

Liber secundus

Iam inueterata iudicij Iuniani, altera tantum modo consuetudinis causa timide, & diffidenter attingere rationem Veneficij criminis, quidere lege est hæc quæstio constituta. Exordiorum loci communes sunt iudicialibus, & de bëratiuis orationibus.

DE INSINUATIONE.

CAPVT. VI.

 Ria tempora constituerunt summi eloquentiæ præceptores, quum insinuatione vtendum esset: vel cū causa nostra videretur esse turpis, Vel cum auditores essent praua aliqua opinione corrupti, aut ab aduersarijs nostris persuasi, Vel cum iam audiendo de fatigati essent, nollētque adesse animis. Huic partitioni respōdent differentes suasionis loci. Nam cum causa nostra quacunq; de re putabitur turpis, confugiendū erit ad hos quatuor locos, Rem pro re, Hominem pro homine, Rem pro homine, Hominem pro re. Primum, Res pro re interponetur,

netur, quum illustris aliqua, & præclara pro
 turpi, & inhonesta, cuius accusamur, à nobis
 allegabitur, Vt mihi quidem fecisse videtur
 Manlius Capitolinus apud Liuium: qui cum
 odio, & inuidia affectati regni opprimeretur,
 contra oponebat ipse, seruatum à se capitolium,
 liberatamque ab hostibus sua virtute. Remp.
 Homo ponetur pro homine, quum honestus a-
 liquis, & popularis pro improbo, & inuidioso
 obtenditur, vt Turnus apud Verg. quum humi
 prostratus esset ab Enea, videretq; enssem ad-
 motum iugulo, personam patris sui Dauni pro-
 tulit, cuius gratia veniam impetraret.

Vtere sorte tua, sed Dauni miserere senectæ.
 Res pro homine producitur, quum nobilitas fa-
 cti tegit villitatem persone, vt quum Leno Ty-
 rannum occidit, & petit premium, factum o-
 portere spectari inquit, non personam. Homo
 pro re substituitur, quum crimen condonatur,
 propter personæ excellentiam, Vt si vir aliquis
 nomine sapientiæ clarus, utilisq; propter litera-
 rum ornamenta Reip. aliquid turpiter, inui-
 dio seq; peccauerit, non rem pendendam dicet,
 sed artes, disciplinasq; quas habeat patriæ vti

Liber secundus

les, totiq; Reip, salutiferas intuendas esse. Ceteris tēporibus nihil ego potētius inuenio, quàm ridiculo aliquo totam soluere: dissiparequē auditorum persuasionem, quam aduersarij infixam in animis reliquerunt, Quid quod excitantur auditores etiam ad audiendum attentius? Hac quidem arte singulari vsus est Cicero in eleganti illa oratione pro Murena vbi cum autoritate M. Catonis valde opprimetur, videretquē ea parte vehementer laborare causam suam, nihil prius, potentiusquē habuit vir acutissimus, quam effuse, immoderatequē excitato risu, persuasos auditores eludere. Atquē ita facete iocatus est in stoicos, dū illorum paradoxa narraret, vt ipsum etiam virum grauisimum Catonem, qui cause aderat, in risum concitauerit. Quibus autem modis ridicula parentur, præscribi necessariū non puto, quia non tam arte, quàm natura dono constare videantur. Ipsa enim iocandi facultas in quo fuerit, copiam facetiarum dicēti suppeditabit, quum res ipsa postulauerit.

Quomodo

QVOMODO PROPO-

ponenda sit propositio.

CAPVT. VII.

Xordium continuo sequitur propositio, quæ nulla in causa omitti potest, ac plerûq; vt sit plenior sonus cum amplificatione proponitur. Vt Nullum bellum

aut magis honestum, aut vtile, aut imperio tuo hoc tempore necessarium suscipere potes Carole Cæsar inuictissimè, quam aduersus crudelissimum tyrannum istum Barbarossam, qui ceu immanis quædam, ac truculenta bellua eorum sanguinem sitit, quos Christus seruator noster voluntaria morte, ne perirent omnes, asseruit. Hos multis iam annis terrestri, naualiquè bello tentatos ad impietatem Macumethicam pertrahere conatur, nullumq; iam oppidum est in florētissimis Hispaniæ regnis, quod mare nostrū attingat: quod nō sit huius sæuissimi Tyrāni incurfione violatum, scelere direptum,

Liber secundus

direptum, perfidia, & sacrilegio deuastatum.
Hic mihi monendus est eloquentia studiosus,
propositionem apud eos qui de dicendi faculta
te conscripserunt, trifariam accipi, Nam pro
positio interdum dicitur quæ statim initio to
tius argumenti summam complectitur, **Vt**
cum Ouidius sic orditur.

Siquis in hoc populo artē non nouit amādi
Me legat, & lecto carmine, doctus amet.

Hanc quidem vocant expositionem, quæ vni
ca esse potest, Interdum declarat partes præci
puas argumenti, in qua si ponatur vnica, iam
non est diuisio. Nonnunquam propositio dici
tur cuiuslibet argumentationis initium, quæ
cum vnus argumentationis propria existit,
non potest non esse particularis, Singulisquæ
argumentationibus proprie adhibetur: Differt
autem hæc ab illa generali, quod illa totā cau
sam complectitur, hæc verò vnicam ratio
nem continet, sub seruitq; illius probationi.
Particularis propositio post argumentationem
repetita, dicitur conclusio, siue collectio. Por
rò autem si proponatur dubia, & cum interro
gatione, quæstio est, Sed vt inuenimus hæc etiā

in parte huius artis studiosos, nō equidem grā uabor, pauca quaedam de ordine, & collocatio ne propositionum hic etiam tradere, Est hoc summopere in disponendis propositionibus ad uertendum: aliās esse propositiones, quæ primarie dicuntur, aliæ quæ secundariae compellantur. Illæ principales sunt. Hæc per fictionem assumuntur, ut primarias iuuent. Sit uerbi causa principalis propositio, Iure Clodium occidit Milo, quia per insidias ad orientem interfecit. Subsidiaria sit, quocunque modo occidisset pestilentissimum ciuem, honorem mereretur uirtus, non pœnam. Huic propositioni, quia non erat tutum inniti, reditur ad alteram, Non occidit per insidias, sed insidiatē. Huius deinde generis est, cum fictione per gradum, aut plures gradus ad caput causæ peruenitur. Ut si quis uelit Germaniæ Principes parum audientes Cæsaris inuictissimi Imperatoris dicto, ad obedientiam exhortari, sic ille proponet ex arte dicendi, Et si Imperator improbus, moribus, & impietate barbarus uobis contigisset, tamen scriptura damnat rebellionem, Nunc uerò cum habeamus Imperatorē Christianum,

Liber secundus

Stianum, prudentem, & Reip. non amanti-
 mum modo, sed etiam amplificatorem, cogita
 te ipsi quantum scelus, & flagitium sit illi nõ
 obedire. Hic vnicus tantum est gradus: pote-
 rant esse plures, quos ad causam subinde respi-
 cientes, exiguo negotio poterimus configere.
 Sed ita fieri oportet, vt alius excipiat alium,
 quousquẽ tandem ad primariam propositionẽ
 veniamus, quæ caput causæ est. Itaque magni
 interest identidem perspicere, quæ sint in tota
 causa præcipua, quibus animaduersis, superest
 contemplari, quis sit ordo partium commodis-
 simus. Erit autem commodissimus, quando
 prior pars quasi gradum præbeat sequenti, præ-
 parans auditorum animos ad facilius creden-
 dum ea, quæ sequuntur, Exemplum extat Ci-
 cer. Pro. L. Manilia, huic rei appositum. Pri-
 mum mihi videtur (inquit) de genere belli di-
 cendum. Deinde de magnitudine, Postremo
 de Imperatore eligendo. Iam verò & illud
 meminisse oportebit, duriusculas proposi-
 tiones, & quæ specie absurda videntur præmo-
 liri debere, præfaciunculisquẽ anteuerti. Ora-
 bimus auditores, ne protinus primæ fronti as-
 sentiantur.

sentiantur. Sed proprius oculos admoueant, nam vsu venire in argumentis dicemus, quod in rebus externis accidit, quæ eminus conspecta, multo aliud præ se ferunt, quam re vera sunt.

DE LOCIS CONFIRMA tionis.

CAPVT. VIII.

In primis loci vocabulum quadrifariã accipitur, primo modo loci sunt communes: quia ab vtraque parte tractantur. Licet non in eadẽ causa, Vcluti qui testimonijs grauatur, suadet non esse fidendũ testimonijs. Cõtra, qui iuuatur, dicit pro testimonijs. Quod pro L. Flacco Ciceronẽ fecisse legimus. Huic generi finitima sunt sententiæ, quas velut extra causam exaggeramus. Sed ita vt causæ, quã agimus, seruiant. Cuiusmodi sunt,
ampli-

Libec secundus

amplificationes virtutum, & exaggerationes vitiorum, de quibus postea dicemus. Tertio sensu loci dicuntur generales, qui declarant quid unicuique rei accidat, & quemadmodum è singulis ducantur argumenta, partim necessaria, partim verissimilia. Hi sunt oratoribus cum dialecticis communes, de quibus multi scripserunt, Sed omnium accurratissime Rodolphus Agricola, Postremo loci dicuntur sedes argumentorum, quas rhetores ad singula causarum genera accommodarunt, velut in demonstratiuo bona animi, bona corporis, & fortuna. In deliberatiuo, honestum, utile, iocundum, facile, possibile, necessarium, Quamquam sunt non parum multi, qui tres locos tantum connumerent, honestum, utile, facile, in quibus (aiunt) se comprehendere etiam necessarium, & possibile, qui ideo prætermittuntur in vulgaribus præceptis, quia non indigent monitore, Nam impossibilia non veniunt in deliberationem, Necessitas autem non solum dubitantes hortatur, sed cogit etiam inuitos. Verum quia hi duo loci interdum non conspiciuntur ab omnibus, ideo admonendi sunt iuuenes, ut

in deliberationibus etiam proponant, dicēdoq;
 illustrent. Vt si quis de studio literarum parat
 dicere, non hic tantum ostensurus est, quam
 sint honesta, & vtilia, sed necessaria quoque
 addet, his præsertim temporibus, cum sine do-
 ctrinæ studijs nequeunt bene contineri Resp.
 cultusque religionis sine exacta literarum, co-
 gnitione breuiter aboleri necesse sit. Hæc ne-
 cessitas quia non intelligitur ab omnibus, ora-
 tione patefaciēda est. Sub honesti genere mul-
 ta comprehenduntur, qualia sunt fas, piūm, iu-
 stum, æquum, magnanimum, mansuetum, bre-
 uiter omnes virtutis species, quibus etiam ad
 numeramus pontificum, ac Cæsarium leges, &
 decreta, consuetudinis autoritatem, dicta itē,
 factaque hominum, quæ antiqua religione o-
 raculorum instar habent. In vtilitate sunt,
 quæ aut in parandis commodis, aut depellen-
 dis incommodis sita sunt, Vt diuitiæ, honores,
 amicitia, ocium, tranquillitas, Tutum, his quo-
 que adiungitur, quod consistit intuenda inco-
 lunitate sui, ac suorum, vt vitæ, ac valetudi-
 nis. Ab honestis sæpe deterret molestia, afficit
 iocunditas, Quo fit. vt proprium locum facia-

Liber secundus.

mus iocundum. *Necessarium* bifariam accipitur : partim ex conditione : pro eo quod simpliciter vitari non potest, quo etiam possibile pertinet, Nam licet quod nullo modo fieri potest, non cadit in genus suaserium, tamen in primis spectandum, an hoc de quo deliberatur possit fieri, Partim quaedam videntur impossibilia, quæ non sunt, ut multa quæ ex conditione impossibilia sunt. Præterea aduertendum est, non omnes honestatis locos æquales esse, sicut ne utilitatis quidem, In honesto potissima esse conuenit, quæ ad deum pertinet, Huius generis sunt, pietas, ardor rerum supernarum, & adoratio illius omnipotentis naturæ, Secundum locum obtinent, quæ ad homines, ut Charitas, Iustitia, Liberalitas, & quæ per se expetuntur, hinc quæ ad paucos, aut vnum aliquem pertinent, fortitudo, temperantia, modestia, pudor, Post hæc dona naturæ, ut acumen ingenij, iudicium, & quæ nostra industria parauimus, aut fortuna obuenerunt, ut eruditio, dignitas, honor, laus, gloria, gratitudo, auctoritas, potentia, claritas generis, Quæ si vltro contigerunt, & moderate utaris in aliorum utilitatem,

litatem, pulchrae res, & magnifica sunt: si ine-
 ptis verò, & ridiculis artibus quaesieris, quem
 admodum sunt qui saltu, qui cursu, qui lusu pi-
 la magnam sibi apud vulgus laudem, & admi-
 ratione parant, quod si in aliorum dānum ha-
 beas, noxiae res sunt, ac detestanda. In vtilita-
 te illa sunt praecipua, quae ad tuendam vitam
 reperta, non solū in praesens comparantur, sed
 in posterum quoque prosunt, Sicut agri, posses-
 siones, firmum aedificium, pocula argentea,
 & aurea, quae subuenire poterunt in necessita-
 te possidenti: denique fructuosa omnia, & tu-
 ta, quaeque ad delicias, & voluptates per omnes.
 sensus sunt cōparata, quorū sunt optima, quae
 maximè honesta & diuturna. Quae cū fructu
 quoque coniuncta sunt, vt amēnitas hortorum,
 pratorum, pascuorum, pecorum, Sed ea vnicui
 quae gratissima, ad quae fertur propensione na-
 turæ, Postrema sunt speciosa & magnifica, vt
 in publicis aedificijs, preciosis vestibulis, appara-
 tis cōuiujs, spectaculis, largitionibus. Ex qui-
 bus illa primū laudantur, quae ad honestatē
 vergunt, vt in tēplis valetudinarijs & quae his
 similia sunt, Haec est materia, & seminarium

Libert secundus.

Vniuersa inuentionis, vnde orator argumenta ducat, quibus suasorias causas confirmet. Quod non indifferenter faciet, nã vbi auditores fuerint eruditione, & ingenio præstantes, plurimus erit illi sermo de honesto, & bono, Si verò rudes, indoctique existimantur, in vtilitate diutius immorabitur. Multa vnus Linius historicus exempla absolutæ eloquentiæ nobis reliquit, quorum aliquot hic explicarem nisi longiore commentatione molestum me fore putarem, sed vt obiter pauca perstringam, monere quidem non desistam: vt eloquentiæ candida ti semel, atq; iterum legant Camilli orationem apud Linium, vbi perpetuo loco pugnat ab honesto, cum nõquã discedat à religione sacrificiorum, caremoniarum, templorum, oraculorum, deorum immortalium, quo vno copiose pertractato, euicit Romanos homines natura prudentes, quo minus relicta Roma migrarent Veios, In oratione rursum ad Saguntinos à necessitatis loco conatus est Alorcus Hispanus ad deditiõem compellere Saguntinos, quum urbem iam magna ex parte diruptam illis opponeret, ex qua accepta pacis conditione,

de ratione dicendi.

Fo. 67

ditione, inermes cum binis Vestimentis. exire
præstaret, quam trucidari illorum corpora, ra-
pi, trahique ante ora coniuges, ac liberos. Iam
verò Appius Claudius ab vtili, & necessario
magnaquæ etiam parte ab honesto contendit,
non conuenire Romanum exercitum etiã per
hiemem abduci a Veijs, sed stipendijs retinen-
dos esse milites sub pellibus, donec ciuitas cape-
retur. In reliquis Liuij orationibus multũ etiã
se profert, atquæ ostentat eloquentia, exposi-
tosquæ habet artis locos, vel Mediocriter eru-
ditis.

DE LOCIS COMMV- nibus.

CAPVT. IX.

Abet prætereà opere præ-
tij quam plurimum: non ig-
norare, quanta vs eloque-
tiæ lateat in locis commu-
nibus, quorum vsus, & ra-
tionem perpaucos autores

Libert secundus

attigisse video, & si innumerabiles extiterint, qui & nostra, & patrum, auorumq; memoria de arte dicendi præcepta tradiderint.

Ego quidem sic statuo pauperem futurum oratorem, dicendiquè facultatibus, & opibus semper destitutum, qui domi paratam non habuerit ex longo vsu, & tempore diuitem quãdam, perinde atquè ornatam, splendidamquè locorum communium suppellectilem. Locos communes appello sententias frequenter incidentes, quæ si per amplificationem adhibeantur, adiuuant ad persuadendum, id quod destinauimus. Sed vt à diffinitione nostra profiscatur commentatio: Locus communis est oratio amplificatoria bonorum aut malorũ existentium alicui rei, aut personæ. Exageramus autem has sententias extra causam, sed ita vt quam agimus causæ seruiant. Veluti cū accusamus aliquem, quod per improbos conuictores pertractus sit ad sceleris consortiũ, Locus communis est verbis exaggerare, quantum habeat momenti ad innocentiam tuendam cum bonis versari, Ediuerso quantam pernitiem moribus asserat improborum consuetudo.

suetudo. Porro hi loci quatuor modis tractantur. Primum ab omnium virtutum, vitiorum quæ generibus, ac partibus duci poterunt, Partes appello species in quas virtutis genus distribuitur, Vt iustitia genus est, cui subsunt variae partes, Nonnunquam genus generi, aut species speciei adminiculatur. Prioris exemplū erit. Velut si quæ principē de clemētia, & humanitate laudes, Per locum cōmunē amplificabis, quanta virtus sit clemētia. Rursum si quem de pudicitia laudamus, exaggerandū erit, quanta virtus sit pudicitia, Posterioris hoc. Pudicitiam alit vitæ frugalitas, corrumpit luxus, id circo ad castitatem adherenti profuerit amplificare virtutē frugalitatis, & perniciē luxus. Huic proximus locus est, cū cōtraria cōtrarijs admotis magis illustramus. Sic sciētia cōmoda per ignorantie incōmoda amplificātur, & virtutū omniū pulchritudo per vitiorum oppositam foeditatē. Deinde à sententijs hinc derivatis, quod genus sunt. Nemo leditur nisi à seipso. Et grauius leditur, qui iniuriā facit, quàm qui patitur, Et fortior est, qui negligit illatam iniuriā, quàm qui infert. Nulla

Liber secundus

speciosior victoria, quàm si quis imperet affectibus. Iram vincere speciosus est, quàm urbem capere. Nullum certius generosæ mentis argumentum, quàm iniuriam negligere. Profuerit hic non parum, in promptu, ac velut in numerato habere aliquot illustrium virorum sententias, quæ præter autoritatem, ornatus gratiam orationi afferunt. Quartum genus est, quod sumitur à communi vita. hoc est ab his quæ vulgo dicuntur, aut quæ accidunt, præsertim insignia, Nam quædam & dicuntur, & accidunt. Vt Nouercas male velle priuignis.

Matrum indulgentia corrumpi filios, Seruos heris clam obmurmurare, Ex improbis nasci improbos, Male partum male disperire. Sat cito, sat bene. Magistratus arguit virum. Quædam dicuntur vt fiant: aut vitentur: vt nequid nimis, Nosce te ipsum, & id genus plura, quæ apud autores inuenies. Illud ad extremum prouideri oportet, vt eo reuertamur, cum fructu loci communis, vnde digressi sumus. Nam nisi è re qua de agitur, natus fuerit locus communis, pertractusquè deinde per amplum, spaciosumquè campum ad caput questionis, vnde excurrendi

excurrendi occasio fuit, tantum abest, ut laudem obtineat, ut vituperari maxime debeat. Non habeo alium, quem cum pari exempli commendatione possim proferre, quam ipsum Ciceronem cuius orationis multis præclarisque locis communibus & diuinitus à deserto, & facundo viro pertractatis, plena sunt. Testis est nobis oratio pro Archia Poeta, in qua cum quaestio esset. An ciuis Romanus esset Archias Poeta, Hinc Cicero cum multa literarum ornamenta intueretur in Archia, quæ virum ipsum insigniter illustrarent, putauit plurimum causa sua conferre, si per locum communem de humanitatis studijs pertractaret. Testis etiam est oratio pro Calio adolescente, qui cum delatorum calumnijs oppressus esset, propterea quod venenum illi obijceret aduersarij: quod Clodia foemina per Liciniũ dare statuisset, ne mutuo sumptum aurum redderet, consuetudinemque habuisse cum Clodia, inuidiose clamaret, liberum, spatiosumque; hinc Cicero nactus campum, in locum communẽ de ætate adolescentiæ diuertit, de qua cũ apertis eloquentiæ fontibus, multa verba fecisset,

22.01 Liber secundus

omnem inuidiam quæ aduersariorum accusa-
 tione Cælio conflata fuerat, magna ex parte
 deleuit. Sed ad id postremo, quod videbatur es-
 se tutius, confugit. Ingenuo semper pudore, cō-
 tinentiaq; vixisse in adolescētia Cælium. Nec
 illum etiam locum prætereundum censeo, quē
 eleganter, copioseque tractatum pro Murena
 reliquit Cicero. Vbi per locum communem dis-
 putauit, vtra ars præstantior esset militaris,
 an Iuris prudentia, Qui cum pro viro milita-
 ri contra iure consultum diceret, plane sen-
 tentiam pronuntiauit pro arte militari, quum
 in libris officiorum contra fecisset. Sed sunt
 causæ, vt Crassus dixisse fertur tēporum, &
 non personarum. Quo certe fit, vt nihil ego ha-
 beam, quod debeam accusare summum orato-
 rem, præsertim cum liceat interdum amplifica-
 tione orationis ius nostrū obtinere. Sed quid
 ego tam multis exemplis dilatabo hęc quæstio-
 nem de locis communibus, quum nullam pu-
 tem orationem ample, copiose, ornateq; cōsta-
 re posse, quæ non sit his spātijs locorum, & am-
 plitudine corroborata? Itaq; iuuandi sunt hac
 etiam parte industria nostra ij, in quorū gra-
 tiam

tiam hæc conscribimus, simulquæ exhortandi
 monendiquæ videntur, vt locorum commu-
 nium indices, & quam primum, & quàm di-
 ligentissimè faciant, in quos pulchras, selectas-
 quæ autorum sententias ordinate conferant.
 Sed artis quoquæ est, per ordinem alphabeti di-
 ctiones disponere. Nam obuia quæq; & quæ
 primum in mentem venerint, non statim erūt
 in ordinem redigendæ, sed quæ maxime com-
 munes & generales fuerint, & quæ doctrinã
 contineant. Vt sunt nomina virtutum, vitio-
 rum, artium, disciplinarum, officiorum, In cal-
 ce huius libri exemplar proponetur, vt habeãt
 aliquid ante oculos, ad cuius imitationem se
 comparent adolescentes.

DE EPILOGO

CAPVT. X.

Entum est ad potissimam oratio-
 nis partē, in qua Cicero cōfiteatur
 se multum excelluisse. Nam cum
 duo, aut tres oratores causam

Libert secundus

Vnam defenſuri eſſent, hanc poſtremam partem Ciceroni ſemper relinquebant, quòd plurimum poſſet, polleteretquè affectibus. De peroratione itaque pauca nobis diſſerenda ſunt.

Hæc excellentium virorum autoritate in ſua ſorijs orationibus exhortatione cõficiuntur, quæ affectibus conſtat. Hos vt cætera omnia, quæ ad eloquentiã pertinent, multo perfectius imitatio, quàm ars dabit. Proinde euoluendi erũt autores: qui affectibus maxime indulſerunt.

Inuenio equidem: qui primas in mouendis affectibus tribui velint. Liuius Hiſtorico, Statio, & Vergilio. Mihi poſt vnum Ciceronem placet, cum viro docto Macrobio ſtare à Vergilio, cuius eloquentia in carmine plane diuina fuit, non anteponenda in ſuo genere exuberantibus Ciceronis fluminibus. Et neſcio ſi iure iurando aſtrictus eſſem, vtrum virum alteri in eloquentia prætulerim, Sed dum oratore profitemur, oratorem principem defendamus, Interim tamen impetrata venia ex Virgilio affectus ducemus, quos Macrobius diligentiffime collegit. Quod eo ſtudioſius profecto facimus, quod indubie putemus, locum illum, tam diuinitem,

tem, & copiosum haustum fuisse à Macrobio
 è libris quos de rhetorica scripsit Plinius Ma
 ior. Nam macrobio mos est, cum nihil afferat
 ex sese, tamē miro studio celare autores, con
 stat illum (vt refert Erasusus) multa ad verbū
 decerpisse ex noctibus Atticis A. Gellij, sed
 citra autoris nomen, vt omnia. Primum om
 nium Pathos, siue affectus mouetur ab etate,
 vt pueritia, adolescentia, iuuenta, senectā. Id
 que variē multisque locis apud Vergilium.

Ab infantia. Vt. 6. Eneidos

Infantumq; animę flētes in limine primo.

A pueritia. primo. Eneidos.

Infelix puer, atq; impar cōgressus Achilli.

Et secundo. Enei.

Supereſt cōiux ne Cræusa. Ascaniusq; puer?

Et rursus secundo Eneid.

Parui casus Iuli.

A iuuenta sexto. Eneid.

Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentū.

Et duodecimo. Eneid.

Pubentesq; genæ iuuenili in corpore.

A senectā duodecimo. Eneid.

Dauni miserere senectæ.

Et vndecimo Eneid.

Ducitur

Liber secundus

Ducitur infœlix æuo confectus Alethes.

Et. 12. Eneidos.

Canitiem multo deformat puluere.

Mouit prætereà à fortuna, modo quidem misericordiam, modo indignationem.

Vt secundo Eneidos.

Tot quondam populis, terrisq; superbum.
Regnatorem Asiæ.

Et rursus. Secundo.

Et nos aliquod nomenq; decusq; gessimus:
Et Ausoniusq; olim ditissimus aruis.

*Indignationem verò mouet ex verbis Dido
nis, 4. Eneidos.*

Et nostris illuserit aduena regnis?

*Eleganter enim ex contemptu Aeneæ auget
iniuriam suam, Tantūdem est quod. 7. Enei.
Amata regis latini vxor in Troianos dixit.*

Exulibus ne datur ducēda Lauinia Teucris?
*Insuper octauo Eneid. Per contemptum illud
dicitur.*

Bis capti Phryges.

Porro mouentur affectus à debilitate.

Vt. 2. Eneidos.

Ex quo medium pater atquè hominū Rex
Fulminis affluit ventis, & contigit igne.

Tum

de ratione dicendi.

Ro. 72.

Tum sexto Eneidos.

Et truncas inhonesto vulnere nares.

Et decimo de Mezentio.

Attolit in ægrum se femur.

Et duodecimo.

Huc caput, atq; illuc humero ex utroq; pepē
Mouet misericordiā frequenter a loco (dit.

Vt tertio Eneidos.

Cum vitam in siluis inter desertaferarum
Lustra, domosq; traho.

Et primo Eneidos.

Lybię deserta peragro.

Et prima Egloga.

At nos hinc alii sitiētes ibimus Afros (xem
Pars Scythiā, & rapidū Creteꝝ veniemꝝ Oa-
Et illud egregie & breuiter primo Eneid.

Ter circū Iliacos raptauerat Hectora muros
*Id est patrie muros quos ipse defenderat, pro
quibus strenue per decem annorum spacia pu
gnauerat.*

Et prima Egloga.

Nos patriam fugimus.

Et tertio Eneidos.

Littora cū patriæ lachrymās, portusq; relin-
Et decimo Eneidos. (quo.

Et

Liber secundus

Et dulces moriens reminiscitur Argos.

Et ignarum laurens habet ora Minanta.

Porro sacer locus præcipue mouet affectus, nã
Vergilius occisum inducit Orphea, & misera
biliores interium eius à loco facit, vt.

Inter sacra deum nocturniq; Orgia Bachi.
Et secundo Enei. in euersione Troiæ.

Perq; domos, & religiosa deorum limina.
Casandra quoque raptum miserabilem facit
sacer locus, vt secundo Eneidos.

Ecce trahebatur à templo adtisq; Mineræ
Et eodem libro.

Diux armipotenti ad aram procubuit.
Et Andromache cum de Pirrhi nece dice-
ret, vt inuidiam occidentis exprimeret, Ter-
tio Eneidos.

Excipit incautum, patrieq; obtruncat ad aras
Et Tertio Eneidos. Venius queritur inuidiose
de loco apud Neptunum, quod Aeneas in ma-
ri vexaretur ira Iunonis.

In regnis inquit hoc ausa tuis?
Rursus ex tempore saepe mouet affectus vt pri-
mo Eneidos.

Priusquam.

Pabula gustassent Troiæ, Xantumq; bibissent.

Et

Et palinurus quinto Eneidos.

Vix lumine quarto prospexi Italiani.

Et tertio lib. Achimenes.

Tertiam iã lunę se cornua lumine cõplent.

*Est frequens apud Vergilium affectus à causa
vt septimo Eneidos.*

Occiditur in acie Galesus.

*Hoc per se non est dignum misericordia, sed
admouit causam.*

Dum paci medium se offert.

Idem secundo lib.

Sternitur infœlix.

Deinde subijcit causam miserabilem,

Alieno vulnere

Id est cum telum in alium esset emissum,

Ex eodem genere est illud decimo libro.

Fallit te incautum pietas tua.

Hęc enim causa hostibus illum miserabilem

etiam sic fecit. Sed AENEAS cum hortatur,

vt sepeliantur occisi, hanc causam proponit

Decimo libro.

Qui sanguine nobis hęc patriã peperere suo

Nec non & indignatio demonstratur à cau-

sa vt tertio Geor.

Multa gemens ignominiã, plagasq; superbi.

Liber secundus

Victoris, tum quos amisit inultus amores.
*Et illud à causa ex affectu indignantis ex Vn
decimo Eneidos.*

An solos tangit Atridas iste dolor?
Solisq; licet capere arma Micenis?
Et illud ex oëtauo Enei.

At tu dictis Albane maneres.
Et illa omnia quæ reperies lib. sexto. Eneid.
Vendidit hic auro patriam.

*Ad mouendos affectus adhiberi etiam solent
à Rhetoribus loci à modo, & materia, quos
non prætermisit Virgilius. Modus est, cum di
co occidit manifeste, vel occulte, Materia est,
cum dico ferro, an veneno, Demosthenes inui
dîam Midia fecit, cum obijceret se pulsatum
ab illo cothurno, Cicero Verri, cum nudum
quendam dicit ab eo statua fuisse impositum,
Et multis locis Vergilius euidenter, quemado
dum Secundo Eneidos.*

Altaria ad ipsa trementem
Traxit, & in multo lapsantē sanguine nati.
Et capulo tenuis abdidit ensē.
Et illa omnia à modo sunt ex sexto Eneidos.
Rostroq; immanis vultur adunco
Immortale iecur tondens,

Et quos super atra silex iã iã lapsura cadenti.
Imminet alsimilis.

Sed & misericordiã à modo saepe cõmouet Vr.

Obrruens Auster aqua

Inuoluens nauemq; virosq;.

Et illud ex sexto Eneid.

Saxum ingens voluunt alii.

Et octauo Eneid.

Mortua quin etiã iungebãt corpora viuus.
*Sed materia quoq; apud Rhetores affectus mo-
uet, vt dum queritur flammam ex lignis viri-
dibus factam, atque ibi inclusum fumo neca-
rum. Hoc enim à materia est, quoniam hic v-
sus est fumo materia ad occidendum, vt alius,
Gladio, alius veneno, Et ideo accerrimus affe-
ctus ex hoc motus est. Idem facit, & cum fla-
gellus cæsum queritur ciuem Romanum. Inue-
nies hoc ipsum apud Vergilium.*

At pater omnipotēs densa inter nubila telū
Contorsit, non ille faces, & fumea tædis.

*Et reliqua ex sexto. Eneid. Eleganter quidem
illius materiam illusit. Ex huius autem vera
& vehementi materia expressit iracundiam.
Tacite quoque, & quasi per diffinitionem
Πρόσθρον mouere solet, cumq; res miserationem*

Liber secundus.

excitat, non dilucide dicitur, sed datur intelligi, ut cum Mezentius dicit. Decimo Eneid.

Nunc alte vulnus ad actum.

Quid enim aliud ex hoc intelligendum est, quam hoc altum vulnus esse, amittere filium. Sunt præterea apud Rhetores ad concitandos affectus etiam hi loci, qui dicuntur circa rem ut à simili, à maiori, à minori, Similis species sunt tres Exemplum Parabola, Imago, primū ab exemplo Vergilio Sexto Eneid.

Si potuit manes accersere cōiugis Orpheus.

Threicia fretus cithara,

Si fratrem Pollux alterna morte redemit.

Quid Thesea, quid magnū memorem Alcides?

Et primo Eneidos.

dem?

Anthenor potuit mediis elapsus Achiuis. Hac quidem omnia misericordiam mouent, quoniam indignum videtur negare sibi, quod alijs indultum est, Deinde vide obsecro, unde augeat inuidiam.

Si potuit manes accersere cōiugis Orpheus. Habes causam disparem, Manes illic cōiugis, Hic: patris Anchisæ, Illic accersere: Hic tantum videre, Nam quod addit.

Threicia fretus cithara.

Irrisio

Irrisio est illius misericordia.

Insuper.

Si fratrem Pollux alterna morte redemit.

It, reditq; viam toties,

*Hic à modo affectum mouit, nam plus est sa-
pe ire, quam semel.*

Præterea.

Quid Theſea magnū, quid memorē Alcidē:
*Hic propter tres excellentes personas non ha-
buit, quid imminueret, vel quid augetet: ve-
rum quod illis licebat, hoc sibi existimat de-
bere esse commune. Simile est illud iunonis ab
indignatione.*

Primo Eneidos.

Pallax ne exurere classem Argiūm. &c.

*Iam hoc plus est classem victricem, quam reli-
quias fugientium perdere: deinde causam mi-
nuit.*

Vnius ob noxam, & furias Aiācis olei.

*Nam primum, Noxa leuis est culpa, & Vnius
deinde. Quæ facile posset ignosci. Et postremo
furentis ne culpa sit. Rursus.*

Septimo Eneidos.

Mars perdere gentem immanem

Lapithum valuit.

Liber secundus.

Vides iterum easdē obseruationes Lapithum,
& immanē, Parabola autem, quoniam magis
Poeta conuenit, sepiſſimè Pathos mouet, cum
aut miserabilem, aut iracūdum aliquem indu-
cit. Miserabilem. (bra,

Qualis populea inherēs Philomena sub vm
Et qualē virgineo demessum pollice florem.
Et alia plurimæ Patheticæ, quas prudens omit-
to, Iram etiam Parabola mouet.

Ex octauo libro.

Ac veluti pleno lupus insidiatus ouili.
Dum fremit ad caulas.

Etiam Imago idonea est mouendis affectibus;
fit autem vel cum absentis corporis forma des-
cribitur; vel quæ omnino nulla est, fingitur,
Vtrumque Vergilius elegāter fecit. Illud prius
circa Ascanium.

Tertio. Encidos.

O mihi sola mei superest Astianactis imago,
Sic oculos: sic ille manus: sic ora ferebat.
Fingit etiam cum dicit octaua Eglo. quam fa-
mam secuta est.

Cādida succintā latrantibus inguina mōstris

Et octauo lib.

Scisa gaudens vadit Discordia Palla.

Quam

Quã cū sanguineo sequit̃ bellona flagello.
*A minori mouetur affectus, qui sanè locus sic
 à Principe Poeta tractatur vt aliquid propo-
 nat imprimis quòd per se magnum sit. Deinde
 minus ostenditur, quam illud quod. volumus
 augeri. Ex hoc loco infinita miseratio moue-
 tur: vt est illud Tertio Eneid.*

O fœlix vna ante alias Priameia virgo
 Hostilẽ ad tumulũ Troiẽ sub mœnibus altis
 Iussa mori.

*Primum, quod ait fœlix, comparisonem sui
 fecit, Deinde posuit à loco, hostilem ad tumu-
 lum, & à modo deniquè, quod non minus acer-
 bum est, Iussa mori, Sic ergo hæc intelligenda
 sunt. Quauis hostilem ad tumulum, quauis
 Iussa mori, Fœlicior tamen fuit virgo illa Ca-
 sandra Priami filia: quam ego, quia sortitus
 non pertulit vllos. Simile est illud primi libri.*

Oterq; quaterq; beati.

Et Tertio Eneid.

Nec vates Helen^o cū multa horrẽda moneret.
 Hos mihi prædixit luctus, non dir à Cæleno.
 Quid hic intelligimus, nisi omnia, quæ passus
 erat, minora illis visa, quam patris mortem.
A maiori negauerūt quidã rem augeri posse.

Liber secundus

Sed eleganter hoc circa Didonem Vergilius induxit quarto libro.

· Nō aliter q̄ si inmissis ruat hostibus omnis.
· Carthago, aut antiq̄a Tyrus.

*Dixit enim non minorem luctum fuisse ex v-
nius morte, quam si tota vrbs, quod sine du-
bio esset maius, ruisset, Est apud Oratores ille
locus idoneus admonendos affectus; qui dicitur
præter spem, Hunc Vergilius frequenter
exercuit, vt in quarto Eneidos.*

· Hunc ego si potui tantum sperare dolorē,
· Et perferre soror potero?

*Inuenio tamen posse aliquem ex eo quod iam
sperauerit mouere affectus vt Euander apud
Verg. vñdecimo Eneid.*

· Haud ignar⁹ erā quātā noua gloria in armis
· Et prædulce decus.

*Est quoq; illud ad mouendos affectus potissi-
mum, sæpe vsurpatum ab oratoribus, frequen-
tatum à Vergilio cum sermo dirigitur vel ad
animalia, vel ad res mūtās, vt cum ait Dido.*

· Dulces exuuiæ, dum fata, deusq; sinebant.

Et Turnus lib. 12.

· Tuq; optima ferrum terra tene.

Facit apud Oratores Πάθος etiam addubita

de ratione dicendi.

Fo. 77

tio, est enim vel dolentis, vel irascentis addubitare quid agas, Sic Dido apud Vergilium.

En? quid ago?

Rursus procos irrita priores experiar?

Et lib. Octauo de Niso.

Quid faciat, qua vi iuuenē, quibus audeat at
Eripere? (mis

Et Anna commouetur.

Quid primū deserta querat? omitta ne foro
(rem?

Attestatio rei visa mouet affectus: exemplū
est apud Vergilium vndecimo lib.

Vt moriens se suo in sanguine versat.

Et decimo lib. inquit.

Crudelis nati mōstrantem vulnera cernit.

Et octauo lib.

Ora virum tristi pendebāt pallida Tabo.

Eodem rursus libro.

Voluitur Eurialus letho, pulchrosq; per art
Id cruor.

Facit hyperbole pathos, per quam exprimitur,
vel ira, vel misericordia. Ira, vt cum forte di-
cimus, millies ille perire debuerat.

Et duodecimo Eneid.

Oēs per mortes animā fontē ipse dedissem.

Miseratio cum dicit: Decima Eglo.

K 5 Daphni

Liber secundus

Daphni tuū pznos etiā ingemuisse leones
Interitum.

*Exclamatio mouet pathos, hæc fit interdum
ex persona Poetæ, vel oratoris, nonnunquam
ex persona illius, quem inducit loquentem, Ex
Poetæ persona est prima Egloga.*

Mârua ve misere, nemiū vicina Cremonæ.
Infœlix ut cunq; ferent ea fata nepotes.

Ex persona verò alterius. z. Eneid.

Dii talia Grai: instaurate pio si pœnas ore re
Et tertio lib. (posco.

Dii talem terris auertite pœstem.

Et octauo lib.

Dii capiti ipsius, generiq; reseruent.

*Contraria huic figuræ est Apostrophe, quod
est taciturnitas. Nam ut illic aliqua exclaman
do dicimus, ita hic aliqua tacendo subducimus,
quæ tamen intelligere possit auditor. Hoc præ
cipue irascentibus conuenit. Ut Neptunus pri
mo lib. Eneid.*

Quos ego: sed motos præstat cõponere fluctus

*Et miseratio ex hac figura iniecta est, Secundo
lib. à Synone.*

Donec Calchante ministro,

Sed

Sed quid ego hæc autem nequicquid ingrata.
(reuolo)

*Nascitur quoque pathos ex repetitione quum
sententiæ ab eisdem nominibus incipiunt. Hinc
Vergilius quarto Georg.*

Euridicæ vox ipsa, & frigida lingua
Ab miserâ Euridicæ, anima fugiente vocabatur,
Euridicæ toto ferebant flumine ripæ.

Et illud quoque.

Te dulcis coniux, te solo in littore secum,
Te veniente die, te decente canebat.
*Obiurgatio habet pathos, cum obiecta eisdem
verbis refutamus, ut Vergilius.*

AENEAS ignarus ab est, ignarus & absit.

*Hi sunt præcipue fontes unde ducuntur affe-
ctus, nec omnes tamen quos Macrobius, aut
à Plinio transcripsit, aut ipse ex Vergilio colle-
git, persecuti sumus. Atque horum multas etiã
autoritates reliquimus ne in re non necessaria
oneraremus lectores, arbitrati sanè, unam
aut alteram quæ in singulos locos adducerentur,
posse sufficere. Sed huius mei consilij, si-
ue voluntatis ducendi ex Vergilio affectuum
locos qui à discipulis ad imitationem pro-
ponerentur, ac non ex alio quopiam autore,
iterum*

Liber secundus

iterum ratio reddenda mihi est, Nam præter
quam quod in ea semper fuerim sententia, ne
minem vnum siue Rome olim, siue Athenis
fuisse, cui in eloquentia Vergilius iure debuis-
set palmam cedere. Ea etiam vehementer im-
pulsit causa, quod adolescentes, qui e gramma-
ticorum scholis in Rethorum gymnasia ve-
niunt, in Vergilij lectione omnes versati sunt,
vel ex Fabij Quintiliani præcepto: rectius què
artis præcepta in eo perspicient autore, quem
& memoria pleriq; tenent, & à præceptori-
bus sapissimè interpretari audierunt, Sed prius
quam modus sit, duo mihi monenda sunt, Al-
terum quidem: vt qui cupiunt afficere alios, ip-
si prius afficiantur, quod sanè obtinebunt, si al-
ta contemplatione circa res de quibus dicturi
fuerint, rapiantur, Alterum verò, vt totos in
hac parte profundant affectus, quibus paulum
immorentur, Nam vt dixit Cicero, nihil citius
lachrima arefcit. Et nemo quidem potest diu
sustinere dolorem. Meminerit etiam, cum vel
magnitudo rei, vel atrocitas facti postulauerit
perfectionem dare vocem mortuis, & re-
bus mutuis, quemadmodum Cicero contra Ca-
tilinam,

tilinam, quarentem, obiurgantemque patriam
excitauit, & contra Clodiam, Appium illum
caecum ab inferis reuocauit, qui esfrenata libi-
dinis mulierem e familia tamen sua grauiter
seuereq; increparet, Sed haectenus de peroratio-
ne, & mouendis affectibus.

QVAE FORMA DICEN- di generi sua sorio conueniat.

CAPVT. XI.

Ic locus postulat, ut quae
forma dicendi orationibus
deliberatiuis praecipue con-
ueniat, plane, breuiterq; di-
camus, quae quidem in re pec-
catur a multis, nisi elocutio-
nis praeccepta exacte teneant, multo etiam vsu,
& imitatione confirmata. Varia tamen res
est, & quae plures pro argumento loco, tempo-
re, personis suscipiat formas. Sed quae vsita-
tior, frequentiorque in causas deliberatiuas des-
cendit, ardens est, & concitata, ita tamen ut
grauitate,

Liber secundus

grauitate, sanctorum, & modestia fructu
 non careat, quæ certè magna ex parte morata
 queat appellari, quæ candidos, incorruptosque
 dicentis exprimat mores. Haud dispar fuit
 huic formæ oratio Ciceronis pro L. Manilia,
 de qua idem Cicero in perfecto oratore inquit,
 Fuit ornandus in Manilia Lege Pompeius,
 Temperata oratione ornandi copiam persecu-
 ti sumus. Quasi vero diceret, nisi laudibus Cn.
 Pompei impediret, quæ fusam amplam, & ma-
 gnificam requirebât orationem, præfiori, ma-
 gisq; vehementi pugnarem stylo, Itaque de
 hac forma aperienda præcepta sunt, quæ omnia
 propemodum in tropis, & figuris sita esse vi-
 deo, Hæ sunt in quibus vis, ardor, & celeritas
 esse iudicantur. Primum quidem Repeti-
 tio, per quam eadem dictio iteratur in initio.
 Conuersio, per quam in fine, Complexio per
 quam & initio, & fine ad hanc formam cum
 primis faciunt, Primæ exemplum sit. Hispanis
 victoria attribuenda est, Hispanis triumphus
 est decernendus, Hispanis tota huius facti glo-
 ria debetur. Alterius hoc pacto ratio exem-
 pli constabit, Sola virtus est, quæ commendat
 homi

hominem, quæ nobilitat hominē, quæ beat hominem, Tertia illud fingamus, Quid homines modestos facit? eruditio, Quid Urbanos reddit? eruditio, Quid à vulgi numero eximit? Eruditio. Exclamatio mouet acriores affectus, sed in loco adhibita, nam statim ab exclamatione ordiri, aut in re frigida tollere vocē, dementium est, verum vbi res magnas persuaferis, vbi iam animos auditorum inflexeris, tunc locus erit exclamationi, quam tamen nec frequentem esse oportet, nec diuturnam, nequē ibi tantum exclamatio est, vbi auditur. O. nequē satis est ad exclamationem figuratam, quantum potest inclamare. O. sed quotiens impotens affectus erumpit, ibi demum est exclamatio. Hæc nonnunquam inseritur per parenthesis. Velut heu piget, ac pudet, aut deum immortalem, quàm nihil vsquam tutum in rebus humanis. Horresco referens. O tempora, o mores. Et de duritiæ cordis humani, Tale est illud Maronis, Quid non mortalia pectora cogis auri sacra fames? Conduplicatur autem vehementia si accesserit Apostrophe, velut in illo, quod supra retuli,

Liber secundus

retuli, Et interrogatio tēpe stive adhibita, multum vigoris habet, & aculeorum. In tempore autem adhibetur, vt in re perspicua, & argumentis iam euiēta, Vnde peculiariter conuenit Epilogis, quanquam in alijs partibus reddit orationem acriorem, Eadem enim sententia per interrogationem prolata plus habet vigoris, quam simpliciter enunciata, velut illud ex Ouidij Medæa.

Seruare potui, perdere an possim rogas?
 Ardentiſ est quam si dixisset, si potui seruare, potui & perdere. Item illud Ciceronis in Catilinam. Quousquē tandem abutere Catilina patientia nostra? Totus quidem ille locus ardet percontatione. Nec omnis interrogatio Schema est, eo quod distinguunt quidem has voces, Vt interrogatio sit volentis dicere, & expectantis responsum, Percontatio vrgentis, ad quod responderi non possit. Membrum, & Articulus faciunt ad acrimoniam orationis, quod veluti crebris vulneribus feriunt animū. Hoc autem interest, quod singula membra paucis verbis constructionem quidem absoluūt, sententia non item. Articulus idem acrius efficit verbis,

Verbis, breui respiratione distinctis. Exemplū
 prioris erit, Vide quantum infelicitatis vno tibi
 crimine conflasti, patrimonium dissipasti,
 parentes in luctum coegisti, amicos alienasti,
 famam contaminaſti, deum ad iram prouocaſti.
 Posterioris hoc proponatur exemplum: rē,
 famam, parentes, amicos, deum amiſiſti. Nec
 vnum mēbrum, nec vnus articulus facit ſche-
 ma. Maximē probantur, quæ tribus cōſtant,
 quamquā nihil vetat, duobus vti, vel pluri-
 bus. In mēbris perit gratia Schematis, ſi ſint
 longiora, numero enim & breuitate commen-
 dantur. Ardentior tamen erit oratio, ſi primo
 quoquē membro, aut articulo addas cōiunctio-
 nem, veluti. Et patrimonium diſſipasti, & pa-
 rentes in luctum coegisti, & amicos aliena-
 ſti, & deum ad iram prouocaſti. Item arden-
 tius, & rem, & famam, & parentes, & deū
 amiſiſti. In vtriſquē illud prouidendum eſt, vt
 per gradus creſcat oratio, Nimirum quod gra-
 uiſſimum eſt, poſtremo loco dicatur, quod ſi nō
 fit, erit congeries. Membris gratiā addit par-
 tium æqualitas, quæ à latinis compar appellat-
 tur, hæc tamen non digitis, ſed aurium ſenſu

Liber secundus

quodam dijudicanda est, nam puerile est numerare syllabas, cum pauciores, si longe fuerint æquent numero plures. Subiectio est, qua nobis ipsis, quod ab autoribus obijci poterat, quasi sit obiectum, respondemus, aut aduersarios compellamus, ut respondeant, & quasi responderint, refellimus, aut cum quasi deliberrantes, varia proponimus. Primus modus conuenit argumentationi, secundus epilogo, uterque conuenit inductioni, tertius aptus est ad deliberandum. Habet autem hoc Schema nonnihil affinitatis cum interrogatione, cum sermocinatione, cum comparatione, & cum dubitatione, neque ad vniam solum commoditatem utile est, siquidem ad perspicuitatem, vehementiam, docilitatem, & grauitatem facit. Vnum docendi causa ponamus exemplum. Quero igitur vnde iste tam pecuniosus factus sit? amplum patrimonium relictum est? at patris bona venierunt? hæreditas aliqua obuenerit? non potest dici, sed etiam à necessarijs omnibus exheredatus est, præmium aliquod ex lite, aut iudicio cepit? non modo id non fecit, sed etiam in super grã di spõsione vi-

Etus

Etus est, ergo si his rationibus locupletatus
 non est, sicut omnes videtis, aut isti domi nas-
 citur aurū, aut vnde licitū nō est, pecunias ac-
 cepit. Correctio quæ verbū, aut sententiā cōmi-
 tat in aliud cōmodius, aut significantius auget
 orationis vehementiam. Hoc schema inter spe-
 cies amplificationis à Cicerone refertur. Terē-
 tius sub persona Menedemi filiū vnicū adoles-
 centulū habeo, ab quid dixi habere me? imo ha-
 bui Chreme, Fit interdū correctio absq; verbi
 mutatione, Vt excanduit homo, si illū hominē
 appellare cōuenit qui mentē habet belluinam,
 Huic finitima est occupatio, quæ in trāscursu
 dicit, quod se negat velle dicere, & hæc figu-
 ra pertinet ad eā speciē amplificationis, quæ fit
 per cōparationem, Velut non id cōmemorabo,
 quam breuis quam incerta, quot malis hæc vi-
 ta sit obnoxia, quot exposita periculis, Vt ho-
 rum nihil sit, quid est nisi somnium, si ad illam
 vitam cælestem cōparetur. Itē pudet nō di-
 cere, quod istos nō pudet facere. Venit ad nos
 pastor, penc dixerā de pastor. Vertit Aristote-
 le, ne dicam peruerit. Conduplicatio quæ ver-
 bum, aut plura verba iteratur, non habet locū,

Liber secundus.

nisi cum feruet oratio, alioqui frigeret bathologia, nihil est enim vulgatius quam in dolore, vel asseueratione, similiter affectu bis eadem dicere vt Terq; quaterq; beatos Vergilius dixet, quos egregie beatos voluit intelligi. Apud Terentium in Phormione, Proh deum immortalem, Negat Phania hanc esse sibi cognatam Demipho? hanc Demipho negat esse cognatam. Ab hac figura minimum abest interpretatio, hoc tamen distat. quod in hac eadem iteratur sententia, verbis commutatis id fit, vel in vno verbo, Velut apud Ciceronem de Catilina. Abijt, excessit, erupit, euasit, Vel in pluribus, vt non te pudet manifesta vanitatis, non erubescis mentiri palam? Communicatio est, qua cum iudice, aut aduersario veluti deliberamus, quid faciendum sit, aut quid factum oportuerit, Nam id utroque valet, si idem casus tibi inciderit, Cedo? quid taceres? In hoc turbulentissimo rerum statu date consilium, Quid mihi censeatis faciendum? Hic tuam appello prudentiam, An ferres hoc ab alio factum, quod tibi non vis esse impune? Hac figura valet ad obiturgandum.

Disiunctio, qua coniunctionibus sublatis con-

tinuat

tinuat orationis partes, hoc ipso facit ad sermo-
nis acrimoniã, quod velut impetu fertur, gra-
uitatem addit præcipienti, Vt deum time, re-
gem venerare, perentibus obtempera, erga
maiores esto reuerens, erga pares comis, erga
inferiores modestus, bonos æmulare, malos to-
lera. Præcisio est, quam Cicero vocat reticen-
tiam, cum abrupto sermone, quod reticemus,
animis æstimandum, aut suspiciãdum relinqui-
mus. Hac ratione sepe res fit atrocior, Vt a-
pud Terent. Ego ne illam quæ illum? quæ me?
sine modo. Ardentius est hoc, quam si dixis-
set, ego ne illam feram? quæ illũ admisit? quæ
me exclusit? sine modo, comminantis est. Pro-
nominatio verum nomen reticet, idquẽ ver-
bis alijs circumloquitur, cum aliena vsurpat,
vel indignationis, vel Emphaseos, vel laudis
causa. Veluti siquis pro Scipione dicat Cartha-
ginis expugnatorem, Similiter siquis turbato-
rem Reip. appellet Catilinam, principem immi-
tem Neronem, aut Phalarim. Denominatio,
& intellectio species sunt Synecdoches, cum
aliud ex alio intelligimus, quæ non ad ornatũ
modo, sed frequenter etiam ad vehemẽtiam

Liber secundus

faciunt. *Ardētius enim est, si quem dicas de-
ditissimū esse Baccho, aut veneri, quā, si di-
cas vino, & libidini, Ita vehementius est si
quem appelles Mauortium, quā bellacē, Itē
si quem delitijs, luxuque corruptum appelles,
Ventris, gulaq; mācipium, Similiter acrius est,
si dicas, huic Mars in lingua est, & Pallas in
palato. ὅτι ἐπεὶ λέγει ἢ vel ipso nomine declarat ar-
gumentum superans fidem Veri, adhibetur in
tempore, cum ipsa res superat modum: ve-
luti cum Cicero dicit, Antonium totum tribu-
nal impleuisse vomitu, quod fieri non potuit,
sed hinc intelligimus, immensam fuisse crapu-
lam, Verum non est, quod dicitur, sed quoniā
nemo fallitur, non est mendacium. Fit inter-
dum per similitudinem vt cum dicimus niue
candidior, vento instabilior, fulmine occyor,
vita charior, morte tristior. Fit etiam per trās-
lationem, vt cum ardere dicimus, qui vehemē-
ter amat, volasse, qui magnopere festinauit,
frendere, qui supra modum indignatur. Non-
nunquā duplicatur Hyperbole, quum per
correctionem ei quod excedit Veri fidem, ad-
ditur, quod magis etiam excedit. Exemplū est
apud*

apud Ciceronem. Quæ Charybdis tam vorax,
 Charydim dico, quæ si fuit, animal vnũ fuit.
 Oceanus medius fidius vix videtur tot res tā
 dissipatas, tam distantibus locis positas tam
 cito absorbere potuisse. Hyperbolem habe-
 bat rapacitas hominis Charybdi collata. Huic
 accedit maior Hyperbole totius Oceani com-
 paratio. Idem fit per incrementum, Veluti
 quum Pindarus in hymnis impetum Herculis
 in Meropas non igni, nec ventis, nec mari, sed
 fulmini similem fuisse dicit. Hic nimirum tri-
 bus gradibus increuit Hyperbole. Eadem
 est minuendi ratio de in valido dicimus: vix
 viuit: et affem habere negatur qui supra mo-
 dum pauper est. Permutatio quam alij vo-
 cant *Εἰσοεία*, græca voce, quæ latina visita-
 tio est, hac vtimur cum vel irridendi, vel ex-
 probandi, vel resellendi gratia aliud dicimus,
 quàm sentimus. Irridendi, vt apud Maronem
 Turnus in drancem,

Meq; timoris argue tu Drance,

Quando tot cedit aceruos.

Teucrorum tua dextra dedit.

Simile est quando vehementer pauperẽ appel-

Libert secundus

lamus, Midā, aut Crēssum, senem decrepitū,
puerum, pusillum, gigātem, Ex probandi cum
exaggeratis crudeliter factis subijcimus, hæc
est tua illa misericordia Vergilius.

Egregiam verò laudem.

Fit simulatione concessionis siue confessionis
interdum, & laudis, & vituperationis, in sum
ma per omnes figuras ducitur Ironia. Licentia
non facit ad orationis acrimoniam, sed in hoc
adhibetur, vt mitiget liberius dicta, ne offen
dat auditorem. Velut ignoscite, si videbor æ
quo liberius dicere. Si molestā est orationis a
cerbitas, Cogitate graues morbos non sanari
leuibus pharmacis. Durius loquor, sed huc me
compellit vestri charitas, Diminutio facit, ne
quod necessario dicitur arroganter dictū vi
deatur, fastidiosæ sunt hominū aures, ne quic
quā minus ferunt, quā vt quisquā ali
quid de se prædicet magnificentius. Quo circa
Cicero suam sape in dicendo eloquentiam ele
uat, ingenium, extenuat, autoritatem minuit,
exemplis referta sunt omnia apud hunc auto
rem. Contentio græcis ἀντίτετον dicitur, hæc
fit, aut verbis inter se pugnantibus, vel sentē
tijs

tijs contrarijs, licet non sit evidens pugna in
 verbis, Non statim schema est, vbi cunq; sunt
 contraria, sed commoda cōtrariorum inter se
 relatio schema facit, vel ad gratiam orationis,
 vel ad vehementiam.

Virtutem presentem odimus,
 Sublatam ex oculis quærimus
 Inuidi.

Hic est in sententijs. In pace fortis est, in bello
 ignavus, hic item in verbis est pugna. Domi
 leones sunt, in bello dama. Hic in sententijs
 est pugna. De conformatione, quam graeci
 ὁμοιοπαρομοίαν appellant, superiori de affecti
 bus capite quaedam diserui. Sed alia etiam
 nunc exempla, praterquam quæ eo tunc in lo
 co conscripsi, addenda esse censeo. Huius enim
 schematis credidi esse, quod Socrates apud Pla
 tonem in Critone leges fingit dissuadentes, ne
 se furtim subducatur, carcere prodiens, Xen o
 phon fingit voluptatem, ac virtutē apud Her
 culem concertantes. Plutharcus grillum por
 cum cum Vlisse disputantem facit. Vergilius
 Famæ personam tribuit. Ouidius Somno, ac
 terræ. Sed illud memoria semper tenendū erit.

Liber secundus

Conformationem non habere locum apud oratores, nisi cum rerum magnitudo postulat, secus quidem friget, Conformationi affinis est Apostrophe, qua sermonem ab his, quibus loquebamur auertit ad aliam personam, seu presentem, seu absentem, aut rem, cui personas affingimus, ne hæc quidem locum habent, nisi cum feruet oratio, A Cesare ad Q. Tuberonem sermonem flexit, Marcus Tullius. Quid enim tuus ille Tubero in acie Pharsalica gladius agebar? Ad concitandos affectus mire conducit. Demonstratio, quam significantius graeci vocant ὑποτίθεσις, quia rem ita subiicit, ut non narrari, sed geri videatur. Vtilis est siue ad euentiam orationis, siue ad quoscunque mouendos affectus, neque parum confert ad iocunditatem, si res est comica. Hac figura utimur: si non simpliciter narremus, quod gestum est, verum etiam quid præcesserit, quid in ipso negotio acciderit, quid consecutum sit, addimus gestum, ac sermonem congruentem, & quæcunque cernerentur oculis: si res coram gerretur, Iucunditatem habet, quod Marcus Tullius secunda Philippica veluti depingit, quomodo

modo Antonius noctu desertis castris, solus
obuoluto capite ad amicam peruenerit, eique
litteras uelut ab Antonio missas reddiderit.

Acriores affectus concitantur, cum in atro-
ci facinore, describitur fragor Urbis, ardor
oculorum, vox immanis, reuolutum, aut ab-
iectum pallium, vibratus gladius, hac in parte
Rhetor multum habet affinitatis cum picto-
ribus, quibus studio est rem omnem oculis sub-
ijcere, ut nihil omnino desit præter uocem.

Exempla peti possunt à poetis, quibus hæc uir-
tus est peculiaris, si quando describunt præ-
lium, excidium Urbis, incendium, tempesta-
tem, pestilentiam famem, terremotum, aut
aliud simile. Verum illud cauendum est orato-
ri ne quemadmodum pictores imperiti appin-
gunt parum congrua, ita parum decora affin-
gat rebus, aut personis. Hoc schema ponit ob
oculos, non ea tantum, quæ facta sunt, sed
illa quoq; quæ futura uideantur, si hoc aut il-
lud acciderit, Quem locum summo artificio
tractauit Marcus Tullius pro Milone, ponens
ob oculos, quæ facies rerum fuisset consecuta,
si Clodius præturam assecutus fuisset, fingite
enim

Liber secundus

enim animæ, libere enim sunt cogitationes no-
stra & reliqua. *Επιθετα* in bonos, & malos
commode addita, non solum faciunt ad oratio-
nis ornatum, verumetiam frequenter ad affe-
ctum, sed passioni apponere ineptum est. Ut cha-
ritas ignea, inuicta fides, spes longanimis, flori-
da virginitas. Duplex erit gratia si Epitheton
Tropo commendetur, veluti cum dicimus vi-
perinam obrectationem, pigram senectutem,
cæcum amorem, caninam rabiem. Ociosa epi-
theta conceduntur poetis, apud quos non me-
diocrem habent gratiam, qui lac niueum, &
niuem candidam dicunt, aurum fuluum, liqui-
dum aerem, solem aureum, Lunam argenteã,
brutam Tellurem, vaga flumina, veliuolũ ma-
re, oculis captos Talpas, timidos Damas, vulni-
ficum Calibem, volubilem animam. Hæc nos
ex Cicerone, Quintiliano, Rodolpho Erasmo,
& alijs non paucis in eloquentia præstantissi-
mis viris partim transcripsimus, partim ab a-
lijs tantum inchoata nostra industria absolu-
imus: semper enim cum Plinio maiores, benigni,
ingenuiq; pudoris esse putauimus plane,
libereq; fateri, per quos profecerimus.

xij profecto animi. & infœlicis ingenij est, deprehendi in furto malle, quàm mutuum redde re, cum præsertim sors fiat ex vsura. Produxi mus etiam in hac questione commentationẽ nostram, quòd hæc pars quæ ad elocutionem attinet, & propria sit viri eloquẽtis, & si Antonio credimus apud Ciceronem omnium est potissima, tum quòd in libris Rhetoricorum ad Herenium, & in alijs, qui nuper in lucem, studiosorumquè manus venerunt, qui pro vbertate ingeniorum huius temporis sunt per multi, nimis aride, & ieiune videremus pertractatam.

DE DISPOSITIONE LO corum ac totius orationis.

CAPVT XII.

In collocatione seu dispositione locorum, illud ante omnia considerandum est, ne sicuti à nobis digesti sunt, eo ordine, atq; via vtaris, sed quemadmodum elementariæ literæ, certo aliquo

Liber secundus.

aliquo ordine traduntur, postea vario illarum situ singula vocabula constant, nec omnia, ac vix ullum eo literarum ordine collocabimus quo literas didicimus: sic loci, quo facilius teneantur, hoc modo sunt à nobis dispositi: prudentia tamen, & ars collocabit unum quemque, ubi maximam sit vim habiturus, Haud secus quam acutus imperator singulos milites in acie, ubi putat optime quemquam pugnaturum, & momentum allaturum ad victoriam. Nec ut omnibus literis utimur in singulis nominibus, sic nec omnibus locis in singulis orationibus, raroque incidit causa, ad quam omnia locorum genera sint aduocanda. ac nescio num quid tale possit usu aliquando venire. Ceterum dispositio quadrifariam intelligitur, Est in primis commoda verborum dispositio, quæ non tantum facit ad perspicuitatem, & modulationem orationis, verum etiam ad vigorem, & acrimoniam. In commodus enim, ac perturbatus ordo verborum sententiam obscurat, & interdum inuoluit hyperbatis, & molestam reddit orationem. Ut autem optime modulata sit, præstat compositio, de qua breuiter, & perspicue in superioribus

superioribus disputauimus, Est altera ordinis functio per quam commodè disponuntur principales orationis propositiones, quod quidè in diuisione fit, de qua etiam modice est à nobis disertum, Tertius ordinis vsus in singulis est argumentationibus, nam frequenter eadè propositio pluribus argumentis confirmatur, quæ non sine delectu in acruum sunt congerenda, sed ordine quodam oportet uelut in aciem produci, Quæ autem quibus magis conueniant locis, dicentis iudicio, consilioque relinquendum est. Non improbatu sanè cum ab infirmioribus itur ad firmissima, Probatu rursus, quæ primo, ac postremo loco collocat efficaciora, Et infirmiora ueluti gregarios milites in medium agmen conijcit, ea demum improbatu, quæ à firmioribus pergit ad infirmiora. Ita quidem natura comparatum est, ut ad ea maximè simus intenti, quæ primo dicuntur loco, quæ si placent, reliqua cū fauore audimus, quæ uerò postrema sunt, maximè herent animo, sed quæ medium orationis locum occupant, etiã si per se parum ualèt, numero tamè. Et turba aliquid possunt.

Quartus

Liber secundus

Quartus modus ordinis est, quo tota diuiditur, oratio, veluti faciunt qui libros conscribunt, hos primum cura torquet, vt totum argumētum optimo, & conuenienti ordine sit digestum, vt si quis de rebus Romanæ Urbis paret scribere, hunc ordinem sequatur necesse est, vt primo loco referat Urbis primordia, deinde Romam florentem, postremo deficientem. Hæc autem dispositio recta est, & naturalis, sed quam necesse sit interdū, vel casu aliquo, vel euentu commode prætermitti, & eam continuo sequi, quam vel casus attulerit, vel ars pro rei euentu complectendam suaserit. Multus hoc licet testari Ciceronis exemplis. Primū indiuiua illa oratione pro Milone rectum, naturalemq; ordinem ex singulari artificio mutauit, nam absoluto, exordio, quod à re præsen- ti habituquè armorum ceperat, priusquam ad narrationem accederet, vt naturalis orationis ordo postulabat, aduersariorum tria obiecta optimo consilio refutauit, quibus causa vehementer opprimi videbatur, itaque illud pro lege semper habuit Cicero in causis dicendis, vt siquid esset, quod vel causa, vel auctoritati suæ aduersariorū

aduersariorum odio, inuidiaque noceret, id imprimis propulsandum curaret, vt pro Murena fecit, & pro Sylla, & in multis etiam actionibus.

INDEX LOCORVM

communium, per ordinem Alphabeti distributorum, quibus singulas auctoritates subiicimus, quæ vel in prima nominum classe exemplo in reliquis esse possent.

<i>A.</i>	<i>Bonum</i>
<i>Amor</i>	<i>Bellum</i>
<i>Amicitia</i>	<i>Barbarus</i>
<i>Artes</i>	<i>Beneficium</i>
<i>Auaritia</i>	<i>Beneficentia</i>
<i>Animus</i>	<i>Breuitas</i>
<i>Affectus</i>	<i>Benignitas</i>
<i>Adolescentia</i>	<i>Bonitas.</i>
<i>Ambitio</i>	<i>C.</i>
<i>Admiratio.</i>	<i>Charitas</i>
<i>B.</i>	<i>Conscientia</i>
<i>Beatitudo</i>	<i>Consilium</i>

Liber secundus

Consultatio	Educatio
Consolatio	Error
Consuetudo	Excellentia
Ciuitas	Entrapelia.
Concordia	F.
Crudelitas	Fides
Curiositas.	Fœdus
D.	Fama
Dominium	Fortuna
Diuitie	Felicitas
Deus	Finis
Decorum	Fortitudo
Diuinitio	Fatum
Dolor	Fictio
Dolus	Fauor.
Detractio	G.
Diligentia	Gula
Dialectica.	Gratia
E.	Gloria
Eloquentia	Genus
Ætas	Gaudium
Ebrietas	Gratitudo
Exilium	Garrulitas
Euentus	Gloriosus

Grani-

<i>Gravitas</i>	<i>L.</i>
<i>Gubernatio.</i>	<i>Lex</i>
<i>H</i>	<i>Libertas</i>
<i>Homo</i>	<i>Literæ</i>
<i>Humanitas</i>	<i>Lingua</i>
<i>Hospitalitas</i>	<i>Luxuria</i>
<i>Hostis</i>	<i>Letitia</i>
<i>Honor</i>	<i>Labor</i>
<i>Honestas</i>	<i>Linor</i>
<i>Habitus</i>	<i>Lis</i>
<i>Historia</i>	<i>Licentia.</i>
<i>Hypochrasis</i>	<i>M.</i>
<i>Humilitas.</i>	<i>Magnanimitas</i>
<i>I.</i>	<i>Memoria</i>
<i>Ignorantia</i>	<i>Metus</i>
<i>Iustitia</i>	<i>Musica</i>
<i>Ius</i>	<i>Militia</i>
<i>Iudicium.</i>	<i>Mageſtas</i>
<i>Insiurandum</i>	<i>Mos</i>
<i>Ira</i>	<i>Medicina</i>
<i>Invidia</i>	<i>Mercatura</i>
<i>Iuris prudentia</i>	<i>Mars.</i>
<i>Ingenium.</i>	<i>N.</i>
	<i>Natura.</i>
	<i>M = Natiui-</i>

Liber secundus

<i>Natiuitas</i>	<i>Pax</i>
<i>Nobilitas.</i>	<i>Potentia</i>
<i>Negligentia</i>	<i>Perfidia</i>
<i>Neceſſitas</i>	<i>Pictura</i>
<i>Nomen</i>	<i>Poesis</i>
<i>Natio</i>	<i>Pietas</i>
<i>Nauigatio</i>	<i>Patria.</i>
<i>Nuptia</i>	<i>R.</i>
<i>Novitas.</i>	<i>Rex</i>
<i>O.</i>	<i>Regnum</i>
<i>Opinio</i>	<i>Rhetorica</i>
<i>Odiu</i>	<i>Religio</i>
<i>Ocium</i>	<i>Ratio</i>
<i>Ordo</i>	<i>Ritus</i>
<i>Officium</i>	<i>Rus</i>
<i>Oratio</i>	<i>Rumor</i>
<i>Occaſio</i>	<i>Reſtor</i>
<i>Obedientia</i>	<i>Reſpublica</i>
<i>Orbitas</i>	<i>S.</i>
<i>Omen.</i>	<i>Sophiſta</i>
<i>P</i>	<i>Sapientia</i>
<i>Prudentia</i>	<i>Sermo</i>
<i>Pudor</i>	<i>Silentium</i>
<i>Populus</i>	<i>Solitudo</i>

<i>Seneritas</i>	<i>Tabula'</i>
<i>Situs</i>	<i>Tristitia.</i>
<i>Seruitus</i>	<i>V.</i>
<i>Sanctitas</i>	<i>Vinum</i>
<i>Societas.</i>	<i>Veritas</i>
<i>T.</i>	<i>Vitium</i>
<i>Temperantia</i>	<i>Venus</i>
<i>Testis</i>	<i>Voluntas</i>
<i>Testimonium</i>	<i>Voluptas</i>
<i>Timor</i>	<i>Virtus</i>
<i>Turba</i>	<i>Vita</i>
<i>Tyrannus</i>	<i>Vigilia</i>
<i>Theologia</i>	<i>Vxor.</i>
<i>Temeritas</i>	

Adhunc modum facile erit locos communes inuenire, qui in suas statim classes, & per ordinem alphabeti distribuuntur. Sed in paucis fidem nostram liberemus, nam sunt quidam vsq; adeo rudi, tardoq; ingenio, vt nisi inseras in os velut præmansum, nunquam tandem si millies repetas, sint percepturi. Principio initium demus à prima dictione amor. In hoc primum domicilium congeri, conferriq; licet, quidquid

Liber secundus.

Plato, Aristoteles, Cicero, Plutharchus, Seneca, Vergilius, Ouidius, & innumerabiles autores de amore pertractarunt, adducamus exempli gratia, vel vnam autoritatem, ex Phedro Platonis, aut conuiuio de amore. Sic habet. Si quo pacto fieri ciuitas, vel exercitus posset, partim ex his, qui amant, partim ex his, qui amantur supra quam dici potest sortiter agerēt, administrarentq; singula, dum per verecundiā à turpibus abstererent, & ad honesta, quasi quadam emulatione contenderent, talesq; homines vel pauci numero vniuersos (vt ita dixerim) praelio superarent, amator sane vel deserre ordinem, vel arma abijcere coram amato, vehementius quam coram cunctis alijs hominibus erubesceret, Proponatur rursus nobis exemplum alterum de amicitia, cuius dictionis domum secundam fecimus, huic quidē cū multis ex varijs autoribus autoritates adduci possent, vnam ex Cicerone tantum illustrē illā quidem, & præclaram asseramus, quā nō ex Lelio, qui vnus multas nobis suppeditaret, sed ex primo libro de finibus mutuemur. Omnium (inquit) rerū quas ad beate viuendū natū-

ra parauit, nihil est maius amicitia, nihil vberius, nihil iucundius, cum solitudo, & vita sine amicis insidiarum plena sit, ratio ipsa monet amicitias comparare, quibus partis conseruatur animus, & à spe pariedarum voluptatū se iungi non potest. Tradita est à nobis expedita, compendiarisq; ratio inueniendi, colligendiq; locos communes, qua nemo (quod ego sciam, tā plene, & cumulate hæctenus pertractauit, Sit itaq; huic nostræ scholæ, quæstioniq; modus, si illud primum monuero, illos esse communes locos, qui pro Thematis: & argumētis seorsum ad dicendum proponi possunt, qui tū orna te, copiose, oratoricq; disputantur, cum Philosophiæ fontes in dicendo aperiuntur, vnde illi manabant.

AN POPVLARIS ELO

quentia omnium maxime probari debeat,

& quo differat auditor doctus

ab indocto ex Cice

rono.

CAPVT. XIII.

St illa nobis, & publicis eru-
 ditorum cœtibus, & priua-
 tis etiam sermonibus saepe
 disputata quaestio, an popu-
 laris eloquētia reliquis præ-
 ferri debeat generibus, quæ
 à solis doctis probantur. Nam video per mul-
 tos in magna constitutos esse varietate, dum
 triplex dicēdi genus, amplum, tenue, & ex his
 medium, quod sit temperatum, sibi proponūt,
 non intelligentes hominum sensibus, ac menti-
 bus, illud quodcunq; genus sit, in quo quis ma-
 gis floreat accommodari oportere. Quæ quidē
 res ita olim valuit per sese, ut Asiatici homi-
 nes dum suorum voluntati, & ingenio obse-
 querentur, multum in orationis genere ab At-
 ticis, & Rhodijs desciverint. Semper quidem
 oratorum eloquentiæ, quemadmodum in per-
 fectō oratore Cicero refert, moderatrix fuit
 auditorum prudentia, Nam omnes qui proba-
 ri volunt, voluntatem eorum, qui audiunt, in-
 tuentur, ad eamq; & ad eorum arbitrium, &
 nutum totos se fingunt, & accōmodant. Itaq;
 Caria, & Phrygia, & Mysia, quod minime
 politæ

polita & minimaq; elegantes sunt, a sciuerunt ap-
 tum suis auribus opimum quoddam, & tan-
 quam adipale orationis genus. Quod eorum
 vicini (non ita lato interiecto mari) Rhodij nu-
 quam probauerunt, Græci autem multo minus.
 Athenienses funditus repudiauerunt, quorum
 semper fuit prudens, syncerumq; iudicium, ni-
 hil ut possent, nisi incorruptum audire, & ele-
 gans. Hanc ipsam sententiam mihi visus est
 Cicero retinuisse semper, nam in Bruto, siue
 declaris oratoribus, id quod sepe alias ad Q.
 fratrem, eloquentiam suam populo probari cu-
 pit, vulgi enim assensu & populari approbatio-
 ne orator iudicari solet, de quo nunquam hac
 in parte doctis hominibus cum populo dissen-
 sio fuit. Atq; ne mihi cum multis, qui hoc ame-
 studiose sunt percontati, amplius concertatio,
 & pugna sit: ipsius Ciceronis autoritatē trans-
 cribam, quæ fidem huius questionis euidentius
 astruat, Qui vulgi (inquit, in Bruto) opinione
 disertissimi habiti sunt, eosdem intelligentiū
 quoque iudicio esse probatissimos affirmo. Ne-
 que enim posset Demosthenes dicere, quod di-
 xisse Antimachum Clarium Poetam serunt,

Liber secundus

qui quum conuocatis auditoribus, legeret illud magnum (quod nouistis) volumen suum, & cum legentem omnes præter Platonem, reliquissent, legã (inquit) nihilominus Plato enim mihi vnus instar est omnium, me illi, & rectè. Poema enim reconditum paucorum approbatione, oratio popularis ad sensum vulgi debet moueri. Hæc mihi omnia tanto studio, & cōtentione animi dispūtantur, quod hac vna in re sæpe iuuenes ab errare videam, qui pulchrã orationem se comparasse tunc quidem putãt, cum magis remoti fuerint à vulgi intelligētia: Proponunt sibi diuina quædam, multum se à terris, & his caducis efferentes, quasi verò nō apud hominēs, sed apud diuos orationem sint habituri. Etenim eloquentia, quæ admirationem habuit, quæq; acclamationem, & plausum ab auditoribus extorsit, de medio semper sumpta fuit, quæ nunquã cerdonum mentes effugit, aut eorum certe captum, apud quos diceretur. Testis est vel ipse Marcus Tullius qui (vt licet ex orationibus quas reliquit æstimare) nunquã sic in cœlum vno se mentis volatu rapuit, vt discederet à legibus, à moribus

nus, à consuetudine, ab officio, à vita actioni-
 bus, à republica, & vulgaris, cōmunibusq; vul-
 ri exēplis, quibus sane in rebus, quæ cōmunes
 omnibus in medio posita essent, pulchrum, &
 diuinum excellere putauit. Quid præstat igitur
 intelligēs imperito? magna re, & difficili,
 si eundem audias Ciceronem, Siquidem mag-
 num est scire, quibus rebus efficiatur, omitta-
 turq; dicendo, quod oportet, aut omitti non o-
 portet. Præstat etiam in illo doctus auditor in
 docto, quod sæpe quum oratores duo, aut plu-
 res populi iudicio probantur, quod dicendi ge-
 nus optimum sit intelligit, nam illud quod po-
 pulo non probatur, ne intelligenti quidem au-
 ditori probari potest. Vt enim ex neruorū so-
 no in fidibus, quam scienter y pulsati sunt, intelli-
 gi solet, sic ex animorum motu cernitur, quid
 tractandis his perficiat orator. Itaq; intelligēs
 dicendi existimatur non asidens, & atten-
 te audiens, sed vno aspectu, & præteriens de
 oratore sæpe iudicat. Videt oscitantem iudi-
 cem, loquentē cum altero, nonnunquam etiā
 circulantē, mittentē ad horas quesitorem, vt
 dimittat rogantē, intelligit oratorē in ea causa

Liber secundus.

non adesse, qui possit animis iudicū admonere orationem, tanquā fidibus manū. Idem si præteriēs aspexerit erectos intuentes iudices, ut aut doceri de re, idq; etiam vultu probare videantur, aut ut auem cantu, sic illos viderit oratione, quasi suspensos teneri, aut id quod maxime opus est, misericordia, odio, motu animi, perturbatos esse vehementius, ea si præteriens, ut dixi aspexerit, si nihil audierit, tamen oratorem versari in illo iudicio, & opus oratorium fieri, aut perfectum iam esse intelliget, Sed ne mea in reddendis præceptorum exemplis desideretur industria, singulis causarū generibus declamatiunculas subijciam, breues illas quidem, sed quæ ad iumentum non nihil afferre possint adolescentibus, parum in eloquentia exercitatis.

ARGUMENTVM ORATIONIS demonstratiuæ.

PHilippus Hispaniarum Serenissimus Princeps, cum nuper (qua est in literarum studia, studiososq; omnes excelsa, regiaq; benignitate præditus) Achademiā Cōplutensem inuiseret

inuiseret, hac à nobis oratione pro loco: tēpo-
re, & persona exceptus fuit, quam intermissa
nocte vna ante eius aduentū, cōmētati sumus.

ORATIO IN LAUDEM

Philippi Principis.

Rbis gentium. Academia Complu-
tensis amplissima, Princeps Sere-
nissime, nouo quodā aduētus tui il-
lustrata splendore, sic hodierno die

exultat, ac serio triumphat, vt certissimā post
hac felicitatis spem regiam istam, & Augu-
stam presentiam tuam secum attulisse putet.

Ante hunc quidē diem felicissimū, & beatū,
quum non merita nostra, sed humanitatis, cle-
mentiaq; tuæ magnitudo fecit, vt in his te scho-
lis inter studiosorū classes, summo omnes per-
fusi gaudio videremus, fatalis quædam cala-

mitas cunctos Reip. literariæ ordines peruafe-
rat, in quos sic est grassata crudeliter: vt sordi-
data, plenæq; squallore musæ, partim patronis
orbata lugerent, partim (vt fit) cum vel aliquis

belli tumultus increpuit, vel teterrima pestis la-
te se diffudit in populos, velut in dicto studio-
rum silentio, per menses quinq; conticescerēt.

Itaq;

Capit be
neuolentiā
à persona
Principis.
Expositio

Ratio ex-
positionis

Mouet cō
miseratio
nē ab inte-
ritu præce-
ptorū & ia-
ctura aca-
demiz.
Amplifica-
tio à simi-
li.

Liber secundus

Metapho
ra.

Redditio

cōplexio
siue con-
clusio ex
ordii.

Proposi-
tio quæ
potest pro-
stare spe-
cim stat.

Itaq; siluerunt toto illo temporis interuallo, quod longissimū fuit, humanitatis studia, iacuerunt pulcherrimæ artes, & Achademia ipsa siti veteris vbertatis exaruit, ex tinctisq; disciplinarum professoribus, quibus longe florebat, humi destituta consedit. Sed vbi celsitudo tua, in qua tantum est æquitatis, & clemētie. quantum potentia, & imperij in patre Cæsare, se inopinato nobis hodierno die ostendit, ilico exhilarati, atque recreati mirifice sunt animi nostri, ipsaq; ex recenti vulnere languētia studia, quantum nunquā alias recordari licet, lasciuente natura, subito resflouerunt. Sit itaq; faustus, ac fœlix iste tuus aduentus, sit propitijs, ac dexter Achademia Complutēsi, quæ inuictissimi Cæsaris patris, tuoq; semper recreata patrocinio, nouis quotidie incrementis viguit, aduersariorumq; impetus non modo sustinuit fortiter, sed propulsauit etiā vehementer. Nihil quidem tam decet Principem, mitem intelligo & humanum, qualis tu es, addo etiam liberalem, prudentem, iustum, magnanimum, quarum sane virtutum non adumbrata solum, sed expressa in te vestigia videmus

Videmus, quam eas tueri artes, ac defendere
 Temper, quæ plurimum sint Reip. profuturae.
 Nosti enim Philippe Princeps prudentissimi me:
 tibi imperium diu stare non posse, neq; floren-
 tem Reip. statum præclare contineri, vbi re-
 pudiatis literarum studijs, ignorantia tenebris
 obsecati rectores omnia temere, & pro ani-
 mi libidine, sine legum moderatione, & con-
 silio, siue philosophia sanctissimis præceptis, si-
 ne historia luce, & prudentia administraue-
 rint. His tantis, tamq; toti Reip. exitalibus pe-
 stibus hæc vna cœu murus quidam fortissimus
 Complutensis Achademia opponitur, dum in
 omni doctrinæ genere præcellentes viros fre-
 quenter mittit in lumen gentium, amplitudinē
 Imperij, salutem orbis terræ, cuius pulcherri-
 mum domicilium, arx, præsidium, summā feli-
 citer, glorioseq; tenēte Carolo Casare inuictis-
 simo, & illius te lucis rerum, tantiquē ful-
 goris particeps, Hispania profecto est. Quic-
 quid igitur in hanc contuleris Achademiā,
 quod si tuum est, non potest non esse am-
 plissimum, magnificum, regium, in totam te
 collocare Remp. puta. Quæ cum te Principem
 cœlesti,

Ratio.

Gradus
per asyn-
deta.

cœclusio.

Liber secundus

cœlesti, diuinoq; munere habeat, ad magnitudinis cumulum, & summam humanæ gloriæ se peruenisse rata, nimis effert fortes, generososq; animos, ac nescio quos novos spiritus in immanes Turcas, & vniuersos religionis ho-

Amplificatio cōclusionis, quæ aditū præstat ad laudes Caroli imperatoris.

Laudatur à religionis propagatione, & institutione filii

stes in dies cōfidentius sumit. Raro enim hæc de principibus concepta spes, quæ hominū prudentium altius infixæ est animis, non in summam rerum claritudinē euasit, eorum præsertim quos patris, & auorum illustria, fortiaq; facta, vel ad imitandum strenue impellunt, si ingenuus pudor adsit: vel si ocio, torpereq; iaceant, cum victorias & triumphos coram narri audiunt, nisi deiecto animo, humiliq; prorsus sint, ad maiora vehemēter excitant. Quid enim dicam de Carolo Casare patre tuo, cuius animi celsitudo, magnanimitas, decus, gloria, magestas, cum intuenda religione, propagādo quæ Germaniæ, Hispaniæq; imperio, ante oculos nostros hoc tempore reluxerunt, tum sanctissimis moribus, ac disciplinis te formando filio, quem amplissimo regno dignum successorē relinqueret, maiori laude, & non minori amplitudinis fructu magnitudinem suā apud

nos commendarunt? Nam de rebus bello præclare gestis, quæ facultas orationis meæ potest esse tanta, quod flumen ingenij tam exuberans, ut dicendo aliquando consequi possim expugnatam in Africa opibus, & viris florentissimam urbem Tunetum, turpiter expulso, fuga quoque tyranno, propulsatum à Polonia, Ungariæque finibus potentissimum illum Turcarum regem summo cum dedecore tam numerosi exercitus, Rhenum denique ipsum (quod memorabile, æternique nominis factum fuit) fractis, subactisque Germaniæ principibus nuper captum? Iam verò quantus nunc stimulus virtutis tibi magnanime, Serenissimeque Princeps, subijceretur, refrenata Maximiliani Imperatoris Atavi tui memoria, & Fredenandi regis, illiusque inclitæ virginis Elisabes, quorum sanguine pro creatus fumosas Hispaniæ imagines maiorum in fulis clarus geris? Quum audis accerrimis fractos præliis Illiberitanos populos, & totam illam oram Tingitaniæ virtute partam, florentissimisque Hispaniarum regnis additam, superatam toties Neapolim, apertum præterea huius fortunatissimi regis tē

Laus est à factis in bello.

Laudatur Atavi Principis Philippis quod in ipsum refugium refugium, dicitur Principem.

Libet secundus

pore vastum, lateq; supinum Oceanum Ultra
insulas fortunatas atq; in nouum illum orbem
nullis antea nationibus tentatum Hispanorū

Memorā- arma in missa concrepuisse, quos non stimu-
tur bella los sentis? quæ nō præclara & illustra tibi pro
quæ cōse- ponis? quæ non animo moliris? Credo equidem
cit Rex ingemiscere te cum Alexandro, & Casare,
Fredenan eo tempore & in altam, simul atquē claram
dus. vocem prorumpere. O excelens dignitas His

Allusio ad lachrimas Alexātri, & Cæsaris
panis, o nomen meorum maiorum, qui magi-
stri fuerunt virtutis in bello, & religionis in
pace, Sed modus iam sit princeps serenissime,

Epilogus si modus tamen vllus esse potest tam infinitis
traductio laudibus, quarum cum principium facile inue-
nerimus, modum tamen non est inuentus, qui

Enumeratio. queat inuenire. Huius enim generis sunt, tuus
in studia literarum fauor, in doctos omnes be-
nignitas, in probos: honestosq; viros amor, in
Rempu. pietas, in deum religio, & illa quæ te
maiorum commendant, antiqua claritas, præ-
lia, victoriæ, triumphi, vt non modo me, qui
parum eloquentia possum, sed exercitatisi-
mum quenquē oratorem vbertate, & copia
diffluentem, multitudine obruerent, & ma-
gnitudine

gnitudine superarent. Illud ad extremum orationis meæ, sed non tuarum profecto laudum, illud denique ipsum in memoriam tuam reuocabo, magnam esse totius Reipub. de te expectationem, summam bonorum omnium spem, infinitam virtutis sponſionem, gentes denique, & nationes multas in oculis tuis, in tuo ore, Vultuq; acquieſcere. Memineris optime Princeps iuſtitie opinione primū reges fuiſſe creatos, eosq; dignos diademate tātum cogita, qui æquitate conſtituenda laborauerint, illis certum eſſe, deſinitumquē locum in cœlo exiſtima, qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint, Quare ſic te in reliquam atatem, cuius plurimum reſtat, compara, vt tuarum virtutum admiratio Reipub. beneuolentiam conciliet, beneuolentia reuerentiam pariat, Reuerentia obedientiam ingerat, obedientia pacem & tranquillitatem Hispaniæ afferat.

Exhortatio ab expectatione reipublicæ.

Exhortationis amplificatione à prima reſgū creatione.

Rurſū exhortatur à præmiſſiſpe gradatio.

ARGVMENTVM DE liberationis.

Ficto, declamatorioq; themate vocatur in
consultationē corā Paulo tertio Pōti. Max.
an è re, dignitateq; ecclesię hoc rēpore sit,
cogi, celebrariq; conciliū generale. Fingit Pau-
lus dubius, pendēsq; animi in diuersa studia,
ac partes à duob⁹ declamatorib⁹ agi, qui Aure-
lii, & Eusebii sustinēt personas & nomina.

DISSVASIO CONCILII.

Aurelius.

Beneuolé-
tia simul
& docili-
tas cōciliā
tur à cōdi-
tione sta-
tus Reip.
præsentis

Memoria mecum repetenti con-
ditionem rerū humanarū,
& statū Reip. præsentem,
Paule Christi Vicarie Max.
occurrunt dicenti multa,
quæ me non modo ab Euse-
bij sententia vehementer deterreant, sed pru-
dentissimi cuiusq; fundatas, atq; optime cōsti-
tutas cogitationes ab eadem cogendi cōciliij te-
meritate procul auocare debeant. Quod si in
digitis partiri causam licet, & principio ora-
tionis meæ coram conferre vtilia cum inutili-
bus, & cum inhonestis morosa, præfactaq; cu-
ra componere honesta, effundet se protinus Pa-
ter Paule sentina quadam putida malorum,

& scelerum immensa collunies, quæ omnes il-
 las commoditates coacti concilij obruat, to-
 tamq; famæ laudem dissipet, quam negotij ma-
 gnitudo esset allatura, si ea res populo, sena-
 tuiq; christiano bene, ac feliciter eueniret. Ete-
 nim satis graue incommodum illud esset in pri-
 mis, & ruentis imperij ecclesie iactura inesti-
 mabilis, si nihil videretur in ecclesia stabile, ni-
 hil firmum, nihil perpetuo constans, sed statis
 temporibus interirent ecclesie leges, & diui-
 na maiorum decreta, perinde vt res alia fragi-
 les, & caduca. Concilium quidem generale,
 omnia quantum ego video Pater Paule noua-
 turum est, leges feret nouas, alia decretorum
 onera, nunquam antea superioribus patribus,
 & antiquis ecclesie proceribus audita, alia cõ-
 stitutionũ examina, quibus liber populus qua-
 ratur se premi, & sublata libertate christiana,
 iugum sibi molestum imponi, dum iterum qua-
 si ad recutita sabbata, iterum ad Neomenias,
 & phases celebritatem prope videatur impel-
 li. Quis obsecro iste est nodus Reipu. tã grauis,
 quis casus Imperio tuo tam vehementer perti-
 mescendus, quæ iactura fidei tam ingens &

Proposi-
 tio estque
 summã cõ-
 tinet toti-
 negotii.

In cõmo-
 da quæ se
 quuntur p
 locũ ab in
 honesto
 tractata.

Amplifi-
 catio à nõ
 necessario

Liber secundus

atrox, cui iam vel priuatis concilijs olim, vel generalibus etiam conuentibus, si res tanti esset, non sit occursum à maioribus tuis? Insurgunt (inquis) heretici noui, esto sane insurgant noui, sed non hareses quidem noua, aut qua

Obiectio nis deputatio. non fuerint ante hac damnatae sectae. Nouus fateor est hostis fidei Lutherus, nouus inimicus religionis Eccolampadius, nouus aduersarius

Repetitio christiani nominis Melanctho, sed ita verò noui, ut precaria haeresi uiuant, & omnes hausto aliunde veneno furiant, & debachetur in ecclesiam. Sonat enim mihi crede, spiritus ubi Clephi in nefario Luthero, detegit se impietas Hunni in sceleratissimo Melacthone, furit Pelagius in teterrimo, sacrilegoq; Eccolapadio, nec mihi è praesentibus vnum dabis, qui turbet statum Reip. Christianae, in quo personatum non exhorreas Arrium, vel vnum aliquem ex

Metaphora. illa tragedia antiqua, quam olim Palliata graecia, non sine lachrymis, & lamentis representari vidit. Sed luerunt iam illi, luerunt suas

Repetitio poenas vniuersalibus coactis concilijs, ut hoc labore, & metu posterius leuaremur, si quando huiusmodi impuri, & noxij spiritus in similem

milem personati scanam prodirent. Perijt ita
 olim cum vniclepho Martinus Lutherus, vno
 illo percussus fulmine, quod de ecclesie milita-
 tis celo Ioannes vigesimus tertius Sigismun-
 di temporibus fortiter proiecit: Corruerunt pre-
 terea vno facto heretici omnes, letali infli-
 eta plaga, haud ita multis a memoria nostra
 retroactis seculis, celebrato ab Innocentio
 tertio Lateranensi concilio, quo nihil occide-
 talis ecclesia vel celebratius vidit, vel post
 graca illa septem memoratissima admirabi-
 lius vnquam audiuit. Quorsum igitur per fi-
 dem sanctissime Paule in etate ecclesie iam
 inclinata, & senio quasi confecta, celebrari
 conuentus attinet, cum nihil statuere hoc tem-
 pore praesertim possis, ita pium, ita sanctum,
 ita religiosum, quod non maiores tui nascentis
 ecclesie temporibus, vel sanxerint pru-
 dentius: vel prouiderint religiosius? Fuit qui-
 dem necesse tempestate illa, cum religionis im-
 perium late fundabatur, religare prometheos
 istos, qui multi tunc exoriebantur in ecclesia,
 ad petram fidei, & deuinctos extrahere tricipi-
 tes canes dura praeceptorum catena, ne tenellam

Amplifica-
 tio rursu
 a non neces-
 sario.

Libet secundus

ecclesiam, & per aetatem adhuc vagientē in
 cunis crudeliter discerperet, ac deuoraret. At
 Verò in aetate postrema mūdi, nouissimoq; hu-
 ius nostrae mortalitatis saeculo: quid vtilitatis,
 & pulchritudinis habet nouū moliri conciliū,
 post tot leges, post tot senatus consulta, post
 tot plebis cita, post tot edicta patū, quibus sa-
 tis consultum est rebus humanis, siquidē à no-
 bis praclare seruantur? Quid enim calamita-
 tis est hodie in ecclesia, cui antiquis concilijs
 non sit abunde prouisum? Complectere animo
 Beatissime Paule priora illa Florētis ecclesiae,
 beneq; constituta saecula, recale cogitatione ab
 ipsis iam inde apostolorum temporibus aureā
 illam aetatem ad nos vsq; traductam, tum de-
 mum inuenies nihil reliqui tibi fecisse priores,
 quod coacto concilio, & tanto molimine rerū
 prouidendum sit. Quare vide Pater Paule ne
 dū filiorum carcinomata curare studes, vali-
 dius serpat hac pestis, & latius propagata in
 omnes christianismi se diffundat, insinuetque
 partes. Enimuero aestimabit protinus indoctū
 vulgus, haec tenus ab errasse ecclesiam, dum vi-
 derit concilium denuo cogi, & populis noua iu-

Disuadet
 à mecu.

ra dari. Quod si tantū vetera reuocanda sunt,
 aetum quidem agimus, cum indices labēte ma-
 gis etate: deteriores multo sint homines futu-
 ri, vt sperare non liceat melius post hac serua-
 tum iri disciplinam maiorū, quāi aut patres
 nostri coluerunt, aut posterī reueremur. Quid
 quod illorum pleriq; velut defficientes in limi-
 ne: nec te caput ecclesiae confitentur, nec chri-
 stianorum catum ecclesiam appellari volunt,
 controuertunt potestatem tuam, dubitant de
 clauibus, te successorem Petri, non Christi ag-
 noscunt, te labi, decepi, errare vel in ipsis cau-
 sis publicis, & fidei quaestionibus affirmant.

Quid agas istis accersito concilio, qui concilia
 bolum appellant, non concilium? Quid doceas
 eos, qui Germanum scripturae sensum se solos
 tenere praedicant; vt reprimas, & infringas
 nefarios illos gladiatores, qui non solum supra
 imperium tuum, sed omne etiam quod dicitur
 deus, conscleratum caput attollunt, Mitte Pa-
 ter resecata membra putrescere, mitte palmi-
 tes à vite diuulsos non florere, mitte hædōs se
 parari ab ouibus, mitte male pereant, qui eccle-
 siae tuae periculum creant. Non resipiscunt, mi-

Disuadet
à difficili.

Tradu-
tio.

Repetitio.

Liber secundus.

Cōpariā
repetitio-
nem.

Permissio
ironica.

correctio

Epilogus
per obie-
rationē.

hi crede, qui semel diris se deuouerunt, qui cō-
munia fieri omnia volunt, opes communes, ho-
nores communes, nuptias communes, cibos si-
ne delectu communes. Age nunc coge his con-
cilium. qui consilij capaces non sunt, quid dixi
capaces? imo qui tuorum maiorum concilia ir-
vident, & velut aram tenentes, ex eodem po-
culo ebrj omnes in christianismi pernitiem se
meliurarunt. Sed finis iam sit, ne in sententia
dicenda, quae breuis in consilijs postulatur, ef-
fundi supraquam par est, mihi contingat, aut
maiore apparatu verborum, quam pondere, &
grauitate sententiarum datum deliberationi
tempus extrahere videar. Tantum illud te ob-
secro sanctissime Pater, & per fidem quam pro-
fiteris, obtestor, vt in ferenda sententia non
quae primo aspectu arrident, protinus comple-
ctare, sed altius inspicias singula, & cuncta
prius praesenti animo rimeris, ne sera aberran-
tem sequatur poenitentia.

SVASIO CONCILII GE-
neralis.

SI quantum eloquentia, repetitaq; antiquitatis proxima Aurelij oratio visa est habere: tatum vera pietatis, solidiq; consilij publicis rebus afferret Paule ecclesie presete Maxime: non equidem dubitarem relicto omni dicendi labore in eius sententiam sponte mea venire. Verum cum se procul ab utili, prorsusq; hoc tempore necessario concilio diserta magis, quam vera sententia dimouerit, non est cur amplectenda sit mihi eius viri autoritas, qui cum facundia plurimum valet, ipso quidem tempore, & deliberandi ocio dubijs rebus per te dato, more magis declamatorio, quam forensi, & vero intemperanter fuerit abusus. Excurrit ille statim initio orationis per amœnum, & liberum campum, loci communis sublatus aura, nihil omnino nouandum esse proclamans in conditione hac misera labatis ecclesie, sed tenenda semper decreta maiorũ, veteremq; illã rigidã, ac seuerã à primis huius imperij fundatoribus traditam disciplinam, qua bene constituta, lateq; propagata cepit primum ecclesia florere, nunquã à manibus esse dimittendã. Aberrat

Aurelius.

Conciliat beneuolentiam à per soua aduersarij.

Opponit statim aduersariuz.

Ratio aduersariuz

Ratio altera oppositionis aduersariuz quæ controuersia status, decilicatq; captat.

Liber secundus.

Refutatio
à mutabi-
li natura o-
mniū rerū

Proposi-
tio princi-
palis.

Ratio lon-
gius repe-
tita.

Cōfirma-
tio.

mea quidem sententia à verò Aurelius, nec cō-
ditionem infirmitatis nostræ mutabilem satis
aduertisse video, cui si omni etate, & vario
rerum euentu, casuq; quotidie inopinato (ut
est natura hæc mortalitatis nostræ multis per
se subiecta malis, eadem remedia repetenda
censet, perdet citius quàm sanabit agras Rei-
partes. Enimvero beatissime Paule quantum
ego meminisse possum, & inity religionis no-
stræ memoriam recordari vltimam, multiformem
habuit ecclesia vicissitudinem, & muta-
tiones varias, formamq; aliam extitisse priori-
bus illis sæculis inuenio, quã maiores nostri no-
bis reliquerunt, dum semper in pace consuetu-
dini, in bello vtilitati parerent, semper ad no-
uos casus temporum nouorum consiliorum ra-
tiones accommodantes: Narrant enim fuisse
quodam tempus, cum pulchrum scilicet erat
ecclesiæ abstinere ab idolothitis, à suffocato a-
nimante, à fartis sanguine distentis, cum com-
munia erant omnia, & non sua cuiq; domus,
non priuatum domicilium, sed intra eosdē pa-
rietes cum viris cōcorditer habitant fœminæ,
cum protinus concionator aliorū erat, quicūq;

ex imperito vulgo nomen Christo dedisset, cū
 aqua lustrali tingerentur sine temporis: aut lo-
 ci discrimine, quos Christus dignatus esset ad
 ecclesiam suam magno, quidem & incompa-
 rabili misericordiae munere vocare, cū nemo
 qui recens esset ex Iudaismo ad libertatē euā-
 gelicam ascitus, aut sicarius, aut luxu, vino-
 que perditus ganeo ecclesiasticis honoribus,
 & magistratibus fungeretur. Verum procedē-
 te tempore mutata est conditio Reip. mutata
 quoq; sunt magna ex parte maiorum decreta,
 quae rata in aeternitate esse non potuerūt, quōd
 volente se quotidie, perpetuoq; tenere caelo,
 plures subeat, mortalitas nostra naturales con-
 uersiones, quā ut vnus semper moribus, & le-
 gibus viuere queat. Imo verō sic rerum condi-
 tionibus, & statui Reipublic. singula sunt
 à maioribus accōmodata prudenter, ut qui le-
 ges illas immutabili necessitate in omnem euē-
 tum latas nunc esse putaret, non minoris impie-
 tatis nota is mihi inurendus esset, quā stulti-
 tiae argueretur extrema, si quidem omni loco,
 & tempore reiiciendas esse affirmaret. Sed ut
 proprius iam ad te accedam Aureli: negas cele-

Cōplexio

Expolitio
per corre-
ctionem.

Liber secundus

brari oportere concilium? Quid verò negas?
ais verò homo prudens, oportere omnia non vari
concilio. O ineluctabilem rationē, vicisti tan-
dē Aureli? nos arena cedimus: nos hastas abij-
cimus, Sed age modo, & quo iudicio, & con-
siliij pondere istud decernas, tantisper videam-
us. Omnia inquis concilio novatum iri: Rē
profecto ineptam, & irridendā prorsus. Istud
ipsum est Aureli, quod querimus, istud, quod
factum cupimus, istud, quod vtile, quod hone-
stum, quod necessarium putamus. Nam quid
rogo aliud præstiterunt prisca illa florentis ec-
clesiæ concilia, aut quid alienum, & diversum
ab isto tuo scilicet præclaro fundamento, quod
tanquàm ensē in gulo, sic nostræ causæ oppo-
nis, veteres illi sapientes celebratis ecclesiæ con-
uentibus effecerūt, quàm ut multis sublatis,
alijs mutatis, noua quasi inducta inuenta, aut
longo interuallo desita reuirescerent omnia,
aut alia quæ magis ere, dignitateq; ecclesiæ fu-
tura putarētur, ex cogitata denuo: traderētur
ecclesiæ? Adeò omnes posteros in sanire putas
quibus nihil maiorū præscriptis addere, nihil
ve immutare liceat per insaniā, aut illos tā in-
signi

Refutatio
per subie-
ctionem
quæ acri-
or est cū
ironia.

Rerorq̄t
causam in
aduerfa-
riū per re-
petitionē
quæ vr-
geat homi-
nem.

Pugnat ab
exemplo.

Dilema p
interroga-
tionem.

signi, beataque sapientia excelluisse arbitraris, qui ceu dii quidam humani venturis saeculis in totum prospicerent? Variat se protheus iste marinus nouis sub inde coloribus Aureli, atque vno temporis momento in miracula verum seuerit, quomodo tu nodo vno perpetuo retinendum cogitas? Sed age, nihil amplius moror, do tibi nihil omnino nouandum esse in decretis maiorum, largior veteres mores in aeternum complectendos, concedo antiquam consuetudinem minimè relinquendam, quid tum postea habes Aureli? num a carie, & situ, & tanta iam neglectione, & incuria nostra non sunt vindicandi perditissimi nostri mores? non est inueterata & malitia à virtute excutienda rubigo? non reuocabitur illa maiorum praecleara disciplina, quae iam elapsa est torpore & inertia nostra è manibus? Quid haec praestiteris non aduocato totius orbis concilio. Ita nullius est hoc apud te momenti, vt sine christianorum principum conuentibus, sine Caroli Caesaris magestate, & fortuna, sine Academicarum propugnaculis sine monachorum pietate, & sacramenta, qui late per ecclesiam imperium dispersi sunt, re tantam, & tam

Solutio dilematis.

Cōdonat nonnulla aduersario vt vehementius quæ cupit extorquet.

diuino

Liber secundus

Irruit a-
crius i ad-
uersarium
quē attol-
lie ve' ma-
gis statim
deiciat.

Contētio
est ampli-
ficata exē-
plis quę p
subiectio-
nē vehe-
mēter sus-
cipitur.

diuino auxilio providendam, solus efficere po-
teris? sed me rursus mēte, & cogitatione quā
tum potes sequere, dolet enim, quod vir hone-
stis disciplinis ornatus, & ingenio minimē ma-
lo, minimeq; imprudenti, tam verecunde in his
rebus nūc aberres, in quibus opes imperij, disci-
plina morum, & salus totius Christianismi mi-
hi collocata prope modum esse videntur. Cedo
igitur Aureli, si lupus abigat oīes, non cōtinuō
citatis canibus, & voce vlulanti, & clamosa
ut stentora etiam vincas, celer, & festinus o-
pem feres, quod iam alias à te male multa ctus,
ex ouili saepe fugerit? Quæro igitur, si militum
tumultus aliquis, aut quod summæ est non in-
felicitatis modo, sed terroris etiam impera-
toribus, totius exercitus defectio fiat, non
summo statim consilio, altissima, præsentiquē
prudētia, & præcibus interdum, ac lachrymis
vniuersos à rebellionē dehortaberis, singulorū
manus prehensabis, iratos suavi, blandaq; ora-
tione placabis, quod similes seditiones solitus
sis antea componere? Quid ais tādē? si re fra-
cta naui transuersum egerit tempestas, non ut
cunq; vel oblato ad nixus remo, vel ex proxi-

mo arrepta tabula in litus enatare conaberis,
 quòd iterum naufragiũ euaferis? Hac lege de-
 trecta pharmaca, & catapocia egrotus, quòd
 idem recurrerit morbus, à quo luētuoſiſſimo
 peſtis tempore medicina beneficio fuiſti libera-
 tus. Sed mitto iam tecũ loqui, quẽ erroris conſ-
 ciētia cõfuſum, ac labantẽ intueor, & te Pater
 Paule vnũ appello, cuius fortiffimis humeris to-
 ta hæc domus eccleſiæ inclinata recũbit, cui ni-
 ſi in tẽpore vtroq; iam cornu laborãti ſuccuris
 actum eſt (quod deus auertat) de imperio tuo,
 quod ſi deuelli, ac ſubuerti funditus nõ poterit,
 propterea quod ſuper petrã fundatũ ſit, totũ ta-
 men ædificiũ multũ luxatum partibus crebro
 flagitiorũ ariete lababit. Nam quid hic memo-
 rẽ bone deus, monſtra, & prodigia ſclerũ im-
 mania, quibus hoſtiliter oppugnatur ſcapha
 iſta Petri mille iã iẽtibus perforata? Tu noſti
 Pater Paule noua malorũ lerna inũdari quoti-
 die terrã, quæ velut vndiq; effuſo Nilo teterrĩ-
 mas peſtes gignit, Hiſpania in primis quæ vni-
 cũ religionis noſtræ præſidiũ eſt, ardet auari-
 tia, vt æſtu immoderate cupiditatis in eccle-
 ſias vſq; ipſas iam erũpat flãma, tantumq; (nõ

Permiſſio
ironica.

Apoſtro-
phe.

Narratio
inter cur-
rẽs de ſta-
tue eccleſiæ

Liber secundus.

dicam Symonia, nam id durum vocabulū est. qu
 sed auditatis aureo piscandi hamo redditus, ex
 & vectigalia ecclesie, quæ pro auito, & gen qua
 tilitio patrimonio posteris permanus relinqua- qua
 tur, incendium est excitatum, vt nullis lachry lac
 marū vndis iam restingui queat, atq; vltierus mo
 fortassis flagrantes immitteret faces, nisi aliū mu
 vulcanū, & Ciclopas alios timeret. Gallia ve- mir
 rò tota his annis proximis dissidebat bellis, co- gui
 nabaturq; more gigantum admisis intra mi
 sacros lares, & christianiſſimæ olim Fræciæ pe- la t
 nates turcis immaniſſimis religionis, & pie- liq
 tatis nostræ hostibus, Carolū detrudere ab or- cri
 bis imperio, sed stultitia simul, & impietate di- toſ
 gnū pretiū tulit. Multum prætereà à maiorum mu
 constantia, fide, & religionis laude degenera- cri
 uit, ac nescio quomodo seuera illa, & ab exte- tor
 ris semper nationibus laudata morum discipli- Qu
 na iam pridē inoleuerit. Iā verò Anglia (quod ce
 indignum quidem fuit tam nobili, & multarū Pa
 antelatione virtutum prædicata natione) nu- qu
 per domi monstrum aluit, impegiſſe quidē di- fa
 cebatur in petrā, & offenso pede claudicare. to
 Nā quid ego de Germania dicā? quid loquar? p
 qua

qua aures ita dura, ita ferreae sunt; ut verbum
 ex me unum sustinere queant? O pietas anti-
 qua, & prisca fides, quam multis monstris illa,
 qua fortis cognomen semper habuit: nunc di-
 laceratur Germania, Prodyt enim nuper me-
 moria patrum quidam e Germania crudelissi-
 mus, immanissimusq; aper, qui vineam illa do-
 mini Sabaoth multorum martyrum irrigata san-
 guine, innumerabilis exculta sanctorum meritis
 miseris modis totam deformavit, ut nihil ex il-
 la tanta amoenitate, & ubertate religionis re-
 liquerit, quod non sit summa impietate, & sa-
 crilegio populatus. O rem miseram, & calami-
 tosam conditionem. presentis seculi, cum infi-
 mum iam est omnium scelerum; vixq; inter
 crimina connumeratur, quod sis adulter, gladi-
 ator, latro, siccarius, parricida, ganeo, nepos.
 Quod si haec pro nihilo ducit malitia hominum
 ceca, & deplorata, qualia putas sanctissime
 Pater esse, quae pessima & nefaria existimat,
 qualia quae sacrilega, & naturae, deoq; aduer-
 sa? Sed cur ergo tam multum de misero, ac calami-
 toso reip. christiana statu, loquor? Nec me am-
 plius Pater Paule, sed ipsa potius audi sic apud

Exclama-
 tio pathe-
 tica.

Metapho-
 ra hereti-
 ci Lutheri

Exclam-
 tio.

Cogeries.

A minori
 ad maiorem
 amplificatio.

Epilogus.

te de infortunio suo querentē ecclesiam. Quid

Proſopo- agis ſanctiſſime Paule? adeo ne altum dormis
 pœia, qua ſomnum, ut voces meas, & clamores non au-
 introduci tur eccle- dias? Expergiſcere tandem (ſi me ſaluam, &
 ſia expo- incolumen cupis) ex iſto graui, & profundo
 ſkulans cū mentis lethargo. An non audis ſponſam male
 pontifice. multari ab hæreticis? excindi à ſchiſmaticis?
 deludi à ſœeneratoribus? excarnificari ab im-
 pijs? dilacerari à ſacrilegis? non te mei cura tā
 git? Hiccine amor ille eſt, quo ſic te oportuit,
 erga me flagrare, ut pro ſalute mea ſi opuseſ-
 ſet vitam etiam impenderes? Cur formoſam
 obſecro ſœdari tam æquo animo pateris? cur
 ad uncus miluorum roſtris diſcerpi columbā ne-
 gligis? Age concilium coge vicarie Chriſti, co-
 ge cōuentus, coge ſenatum, & eijce domo mea
 ſentinam iſtā malorum, eijce peſtes, & mon-
 ſtra, quæ interitum, exitium, & vaſtitationem,
 quadraginta circiter cōtinuos annos mihi mi-
 nantur impune. Hiſ te compellat eccleſia ver-
 bis beatiſſime Paule, cuius lachrymas, & lamē-
 ta, ne ipſi quidem nefarij, & ſacrilegi homi-
 nes ſine ſummo dolore poſſent audire. Tu ve-
 rò per ſummam iſtam, & ampliſſimam digni-
 tatem,

tatem, quã geris, fac, ut aliquãdo his malis rele-
nata, quiescat. Respublica christiana, quæ tan-
tis nunc agitur procellarum tempestatibus.

DE GENERE IVDI- TIALI.

CAPVT. I.

HOrense genus in totum iam exole-
uit, quod viuente etiam Cicerone,
magna ex parte mutata Reip. con-
ditione languere capit. De quo nõ
semel queritur Cicero, occlusum quidem ora-
toribus esse forum, obsitum dissuetudinis situ
eloquentiæ curriculum, sublatam deniq; con-
tentionis gloriæ arenã. Et magnum certe fuit,
quan diu durauit illud iudiciorum Theatrum,
quo extera, peregrinaeq; nationes ius suũ repe-
tituræ confugiebant. Sed vnus Cesaris domi-
natu vsurpata Respu. caruit hac luce, & for-
ma administrationis. Hinc quidẽ sublatis vir-
tutis premijs, minus in dies cœpit esse studiũ
eloquentiæ, quod per varios casus, & tẽporũ vi-
cissitudines, ad nostrã vsq; etatẽ multũ dissi-

mile antiquæ æmages tati peruenit. Hoc autem
 truncum, hæcerum, deformatum, ita tamen ut
 eloquentia quadam quasi obscura vestigia po-
 tuisses cognoscere, multorum disertorum ope-
 ra, qui auctorum, & patrum & nostra florue-
 runt memoria: non sine longo desiderio nostro
 in Hispania accepimus. Quare cū nullum hu-
 ius generis vsum hoc tempore esse animaduer-
 terem, nihil afferre utilitatis communibus stu-
 dijs cum laborem indicaui, qui in reuocandis ad
 ætatem nostram antiquis iudicijs, vel exponen-
 dis etiam forensis styli præceptis, fugili, inaniq;
 opera impèderetur. Præsertim cum genus hoc
 iudiciale, multa cum demonstratiuo, sed plu-
 ra cum deliberatiuo habeat communia, ut
 qui duo illa nouerit, magnam huius teneat,
 etiam partem, necesse sit. Sed ut ex Rhetor-
 rum fontibus aliqua huius quoque generis de-
 libemus. Status causarum de quibus longa,
 & perplexa est apud præceptores artis dicen-
 di disputatio, quam poterit fieri breuissime a-
 periemus. Status itaq; est caput generale cau-
 sæ, siue questionis, ad quod, qui dicit, omniacõ-
 fert, & quod auditor præcipue spectat, velut

in causis forensibus præcipue spectatur, an sit factum, quod obicitur, quale sit, & quid sit. Primus status dicitur coniecturalis, siue insidialis. Alter qualitatis, siue iuridicialis. Tertius finis, siue definitiuus, In primo verum quæritur cõiecturis. In secundo, quoniã de facto cõuenit, an iure factum sit. In tertio, quoniã de utroq; nulla est dissentio, Diffinitione queritur nomen facti, quamquam interdum mutato nomine crimen quoq; tollitur, veluti si Milo cædis reus negasset Clodium occisum, fecisset statum coniecturalem, nunc quoniã id fatetur, superest alia coniectura, vter alteri insidias fecerit, quæ includit statum qualitatis, nã in confesso est per insidias adorientem iure occidi. Sic Orestes non inficiatur matrẽ à se occisam, sed nititur statu qualitatis, affirmãs iure occisam, Item si reus confiteatur se substulisse pecuniam profanam è loco sacro, furti crimen agnoscat, sacrilegij non agnoscat, dicẽs, tum demum sacrilegum esse, cum res sacra tollitur de loco sacro, Aut si quis habuit rem cum vxore alienã in lupanari, strupum fateatur, adulteriũ neget. Aut si queratur vtrumq;:

Liber secundus

*Amatorium, odij ve potione dedit, teneatur
veneficij, an iniuria tatum nomine. Porro du
citur status optime inuenta indicatione, at ve
ro indicatio ex intetione, depulsiōe, ratione,
firmamēto, & cōtinēte petitur: quæ res vete
ri, cōmuniq; Rhetorū exēplo constare facillime
possunt, Vt Orestē parricidij Reū ago, quia oc
cidit matrem, intentio est. Depulsiō: Occidit,
sed iure, cui protinus additur ratio. Illa enim
occiderat Agamēnonem Orestis patrem, suū
maritum, nec hoc contenta pro occiso induxit
adulterum. Huic actor opponit firmamētum.
Non propterea tamen oportuit matrē à filio
indemnatam occidi, poterat enim pœnas dare
legibus. Firmamento reus opponit continens.
Illa hoc animo erat in liberos, & in totam fa
miliam, vt non decuerit eam ab vllō magis oc
cidi, quam à liberis, nec id citra autoritatē fe
cit Orestes, sed admonitus oraculo Appolli
nis. Ex his commissis nascitur iudicatio, cum
Clitemnestra occiderit Agamemnonem, &
induxerit adulterum, ac tali animo fuerit in
suos, tum cum Apollo id admonuerit, an Ore
stes iure occidit matrē. Hac rhetorū preceptio
nihil*

nihil aliud agit, nisi ut dicturus vigilanter circumspiciat, quid pro se facit, quid pro aduersario aut dissentiente. Et iudicatio nihil aliud est, quam extremus causa status, quo reperto nihil superest, nisi ut iudex pronuntiet. Hinc illud etiam plane colligimus plures in vna causam status incidere, vnum tamen esse potissimum, de quo sit iudicandum. Inuento tamen statu, si hypothesi continetur, producenda pro tinus erit causa vsq; ad Thesim, siue questionem vniuersalio rem, ut cum vberiore fructu, & argumentorum scenore ad causam ipsam reuertaris. Ut si in deliberationem, controuersiaq; a proceribus Hispania hoc tempore vocetur. Conueniat ne Philippum Hispaniarum principem credito procuratoribus regno, procul a patria peregrinari; dum Carolus Caesar longissime abest, atq; in his sit nunc regionibus; quae Imperium Germania rebus illius gestis definiunt, relicta tantisper Hypothesi, siue questione finita, infinitam prius & generale tractandam censeo, An conueniat Principes peregrinari. Posterius vero ad propositam causam descendendum est. Ab his itaq; quae am-

Liber secundus

pliori significatione ceteris praestant, eloquentia opes velut subsidia causis petuntur. Iudicialis tamen oratio quinque absolvitur partibus, exordio, narratione, confirmatione, confutatione, Epilogo. Has tamen non perpetuas in omnem rerum eventum sic praescribimus, ut si Orator unam omiserit, non perfectam propterea orationem putemus. Nam quid narrabit actor, ubi crimen cuius reus accusatur, sponte sua confitetur? Repudianda igitur eo tempore generalis narratio est. Nam particulares narrationes quam plurimae in actionem incidere possunt, quemadmodum in causa Cluētij per multae sunt. Sed hoc praecipuum postremum: omnium Rhetorum autoritate etiam, atque etiam commendari solet, ut ars ipsa occultetur, quod summae quidem artis esse putat. Cauetur enim is a iudicibus, qui in dicendo artem detegit, quod se ab illo circumueniri arbitrentur. Reliqua petant studiosi ex genere demonstratiuo, & deliberatiuo, a quibus paucis remotis, non multum iudiciali distat, Sed ut pleniori obsequio amatores eloquentiae demerear, exemplum declamationis in hoc genere a me non multis ab
hinc

de ratione dicendi.

FO. 110

hinc annis elaborata, quam nomine ipsius ecclesie in Lutherum lusi, sponte mea proponā.

ARGUMENTVM DE- clamationis iudicialis.

PER conformationem, quam Προσωποποιία Græci vocant, more, institutoq; de clamatorio persona ecclesie introducitur, quæ in iudicio expostulat cum Luthero. Causa agitur coram Paulo Tertio Pon. Max. inconuentu vniuersalis Synodi. Status est iudicialis: An iure, vel iniuria Lutherus accuset ecclesiam.

DECLAMATIO ECCLE- siae contra Lutherum.

*Va multum, & saepe pre-
ta sum à Deo ipso immorta-
li Paule Christi Vicarie Ma-
xime, vt coactò aliquando
per te concilio amplissimo,
in quo de rerum mearũ sta-*

Expositio
quæ sumi
tur à loco
beneuolē-
tiæ per de
precatio-
nē & com-
memora-
tionē be-
neficii dei
opt. max.

Liber secundus.

Ratio ex- tu, misero, atq; calamitoso ageretur, hæc eadē
positiois. hodiernus dies magno, & singulari eiusdē nu-
minis beneficio attulit. Neq; enim huius mei si-
ue desiderij, siue perpetuæ deprecationis ar-
dor, ita ante hoc tempus consopitus fuit, ut nō
totos iam triginta annos ad aures vsq; tuas,
quamlibet à me remotas, & peregrinantes nō
peruenire potuisset. Etenim summis ego sem-
per exoptavi votis, quotidianisq; præcibus à di-
uis omnibus, & calitibus contendi, ut diem
vnum tandem terris feliciter exoriri vellent,
cum vnâ ego iudicio tuo cum meis aduersarijs
sisterer, ut a perditissimis gladiatoribus, crude-
lissimisq; hostibus vexata, per te, ac tuam fidē
aliquando recrearer. Nihil quidem toto illo tē-
pore (quod longissimum fuit) ex quo à pietate
christianâ, fideq; meâ defecit Martinus Lu-
therus, me vna aut laboriosius quicquâ fuit,
aut certe sollicitum, & exercitū magis, quod
viderem equidem vnius hominis dolo, & per-
fidia (si homo ille appellandus est qui violatis
natura legibus, sine mente & iudicio, plus quâ
ferino more multo iam annis viuit) misera,
funestaq; calamitate vniuersam Remp. chri-
stianam

Redditio
rationis.

Redditio
nis exposi-
tio quæ p
cōmilla-
tionē mo-
uet allecto

correctio.

stianam propemodum labefactam, cuius ego
 saluti tantisper timui, donec coactō autorita-
 te tua generali totius Imperij, orbisq; terræ cō-
 cilio, tanta pestis tolleretur ē medio. Fuerit ha-
 etenus ista ecclesia iactura Pater Paule qua-
 si fortuna quidam reflantis ludus, dum maiori
 post hac pietatis scenore, fideiq; lucro pleniori
 status imperij nostri pristinus reuocetur, vt
 vel eos ipsos, quos acerrimos, cōiuratisimosq;
 dignitatis nostræ inimicos pertulimus, deuin-
 etissimos in posterum amplitudinis ecclesie a-
 micos experiamur. Verū illud initio orationis
 mea tibi, ac deo ipsi optimo maximo testor,
 nō sic me in meos animatam esse aduersarios,
 vt crudelem eorum exitium, eadem, vastita-
 tem: magis quam salutem, incolumitatem, mē-
 tem meliorem vel ante id temporis exoptaue-
 rim, vel nūc vehementer cupiam. Quāquā
 ea est atrocitas criminum, & scelerum inuetē-
 rata malitiā, vt grauem animaduersionem,
 & horrendi exempli supplitiū mereretur. Ve-
 rum recordor: neq; id sine ingenti animi mei
 dolore fuisse aliquando filios, qui capitales ho-
 stes nūc sunt, vberibus meis educatos, qui suis

Cōplexio
 siue cōclu-
 sio exor-
 dii.

Præmolli-
 tio status.

Liber secundus

Cōstituit
status an
Lutherus
iure accu-
set eccle-
siam.

Statuitur
ppositio
affirmati-
ua status.

Ab indig-
natione i-
cipit argu-
mentari.

modo detibus peētora quæ suxerunt: dilaniāt,
disciplinam pietatis nostræ pueros didicisse,
qui natu grandiores parentis leges oppugnāt,
maiorumq; decreta rescindunt, & quod gra-
uissimum omnium est, me sponsam Christi, il-
lam vnice dilectam, illam inquam sine ruga,
& macula, cœlesti semper puritate nitentem,
adulterij ream agant. Sed vt inde oratio mea
proficiscatur, vnde hæc omnis causa ducitur,
iugulum totius controuersie petam, propiusq;
ad eā ipsam litē accedā, quæ mihi manifesta ca-
lumnia, inueteratoq; odio, & inuidia à meis
aduersarijs intenditur, Quamquam non tam
mihi illud per totam actionem conandum est,
vt dignitatem meam videar tueri magis, quā
vt turbatum Lutheri animum, mentem flu-
etuantem, & confusam, ingenium immensis
tenebris occupatum: errore eximam, inuidia
liberem, verò confirmem. Nam quis vt iam te
cum congregiar sacrilege Luthere, æquo, taci-
tōq; animo ferat, imo quis quantalibet voce
possit, non principio statim causæ exclamet, er-
roris mihi maculam foedissimam abs te inuri:
quod liberi quidem mei humana interim ratio

ne persuasi, fragili, incertoq; ingenio fisi, laban-
tur saepe, ridiculeq; decepti nugentur in rebus?

Quis vos ò Constantine magne & Phoca im-
peratores religiosissimi hoc loco non appellet,
fidemq; illam vestram, quam mihi inuiolatã,
immortalemq; seruastis (quorum donis amplif-
simis magestas: & amplitudo accessit ab eo tẽ-
pore imperio nostro) non impleret, nunc bona
illa, quæ beneficio sane regio, & Augusto mi-
hi obuenerunt, à Martino Luthero inuadi, in
vnam omnibus hæreticis coeuutibus vocem,
horrendumq; proclamantibus, venenum in ec-
clesiam eo tempore profusum, cum primũ opi-
bus liberalitate vestra donata fui? Iam verò
quanta est illud atrocitatis crimẽ, propter pau-
corum admissa, quos vel imbecillitas humana
in luxum soluit, vel furor perturbata mētis ra-
puit in præcipitium malorum, argui protinus
monachorum secessum, incusari calibatũ, cul-
pari instituta maiorũ, eleuari ceremonias, &
ea ludibrio haberi omnia, quæ cum per se pul-
chra sint, & honesta, perperam quis vsurpa-
rit. Aberras plane Luthere, & nugaris in cau-
sa: cum de filiorum erratis matrem ipsam ac-

Apostro-
phe ad Cõ-
stãtinũ &
Phocã im-
peratores.

Dilutio
obiectæ
quæstionis
à Luthero
p infirma-
tionẽ qd
sumitur à
particula-
tib⁹ ad ge-
nerale, vñ
sunt artes
& institu-
ta vitæ, q
sane nod⁹

cusas

Liber secundus

argumēta
tionis nu-
gatori est
Per excla-
mationē
erūpit affe-
ctus.

subiectio

*cusas. Confer pedem proprius, & calūnia tua
commissum nefas conspicies. Quid haeres Lu-
there? quid titubas? quid consciētia rectē facti
retardaris. O Deū immortalem cuius ego mō-
stri artes pertuli, in cuius feritatis collutatio-
ne duravi, Sed redeo ne interim emanibus ela-
bare. Cado scelerate tam capax est Sycofan-
tiarum & scelerum, ut erroris mihi crimen
obijcias, quod liberi interim aberrent mei? Un-
de tanta tibi materia mentiendi? unde pectus
tam foecundum fraudibus? Confiteor equidem
interdum aberrare filios, sed dum matrē non
audiunt, dum sibi blandiuntur, dum proprijs vi-
ribus fidunt, dum sponsi praesentiam non requi-
rūt, dum diuina tractant infirmitate freti hu-
mana. Haccine matris ais esse peccata filios
parum morigeros inuita matre peccare? Num
obid fortassis seruum arbitrium facis, & impe-
riosam necessitatem voluntati hominum im-
ponis, ut cum filij peccauerint, mater vna luat
poenas? Quid ego commerui, aut quid deliqui
Luthere, si Ioannes ille Pon. Max. qui vige-
simus secundus huius nominis connumeratur,
turpiter errauit? & Celestinus Papa dū mor-*

ti timet: inuitus discesserit ab ecclesia? Errarunt quidem illi non inficior? Sed homines errarunt, non Pontifices, victi infirmitate humana, non coelesti, diuinaq; ope sustentati, priuati, non prelati, vt magis profecto fuerit humane fragilitatis: quod peccauerint, quam potentia, & magistratus quod à peccato sublati fuerint. Sed age, omnia rogo scrupulose agantur, quamquã nõ sustineo in tanto animi motu argumenta cõquirere, nec impetus indignationis meæ indigitos descendit. Sed in formulã modo resipiscas Luthere vtcunq; veniã. Quid enim pro salute tua non feram? Sublata mihi omnia bona cupis, ademptas opes, ereptas facultates. Quo meo tandem nefarie merito? qua noxa? quo piacululo? Luditur inquis totũ euũ à proceribus ecclesiæ alea, patrimonium Christi cum scortis, & ganeonibus consumitur, equi aluntur, & canes, parasiti, & scurræ laute accipiuntur, dum pauperes Christi fame, frigore, solitudine, & merore oppressi: passim in nuda humo prostrati sine vllò miseriarum leuamento moriuntur. Nec his tantis tamquẽ atrocibus malis aliter occurri posse proclamã,

quã

Cõtraria
in sensu p
similiter
cadentia.

Obiectio

Liber secundus

quàm si illud Constantini in ecclesiam resper-
sum venenum his tuis salutiferis amuletis fo-
ras eijciatur. O nimium inuidendam opulentiæ
conditionem, quam nec ferre possumus, dum
suppetit, nec patiēter sustinere cum abest. An
in opia putas Luthere magnatum luxum coer-
ceri posse? nepotumq; prodigalitatē dura pau-
pertate frenari? Non habitant, mihi crede, v-
na pudor & fames. Nā cum semel sauire cœ-
perit impotens illa domina, adiget certo scio;
consceleratos homines ventris, & libidinis
mancipia in atrociora crimina, quàm opu-
lentiæ, diuitijsq; insolentes antea perpetrabāt.
Perdant illi quantum volunt ecclesiæ opes, de-
coquant, consumant, profundant, num protin-
us durum paupertatis iugum imponendū est?
Aut quod tibi magis placere video, in com-
munionem, & vsum omnium hominum di-
uitias redigendas esse censebis? Stupeo per fi-
dem cauillos tuos Luthere, & magis exhor-
reo mendacium, cum verò similis est. Sed
detegit se tandem homo imprudens ista tua
simulata ars, & detracta pietatis persona, quā
falso obtendis, insidiæ proditiōis tuæ aperiū

γυόμν.

γυόμν.

Per locū
cōmunem

οὐδὲν

tur. Velim mihi vires sufficerent, & latera dis-
 rarent diutius, aliquid enim ex iam aridis fau-
 cibus residua vocis exiret, quo tot getium, &
 Germaniæ primum late patentis imperij mise-
 rabilem: funestissimumque casum tuis Lu-
 there illatum facibus, tuis incendijs immissum
 deplorarem. Quanta hic mihi indignatione o-
 puserat: vbi pro tot hominum millibus dolen-
 dum esset; quos tu doctrina scelerata, ac ne-
 faria perdidisti? Quæ par crimini erit pœna?
 quod supplicium? quis cruciatus? Sed age rur-
 sum, nam dolor perditionis tuæ abrrumpit mi-
 hi subinde orationis filium, Redi mecum vna
 ad causæ statum, in quo nostra controuersia
 erat, Adimis mihi parce & frugalis homo o-
 pes vniuersas, agros, redditus, vectigalia, cul-
 tum, satellitium, domesticum splendorem. Rara
 ista profecto est frugalitas tua, & parsimonia,
 quæ vel clarissimorum imperatorum donis nos
 expoliari cupias. Sed mitto hoc tecum expo-
 stulare, & illud mihi statim responde. Quo tu
 animo imagines, templa, ceremonias, confes-
 sionem auricularem tollis? Vsq; adeo ne Roma-
 næ ecclesiæ fastidium te capit, vt nihil quod
 illius

ironia.

 Transicio
 ad aliam
 questionem

Liber secundus

illius sit, non detesteris? Nihil video equidem
Inductio. quod tibi placeat, quod nostrum sit. Nō placet
 celibatus, non monachus, non solitudo, non
 auricularis confessio, non eucharistia, non se-
 creti ordinum prerogativa sacerdotes à secu-
 laribus, non liberum arbitrium, non decreta.
 Pontificum, quid demum placet. At qui mira-
 bilis est ingenij tui natura: cui ex tanta rerum
Dilema. copia nihil placeat. Necessè est per fidem, ut
 vel tu inter tot mortales vnus sapias, reliquiq;
 omnes stulti aberremus, aut (quod palam in
 hoc sacro, amplissimoq; concilio testamur) per
Subiectio fidio se labaris, nobis ex aduerso fide. consisten-
 tibus, Sed quis impetrabit: ut errorem tuum
 agnoscas Luthere? Num tu? atqui seruo es ar-
 bitrio, & fatali necessitate libertatis fores ti-
 bi clausisti. Num qui à te sunt heretici? isti
 Verò eodem insaniam poculo ebrj omnes te-
Amplifica cum ad aras bacchantur. Num ego? En si cu-
tio, pis, adsum adhuc mater: cui noxium virus mis-
 cuisti, sed refusum est facinus in autorem suū.
 O deum immortalem, quot tibi vno crimine
 mala peperisti Luthere, Excidisti miser ex do-
 mo illa aeterna, vbi sydera volāt, & sacri tor-
 quentur

quentur axes, ubi humanis se offerunt oculis
 sanctorum agmina, ubi beata illa mētes sem-
 piterno auro fruuntur, ubi latissimum numen
 se patitur ab omnibus videri, quo nemo perue-
 nit nemo ecclesie Romanae hostis. Tu tibi hanc
 fortunam fecisti infelix. Quod si nūc daretur
 tibi tantisper in te descēdere, & purgatissimus
 oculis praesentem vitae tuae conditionem inspi-
 cere, non dubito, quin te ipsum statim exhorre-
 res; & velut quodam immane monstrū squa-
 lido ore, barbaro, & ferali murmure totas euo-
 mens stigas pestes continuo fugeres. Sed non
 vides insane, quod tibi oculos effoderis, & ca-
 citatis remedium non quaeris. Quid verò non
 quaeris? An luce ipsa forsità offenderis? maius
 hoc malū ipsa oculorum orbitate est. An salu-
 tem desperas? & id praeterito crimine grauius
 est multo. Ignosce tibi iam tandem Luthere,
 parce miseriae tuae, pete veniam, laxa dolori ha-
 benas, funde lachrymas, precare diuos, maeta
 hostias, decerne supplicationes, exorabis (mihi
 crede) peccati veniam. Quin omnes, quotquot
 huic corona, concilioq; adsumus, in vnam co-
 euntes vocem, clamemus, supplicesq; ad deū
 ipsum

Repetitio

Hipotipo-
sis

Subiectio

Epilog' p
ditiuō-
nē quae ce-
leritatē af-
fert, & ve-
hementiā.

Liber secundus

ipsum Op. maximum manus tēdamus, vt per
eius immensam misericordiam à furore, &
mentis insania resipiscas.

VIDIT HOS COM-
mentarios de ratione dicendi Se-
natus Regius, exploratos proba-
uit, & Typographis excudendi po-
testatem fecit ad idus Octo-
bris, Anno ab orbe Re-
dempto. 1560.

*

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
SERVIZIO EMANUELE.